

Nota van Antwoord

bij het Natura 2000-beheerplan Waddenzee 2016-2022

Datum	juli 2016
Status	Definitief

Colofon

Uitgave	Ministerie van Infrastructuur en Milieu Rijkswaterstaat Noord-Nederland
Projectleider	A. Nicolai
Datum	juli 2016
Status	Definitief

Inhoud

Deel A - Inleiding—3

Deel B – Zienswijzen—6

Algemeen—7

- 1.1 Ambitie en reikwijdte—7
- 1.2 Doelbereik—10
- 1.3 Toetsing activiteiten—14
- 1.4 Sociaal-economische aspecten—15
- 1.5 Proces totstandkoming ontwerpbeheerplan—16
- 1.6 Beroepsgrond definitief beheerplan—18

2 Activiteiten (gebruik)—19

- 2.1 Visserij—19
 - 2.1.1 Visserij algemeen, mossels, garnalen—19
 - 2.1.2 Visserij met vaste vistuigen—22
 - 2.1.3 Mechanische pierenwinning—24
- 2.2 Recreatie—25
 - 2.2.1 Vaarrecreatie—25
 - 2.2.2 Kitesurfen—25
 - 2.2.3 Recreatieve visserij—30
 - 2.2.4 Betreding strandvlaktes—31
- 2.3 Civiele werken en overige (economische) activiteiten—32
 - 2.3.1 Onderhoudsbaggerwerk en vaarwegen/havens—32
 - 2.3.2 Delfstoffenwinning—40
 - 2.3.3 Militaire activiteiten—41
- 2.4 Natuurbeheer en agrarisch gebruik—42
 - 2.4.1 Vastelandskwelders en zomerpolders—42
 - 2.4.2 Schadebestrijding (vossenbestrijding)—54
 - 2.4.3 Externe werking (landbouw)bedrijven, ganzenschade en PAS—57

3 Natuurontwikkeling—62

- 3.1 Natuurontwikkelingsprojecten—62
- 3.2 Binnendijkse natuur—63
- 3.3 Polder Breebaart—64
- 3.4 Toetsing natuurontwikkelingsprojecten—66

4 Uitvoering—69

- 4.1 Communicatie—69
- 4.2 Toezicht en handhaving—70
- 4.3 Monitoring en evaluatie—71

5 Zienswijzen andere beheerplannen waddengebied, (ook) van toepassing op Waddenzee—73

Deel C – Ambtshalve wijzigingen—77

6 Overzicht ambtshalve tekstwijzigingen beheerplan—78

Deel A - Inleiding

In deze Nota van Antwoord beantwoorden de minister van Infrastructuur en Milieu, de minister van Defensie en de colleges van Gedeputeerde Staten van de provincies Noord-Holland, Fryslân en Groningen, de bevoegde gezagen in de Waddenzee op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (Nb-wet), in overeenstemming met de staatssecretaris van Economische Zaken, de zienswijzen op het Natura 2000-ontwerpbeheerplan Waddenzee 2016-2022.

Het (ontwerp)beheerplan stelt afspraken en maatregelen vast om de wettelijk verplichte natuurbescherming te combineren met menselijke activiteiten, zoals visserij, recreatie en civiele werken en natuurbeheer/agrarisch gebruik in de Waddenzee. Het (ontwerp)beheerplan is opgesteld op basis van de instandhoudingsdoelstellingen, zoals benoemd in het aanwijzingsbesluit, en de achtergronddocumenten Doeluitwerking Waddenzee en de nadere effectenanalyse (NEA) waarin de effecten van de verschillende activiteiten op deze instandhoudingsdoelstellingen getoetst zijn.

Proces

De zienswijzeprocedure is aangekondigd met een kennisgeving in de Staatscourant van 14 januari 2016. Van 14 januari tot 26 februari 2016 was het mogelijk om het ontwerpbeheerplan, evenals de onderliggende stukken, in te zien op het internet en bij de provinciehuizen in Leeuwarden, Groningen en Haarlem, in de gemeentehuizen op de vijf bewoonde Waddeneilanden en op het Ministerie van Economische Zaken in Den Haag.

Tijdens deze periode konden belanghebbenden die dat wilden schriftelijk of via internet reageren op de plannen, onderwerpen aan de orde stellen, oplossingen aandragen en reageren op eventuele onjuistheden. Ook waren er twee informatieavonden met een informatiemarkt en plenaire presentaties en beantwoording van vragen door de projectleiders.

Tegelijk met de zienswijzeprocedure voor het ontwerpbeheerplan Waddenzee liepen de zienswijzeprocedures – aangekondigd in dezelfde kennisgeving in de Staatscourant – voor de zes andere ontwerpbeheerplannen in het waddengebied, te weten die van de Noordzeekustzone en die van de Duinen van de vijf Waddeneilanden.

Zienswijzen

De hierboven genoemde bevoegde gezagen ontvingen op de ter inzage gelegde stukken in totaal 44 zienswijzen over het ontwerpbeheerplan Waddenzee. Deze gaan onder andere over de maatregelen in het gebied, beperkingen voor activiteiten of toekomstige ontwikkelingen en onjuistheden in het ontwerpbeheerplan. Ook reageren indieners op de procedure en beroepsmogelijkheid en de voorstellen voor handhaving, monitoring en communicatie. Tevens zijn enkele zienswijzen behandeld die zijn ingediend op een ander ontwerpbeheerplan in het waddengebied, die (ook) van toepassing zijn op de Waddenzee.

Leeswijzer

Voor het beantwoorden van de zienswijzen zijn in deze nota alle vragen, opmerkingen, suggesties, adviezen en aanbevelingen met betrekking tot het ontwerpbeheerplan Waddenzee geordend naar thema's. Elk thema is vervolgens behandeld in een aparte paragraaf onder deel B van deze nota ('zienswijzen').

Per zienswijze of per combinatie van zienswijzen met dezelfde strekking, zijn daar de betreffende zienswijzen samengevat in een omlijnd kader met bovenaan een

verwijzing naar de indiener(s), aangegeven door een nummering. Daaronder staat het antwoord van de bevoegde gezagen en, indien van toepassing, de aanpassing in het definitieve beheerplan (*cursief*).

Doordat in de Algemene wet bestuursrecht bij de paragraaf over de uniforme voorbereidingsprocedure (die wordt gevolgd bij de beheerplannen) in het kader van de terinzagelegging wordt verwezen naar de Wet openbaarheid van bestuur, dienen persoonsgegevens in principe te worden beschermd. Aangezien de Nota van Antwoord breed wordt verspreid en ook op internet wordt gepubliceerd, zijn in deze nota geen namen van indieners van zienswijzen genoemd, maar zijn de zienswijzen genummerd.

De indieners van de zienswijze zijn op de hoogte gesteld van hun zienswijzenummer. De volgorde van de nummering van de zienswijzen is globaal gelijk aan de volgorde van ontvangst van de zienswijzen. Veel zienswijzen zijn verdeeld in deelzienswijzen. Bijvoorbeeld: Z6-D2 betekent dat het gaat om zienswijzenummer 6 met deelzienswijzenummer 2.

In onderstaande tabel is aangegeven in welke (sub-)paragrafen de zienswijzen (deels) zijn beantwoord.

(Sub-)paragraaf	Nummers zienswijzen
1.1	Z9, Z24, Z29, Z32, Z35
1.2	Z18, Z24, Z42
1.3	Z9, Z24
1.4	Z9
1.5	Z13, Z23b, Z23c, Z30a, Z30b, Z24, Z33, Z40
1.6	Z9
2.1.1	Z9, Z13, Z24, Z36, Z37
2.1.2	Z24, Z36
2.1.3	Z31
2.2.1	Z4, Z13
2.2.2	Z1, Z3, Z10, Z25, Z26, Z27
2.2.3	Z24, Z33,
2.2.4	Z24
2.3.1	Z2, Z6, Z8, Z12, Z21, Z22, Z24, Z41
2.3.2	Z24, Z38
2.3.3	Z24
2.4.1	Z7, Z11, Z13, Z14, Z17, Z20, Z23a, Z23b, Z23c, Z28, Z29, Z30a, Z30b, Z32
2.4.2	Z5, Z7
2.4.3	Z9, Z11, Z14, Z23a, Z23b, Z28, Z29, Z30a, Z30b, Z32, Z34, Z35, Z40
3.1	Z15, Z21, Z22, Z24
3.2	Z7, Z23b, Z23c, Z29, Z30a, Z30b
3.3	Z24, Z29, Z32
3.4	Z9,
4.1	Z9, Z24
4.2	Z18, Z24, Z42
4.3	Z9, Z24
5	Noordzeekustzone-Z2, Ameland-Z1, Schiermonnikoog-Z2

Zienswijzen ingediend op andere ontwerpbeheerplannen in het waddengebied, die (ook) van toepassing zijn op de Waddenzee zijn behandeld in hoofdstuk 5 van deze nota.

In deel C (hoofdstuk 6) van deze nota staan de ambtshalve wijzigingen op het ontwerpbeheerplan, met name actualisaties.

Vervolgprocedure

Na verwerking van de resultaten van de zienswijzeprocedure, advies en bestuurlijk overleg hebben de minister van Infrastructuur en Milieu, de minister van Defensie en de colleges van Gedeputeerde Staten van de provincies Noord-Holland, Fryslân en Groningen ingestemd met het beheerplan en het beheerplan vastgesteld voor dat deel van de Waddenzee waarvoor zij wettelijk bevoegd zijn. Dit gebeurde in overeenstemming met de staatssecretaris van Economische Zaken.

Beroep is mogelijk voor:

- de belanghebbenden die tijdig een zienswijze hebben ingediend tegen het ontwerpbeheerplan;
- belanghebbenden die eerder niet een zienswijze hebben ingediend, maar het niet eens zijn met een wijziging ten opzichte van het ontwerpbeheerplan.

Beroep staat volgens de Natuurbeschermingswet 1998 (art. 39) alleen open voor activiteiten die in het beheerplan zijn vrijgesteld van de vergunningplicht op grond van de Nb-wet. Deze activiteiten zijn behandeld in hoofdstuk 7, paragraaf 7.3 uit het beheerplan).

Het beheerplan is vastgesteld voor een periode van zes jaar. In die planperiode worden de ontwikkelingen in het gebied en het resultaat van de maatregelen gevolgd. Indien nodig kunnen maatregelen worden bijgesteld aan de hand van monitoringsresultaten. Aan het einde van de looptijd van het beheerplan volgt een integrale evaluatie die informatie moet geven voor het volgende beheerplan.

Deel B – Zienswijzen

Algemeen

1.1 Ambitie en reikwijdte

Z9-D6: Koppeling beleid en uitvoering

Indiener is van mening dat een actieve koppeling tussen beleid en uitvoering van de Nb-wet momenteel ontbreekt en dat het beheerplan dit gat mogelijk kan dichten. Hiervoor dient wel de doelstelling van het beheerplan te worden verruimd en het kan gelden als meer integraal beleidskader of gebiedsplan voor de Waddenzee. Om een dergelijke rol te vervullen dienen binnen het beheerplan ook richtinggevende uitspraken gedaan te worden over de wenselijkheid van bepaalde activiteiten en ontwikkelingen binnen het waddengebied. Daarbij zal dan tevens moeten worden aangegeven op welke wijze binnen het kader van de wet en het beleid de vergunningverlening kan plaatsvinden. Dit betekent dat het beheerplan niet alleen richtinggevende uitspraken zal moeten bevatten over de (on)wenselijkheid van bepaalde economische en maatschappelijke activiteiten of ontwikkelingen, maar ook hoe de aanvaardbaarheid van beleidsmatig gewenste ontwikkelingen moet worden afgewogen binnen de voor het gebied geldende instandhoudingsdoelstellingen op grond van Natura 2000.

Indiener wenst het Natura 2000-beheerplan als het ware 'uit te bouwen' tot een integraal gebiedsontwikkelingsplan, waarin bredere dan alleen natuurgerichte afwegingen en keuzes worden gemaakt. Het huidige (ontwerp)beheerplan is opgesteld en vastgesteld conform de vereisten uit artikel 19a en 19b Nb-wet. Het (ontwerp)beheerplan geeft overigens wel richting aan mogelijke ontwikkelingen, door aan te geven welke instandhoudingsdoelstellingen behaald worden met het huidige beheer en gebruik en voor welke doelen een inhaalslag nodig is.

Bij het opstellen van het volgende beheerplan kan besproken worden of een integraler plan mogelijk en wenselijk is.

Z24-D3: Meer ambitie en daadkracht

Indieners stellen dat bij het herstel van de natuurwaarden van de betrokken Natura 2000-gebieden meer ambitie en daadkracht om tot herstel te komen moet worden getoond:

1. Dit zou op zijn minst moeten blijken uit het voornemen in de eerste beheerplanperiode alle instandhoudingsdoelstellingen te bereiken en niet uitsluitend de verslechtering een halt toe te roepen;
2. Indieners onderschrijven de visie en het toekomstbeeld uit het beheerplan Waddenzee volledig, maar zijn van mening dat deze niet zijn doorvertaald in het verdere ontwerp voor het beheerplan. De indieners zien dan ook graag dat de visie en het toekomstbeeld vertaald worden in het verdere beheerplan Waddenzee;
3. Daarnaast dienen de ontwikkelingen in de Waddenzee in een breder, internationaal perspectief gezien te worden. Het feit dat het waddengebied van wereldbelang is voor trekvogelpopulaties dient een plek te krijgen in de strategie en ambitie voor het natuurbeheer van het waddengebied.

De Vogel- en Habitatrictlijn leggen geen tijdstermijnen op waarbinnen de door deze richtlijnen na te streven natuurdoelen dienen te zijn bereikt. Dit gegeven ligt aan de basis van de aanpak om zeker in de eerste beheerplanperiode (verdere) achteruitgang te doen stoppen. Aanvullend op het in het (ontwerp)beheerplan Waddenzee

genomen uitgangspunt van het tegengaan van verslechtering van soorten en habitattypen, zijn criteria gehanteerd (zie paragraaf 1.4) om te bepalen of er voor soorten of habitattypen al in de eerste planperiode maatregelen nodig zijn om verslechtering te voorkomen en herstel (van de randvoorwaarden voor de betreffende soorten of habitattypen) in gang te zetten. Dit is uitdrukkelijk betrokken in de analyses in het beheerplan voor de doeluitwerking, de maatregelenpakketten en de te verwachten doelrealisatie. Enkele aspecten uit de visie worden nu wel in gang gezet, zoals verduurzaming van de visserij, verbetering kwelders, broedhabitat kustvogels en vispassages. Het vertalen van de visie / het toekomstbeeld in het beheerplan naar maatregelen is een proces van meer beheerplanperioden. Ook dient het beheerplan nadrukkelijk rekening te houden met andere, niet altijd aan natuurbelangen parallel lopende sociaal-economische belangen. Tenslotte is lang niet in alle gevallen waarin het met een natuurdoel niet goed gaat, in voldoende mate bekend waar het nu precies aan schort, zodat ook niet duidelijk is aan te geven wat er qua maatregelen effectief aan gedaan kan worden (denk bijvoorbeeld aan het door indieners gegeven voorbeeld van het niet op orde zijn van het voedselweb). Ten aanzien van het internationaal perspectief van het waddengebied: de doelen zijn op nationaal niveau vastgesteld, daar dient het Natura 2000-beheerplan zich dan ook primair op te focussen. De internationale betekenis van de Waddenzee is in de landschapsecologische beschrijving van het (ontwerp)beheerplan Waddenzee inderdaad onderbelicht, met name voor de miljoenen trekvogels die tijdelijk gebruik maken van het gebied. Onder de kop 'De belangrijkste natuurkenmerken van het gebied' nemen we aanvullende tekst op ter illustratie van dit aspect. Zie ook het antwoord op Z24-D0 van paragraaf 1.2.

Aanpassing beheerplan:

Aanvulling in paragraaf 2.1, bij regel 829 (ontwerpbeheerplan):

"Steltlopers en watervogels uit broedgebieden gelegen in een wijd arctisch en boreaal gebied van Canada, Groenland, Scandinavië, Rusland en oostelijk Siberië tot voorbij het Taymir schiereiland gebruiken de (inter)nationale Waddenzee als overwinteringsgebied of als pleisterplaats op weg naar overwinteringsgebieden langs de westkust van Afrika tot in Zuid-Afrika (onder andere de Banc d'Arguin in Mauretanië). Dit illustreert heel sterk de afhankelijkheid van substantiële aandelen van de wereldpopulatie van een flink aantal soorten vogels van de natuurlijke draagkracht van de Nederlands-Duits-Deense Waddenzee."

Z24-D11: Aanwijzing Eems-estuarium

Indieners betreuren het dat de aanwijzing als Habitatrictlijngebied van het Eems-estuarium nog steeds niet heeft plaatsgevonden waardoor, zodra die aanwijzing in procedure gaat, er een wijziging van de beheerplannen voor Waddenzee en Noordzeekustzone zal moeten plaatsvinden.

Inderdaad is het helaas niet gelukt om de aanwijzing van het Eems-Dollard-estuarium als Habitatrictlijngebied tijdig rond te krijgen, om dit nu al mee te nemen in het (ontwerp)beheerplan Waddenzee. Het is de bedoeling dat er voor de aanvullende instandhoudingsdoelstellingen (met name habitatype 'estuaria' (H1130) en elementen ten aanzien van trekvisserij en brakkere versies van schorren en pionierbegroeiingen) een supplement geschreven zal worden voor het beheerplan Waddenzee. Dat supplement zal dan zijn eigen procedure volgen en te zijner tijd aan het beheerplan Waddenzee worden toegevoegd, zonder de noodzaak voor een geheel nieuw beheerplan Waddenzee. Het beheerplan Noordzeekustzone ligt niet in het gebied van de Eems-Dollard dat wordt aangewezen als Habitatrictlijngebied.

Z29-D1: Bindend karakter

Belangen (van de leden) kunnen binnen en buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied liggen. Punt van zorg is dat in het beheerplan en bijgevoegde documenten wensen en visies naast concrete maatregelen worden geplaatst. Dit maakt het lastig om te beoordelen welke consequenties zullen voortvloeien uit de voorgestane optimalisatie van de omstandigheden van de in het aanwijzingsbesluit Waddenzee genoemde natuurdoelen. Vandaar het verzoek om in de reactie op de zienswijze expliciet te benoemen dat alleen het beheerplandocument en bijbehorende kaarten een 'bindend' karakter hebben en dat alle andere documenten slechts achtergrondinformatie bevatten zonder status/doorwerking.

Het klopt inderdaad dat alleen het definitieve beheerplan (met kaartenbijlage) een bindend karakter heeft. Het bindend aspect zit met name in de hoofdstukken 6 (Beheermaatregelen) en 7 (Voorwaarden voor en mitigatie van huidige activiteiten).

Z29-D3: Deel Eems-Dollard

Indiener vindt het verwarrend en onwenselijk dat in het Eems-Dollardeel van de Waddenzee, dat niet formeel als Natura 2000-gebied is aangewezen, wel bestaande activiteiten en maatregelen worden geprojecteerd en vraagt om aanpassing van het beheerplan op dit punt.

Het Eems-Dollardeel van de Waddenzee is wel formeel als Natura 2000-gebied aangewezen, namelijk in het kader van de Vogelrichtlijn. Het feit dat de aanwijzing van dit deel van het gebied in het kader van de Habitatrichtlijn nog niet heeft plaatsgevonden doet dan ook niets af aan de noodzaak om bestaande activiteiten en maatregelen voor dit gebied in relatie met het Vogelrichtlijngebied al in dit beheerplan in beeld te brengen.

Z32-D1: Bindend karakter

Indiener vindt het lastig om te achterhalen waar het gaat om concrete maatregelen en waar om wensen/visies. Indiener gaat ervan uit dat alleen het beheerplandocument + bijbehorende kaarten een bindend karakter hebben en vraagt om een bevestiging hiervan.

Zie het antwoord op Z29-D1 in deze subparagraaf.

Z35-D1: Bindend karakter

Indiener heeft een akkerbouwbedrijf met als tweede tak een windturbine. Indiener vindt het lastig om te achterhalen waar het in het beheerplan gaat om concrete maatregelen en waar om wensen/visies en dit leidt tot grote zorg. Indiener gaat ervan uit dat alleen het beheerplandocument en bijbehorende kaarten een bindend karakter hebben. Indiener vraagt om een bevestiging hiervan en om bevestiging dat alle andere documenten slechts achtergrondinformatie bevatten en geen status of doorwerking hebben.

Zie het antwoord op Z29-D1 in deze subparagraaf.

1.2

Doelbereik

Z18-D1 en Z42-D1: Doelstellingen habitats en populaties

De Waddenzee is onderhevig aan sterke invloeden van buitenaf (bijvoorbeeld klimaatverandering). Daarom betwijfelt indieneer of het verstandig is om in het beheerplan doelen te omschrijven door de doelstelling te refereren aan absolute aantallen voor populaties en gedetailleerde omschrijvingen van habitats. Met het hoofddoel (geen achteruitgang van populaties en habitattypen) kan men bij overschrijding in veel gevallen slechts gissen naar de oorzaak die vaak extern zal liggen. Echter, in het plan zijn uitsluitend interne maatregelen ter verbetering tegen meestal externe oorzaken opgenomen.

In het beheerplan dient te worden gewerkt met de instandhoudingsdoelstellingen zoals opgenomen in het Aanwijzingsbesluit Waddenzee. Dat de daadwerkelijke kwaliteit van habitattypen en de daadwerkelijke aantallen vogels kunnen achterblijven door externe oorzaken wordt onderkend. Ondanks dat het 'leefgebied voor vogels' in de Waddenzee op orde is of wordt bereikt door maatregelen, kan het voorkomen dat het daadwerkelijke aantal van de populatie toch lager blijft dan het doel. Dit is onder andere terug te zien in tabel 8.1 van het (ontwerp)beheerplan, waaruit blijkt dat externe werking een rol speelt bij het bereiken van het doel. Daarbij is de vorm van externe werking genoemd. Het gaat er in het beheerplan om wat binnen de invloedssfeer van het beheerplan kan worden geregeld om het leefgebied of habitattypen op orde te brengen.

Z24-D0: Grotere inspanning nodig

Indieners blijven zich zorgen maken over de staat van de natuur in het waddengebied en zijn het niet eens met de indruk die gewekt wordt, dat de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen gehaald zullen worden. De indieners zijn van mening, dat voor herstel van de natuur in het waddengebied veel grotere inspanningen nodig zijn dan nu in de beheerplannen worden voorgesteld.

De bevoegde gezag partijen onderschrijven dat er, om alle instandhoudingsdoelstellingen op lange termijn duurzaam te behalen, meer maatregelen nodig zijn dan wat er nu voor de eerste beheerplanperiode op de rol staat in alle plannen. Dit heeft voornamelijk te maken met het gegeven dat verduurzamingsmaatregelen stapsgewijs worden ingevoerd en dat er rekening moet worden gehouden met lange hersteltijden van het ecologische systeem. Zie bijvoorbeeld de tabellen van hoofdstuk 8 van het (ontwerp)beheerplan Waddenzee waarin het doelbereik van de instandhoudingsdoelstellingen is weergegeven.

In de eerste beheerplanperiode is er voor gekozen om vooral in te zetten op het tegengaan van (verdere) verslechtering van de instandhoudingsdoelstellingen conform de prioritering uit paragraaf 1.4 van het (ontwerp)beheerplan. Na evaluatie volgen waarschijnlijk meer maatregelen in de tweede planperiode, waarbij dan ook (meer) duidelijkheid is over het resultaat van de behaalde maatregelen en welke vervolgmaatregelen nodig zijn. Een aanzet hiertoe is gegeven in paragraaf 6.3 van het (ontwerp)beheerplan Waddenzee.

Z24-D4: Herstel dynamische systemen

Indieners betwijfelen of de maatregelen die in de ontwerpbeheerplannen voor het waddengebied zijn voorgesteld afdoende zijn om tot voldoende herstel van de dynamische systemen te komen.

Zie het antwoord op voorgaande zienswijze Z24-D0. Er zijn in de eerste planperiode maatregelen voorgesteld die bijdragen aan het herstel van het dynamisch systeem, denk bijvoorbeeld aan de verduurzaming van de visserij. Na de eerste planperiode is verder herstel mogelijk.

Z24-D8: Beschrijving doelrealisaties

Indieners stellen dat in de ontwerpen voor de Waddeneilanden een vermenging heeft plaatsgevonden van de doelstellingen voor de Natura 2000-gebieden op die eilanden zelf en de doelstellingen voor de Waddenzee (en de Noordzeekustzone). Deze mengeling is volgens de indieners niet alleen verwarrend (en juridisch onjuist) maar ontleemt ook het zicht op het al dan niet realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen van de betreffende Natura 2000-gebieden op de eilanden zelf. De indieners verzoeken dan ook om in de definitieve beheerplannen de doelrealisatie te beschrijven in dat beheerplan waar het juridisch thuis hoort.

De Doelrealisatie is beschreven in het (ontwerp)beheerplan waar dat doel thuishoort conform het aanwijzingsbesluit voor het desbetreffende gebied. Zie hoofdstuk 8 van het (ontwerp)beheerplan Waddenzee. Daarnaast is er voor de leesbaarheid voor gekozen om in de vijf eilandplannen alles wat er speelt tot aan de hoogwaterlijn –dit althans voor zover van toepassing op het Natura 2000-gebied Waddenzee - te beschrijven inclusief eventuele maatregelen, ongeacht of het formeel wel of niet tot de betreffende aanwijzing van een Natura 2000-gebied van een eiland (Duinen) behoort.

Z24-D28: Broedvogel eider

Voor de broedende eidereenden wordt de instandhoudingsdoelstelling op dit moment niet gehaald. Als knelpunten worden in het ontwerpbeheerplan onvoldoende voedselbeschikbaarheid en klimaatverandering genoemd. Met als oplossing het herstel van de voedselbeschikbaarheid (mosselbanken en kokkels). Indieners verwijzen naar inventarisaties van Imares (<http://edepot.wur.nl/350894>) die aantonen dat het kokkelbestand de laatste jaren ongekend hoog is en dat het stopzetten van de mechanische kokkelvisserij zijn vruchten heeft afgeworpen. Dit duidt er volgens de indieners op dat er voor broedende eidereenden mogelijk meer aan de hand is dan alleen voedselgebrek. Indieners stellen dat er daarom ook gekeken moeten worden naar de geschiktheid van het broedgebied, met name in relatie tot verruiging en verstoring. Als oplossingsrichting staat (pagina 98) vermeld dat verstoring kan worden voorkomen door publieksgeleiding, hier is volgens de indieners echter geen concrete invulling aan gegeven.

In welke mate verruiging van het broedgebied van eidereenden een rol speelt is onduidelijk. In ieder geval is het toekomstige beheer van de vastelandskwelders gericht op het terugdringen van de verruiging van de vegetatie. In de (ontwerp)beheerplannen van de Waddeneilanden staan maatregelen om de verruiging van het duin tegen te gaan. Mogelijk zullen deze maatregelen bijdragen aan een herstel van de kwaliteit van het broedgebied. Voor eiders is in het (ontwerp)beheerplan Waddenzee ook meegenomen hoe verstoring in broedtijd vermindert kan worden. Om verstoring van broedende of foeragerende eiders te verminderen is reeds voorzien in een aantal maatregelen, te weten: mitigatie voor de activiteiten mosselzaadvisserij, garnalenvisserij, wadlopen, onderhoud constructies en snelvaren (zie subparagraaf 8.5.1: 'doelbereik broedvogels').

Z24-D29: Broedvogel kluut

Indieners stellen met betrekking tot de knelpunten voor kluten (broedvogel) in het waddengebied, dat er indicaties zijn dat het broedsucces te laag is om de populatie in stand te houden. Er zijn aanwijzingen dat op sommige broedlocaties een tekort aan (beschikbaarheid van) voedsel voor de kuikens een probleem is. Indieners stellen dat de knelpunten hiervoor aangevuld moeten worden en dat er bij de oplossingsrichtingen dus ook aandacht moet zijn voor de voedselbeschikbaarheid voor kuikens. Dit om te voorkomen dat sommige broedlocaties in feite een ecologische val zijn.

Het mogelijk knelpunt voor kuikens van kluten met betrekking tot een tekort aan (beschikbaarheid van) voedsel nabij broedlocaties is meegenomen in tabel 5.5 en oplossingsrichtingen van subparagraaf 5.4.3. In paragraaf 6.2 wordt de aandacht voor voedselbeschikbaarheid van jonge kluten toegevoegd bij verkenning Paezumerplannen en plan Polder Breebaart.

Aanpassing beheerplan:

Toevoegen in tabel 5.5 "(ook voor kuikens)" en toevoegen in subparagraaf 5.4.3 bij oplossingsrichtingen: "*Bij geschikt maken van nieuwe broedplekken tevens rekening houden met geschikt foerageergebied voor jonge kluten*".

In paragraaf 6.2 toevoegen bij maatregelen Verkenning Paezumerplannen en Aanpassing Polder Breebaart: "... met tevens aandacht voor foerageergebied jonge kluten."

Z24-D30: Broedvogel grote stern

Indieners stellen op basis van gegevens van SOVON (www.sovon.nl) dat er in 2014 nog maar 4217 broedparen van de grote stern aanwezig waren en dat deze soort daarmee ver onder de instandhoudingsdoelstelling zit. Indieners betogen dat bij de knelpunten en oplossingsrichtingen in het beheerplan wel wordt aangegeven dat broedgebieden minder geschikt zijn door vervuiling, maar dat niet benoemd is dat er ook een tekort is aan geschikte broedgebieden. Bij de oplossingsrichtingen dient volgens de indieners dan ook het uitbreiden van areaal geschikt broedgebied toegevoegd te worden.

In paragraaf 5.4 is in tabel 5.6 voor de grote stern onder andere aangegeven dat vervuiling van broedlocaties een knelpunt is. Dat er ook een tekort is aan broedgebieden in de Waddenzee is niet zeker. Dit in tegenstelling tot de noordse stern en de visdief (waarvoor aanleg broedlocaties als oplossingsrichting is aangegeven), onder verwijzing naar Lit. 1 ('Vogels langs de randen van het wad'). In paragraaf 6.2 is een maatregel genomen voor het weer geschikt maken van de broedlocatie van de grote stern op Griend. Het is niet uitgesloten dat de grote stern ook kan meeprofiteren van de maatregelen voor de noordse stern en visdief (herstel kweldervegetatie en aanleg broedlocaties bij Afsluitdijk en Eemshaven – Delfzijl). Het lijkt dat het met name de voedselsituatie is waardoor herstel van de soort tot op het niveau van de jaren 50 van de 20^e eeuw niet doorzet, maar gebrek aan geschikte en veilige broedgelegenheid kan niet worden uitgesloten. Om te weten waar maatregelen het meest effectief op ingezet kunnen worden, is het nodig om meer monitoring en onderzoek te doen. In het (ontwerp)beheerplan is reeds opgenomen dat monitoring van de ingrepen op Griend ook gericht is op meer inzicht die nodig is voor mogelijk aanvullende maatregelen. Inmiddels zitten er ook grote kolonies op Texel (locaties Utopia en Wagejot) met samen meer dan 7400 broedparen (buiten de Natura 2000-begrenzing van de Waddenzee), die dichtbij de meest gebruikte voedselgronden in de Noordzee zijn gelegen.

Z24-D31: Scholekster en mosselbanken

Indieners stellen dat in tabel 5.13 als oplossingsrichting voor de scholekster naast herstel kokkelbanken ook herstel litorale mosselbanken dient te worden genoemd. Daarbij de vraag hoe het zit met geschiktheid en ligging van hoogwatervluchtplaatsen ten opzichte van voedselgebied.

Het herstel van litorale mosselbanken is toegevoegd in tabel 5.13. We verwachten niet dat de huidige ligging van hoogwatervluchtplaatsen van scholeksters ten opzichte van het foerageergebied op het wad een knelpunt is. Ook volgens rapport 'Vogels langs de randen van het wad' kan voor de scholekster het voedselaanbod in de Waddenzee, of externe factoren zoals de jongen-productie in het 'achterland', zo bepalend zijn dat maatregelen gericht op hoogwatervluchtplaatsen geen effect sorteren. Dit laat onverlet dat de hoogwatervluchtplaatsen goed beschermd dienen te blijven tegen verstoring.

Aanpassing beheerplan:

Toevoegen "*en litorale mosselbanken*" in kolom oplossingsrichtingen van tabel 5.13.

Z24-D32: Kluut

Indieners stellen dat de kluut (niet-broedvogel) op dit moment onder de instandhoudingsdoelstelling zit en dat de populatie afneemt. In tegenstelling tot het beheerplan (zie tabel 5.13) lijkt er dus wel degelijk sprake te zijn van een knelpunt. Het ontwerpbeheerplan ziet volgens indieners in dat geval niet toe op maatregelen om deze achteruitgang te stoppen.

In de periode 2008/2009 tot en met 2012/2013 wordt een seizoensgemiddeld aantal van 7098 kluten vastgesteld en in 2009/2010 tot en met 2013/2014 een aantal van 6266 (<https://www.sovon.nl/nl/gebieden>). Het laatste cijfer is onder het doelaantal uit het aanwijzingsbesluit (6700). Dit verschil is echter gering, waarbij bovendien bedacht moet worden dat Sovon geen negatieve trend constateert onder niet-broedende kluten en dat de instandhoudingsdoelstelling niet puur op het doelaantal is gericht, maar focust op omvang, kwaliteit en draagkracht van het leefgebied van de kluut, voldoende voor het genoemde doelaantal. Er zijn geen aanwijzingen dat, met het nu nog aanwezige aantal, sprake is van onvoldoende kwalitatief goed leefgebied. Bovendien zijn in het (ontwerp)beheerplan een aantal nieuwe maatregelen voor de kluut opgenomen: herstel vegetatiestructuur vastelandskwelders en inrichting polder Breebaart.

Z24-D33: Steenloper

In het beheerplan wordt gesteld dat de doelen voor steenloper behaald worden met de huidige beheerpraktijk en dat er geen knelpunten zijn. Dit is volgens de indieners in contrast met het feit dat de aantallen steenlopers op dit moment lager zijn dan waar de instandhoudingsdoelstelling op toeziet. De langjarige populatietrend vertoont volgens de indieners een significante afname van <5 procent per jaar en de laatste tien seizoenen is er geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk. Er lijkt volgens de indieners dus wel degelijk sprake te zijn van een knelpunt en het ontwerpbeheerplan ziet in dat geval niet toe op maatregelen om deze achteruitgang te stoppen.

In de periode 2008/2009 tot en met 2012/2013 wordt voor de steenloper een seizoensgemiddeld aantal vastgesteld van 2650 en in de periode 2009/2010 tot en met 2013/2014 een aantal van 2442 steenlopers (<https://www.sovon.nl/nl/gebieden>).

Dit is binnen de marges van de in het aanwijzingsbesluit genoemde doelaantallen (tussen 2300 en 3000). Hierbij moet bedacht worden dat Sovon geen negatieve trend constateert onder niet-broedende steenlopers en dat de instandhoudingsdoelstelling niet puur op het doelaantal is gericht, maar focust op omvang, kwaliteit en draagkracht van het leefgebied, voldoende voor het genoemde doelaantal. Er zijn nu geen aanwijzingen dat er sprake is van onvoldoende kwaliteit van het leefgebied. Overigens kan de steenloper meeprofiteren van bijvoorbeeld het jaarrond afsluiten van de Koffiebonenplaat (# 55b in tabel 8.6 van het beheerplan) en het zo veel mogelijk handhaven van open steenconstructies van oeververdedigingen en dergelijke bij onderhoud waterbouwkundige constructies (# 28 in tabel 8.6).

Z24-D34: Broedvogel strandplevier

In het beheerplan wordt gesteld dat het doelbereik voor de strandplevier (draagkracht voor 50 broedparen) aan het eind van de beheerplanperiode waarschijnlijk gehaald wordt. Met name maatregel 19 (dynamische afsluiting strandvlaktes uiteinden Waddeneilanden) kan volgens de indieners een belangrijke bijdrage leveren aan het doelbereik van de strandplevier. De daadwerkelijke effectiviteit zal volgens de indieners echter afhangen van de omvang van de afgesloten gebieden en de handhaving ervan. Volgens de indieners lijkt het zonder duidelijke uitwerking en monitoring en gezien de uiterst slechte staat van instandhouding dan ook voorbarig om te stellen dat het doelbereik behaald zal worden.

De voorgenomen dynamische afsluiting van strandvlaktes op sommige uiteinden van de Waddeneilanden zal gepaard gaan met een goede monitoring, communicatie en handhaving, in nauw overleg met de overleggroepen op het eiland. Algemeen geldt dat het halen van het doel niet alleen afhankelijk is van het in de doelstelling genoemde aantal broedparen. Het gaat erom dat omvang en kwaliteit van het leefgebied voor de draagkracht voor betreffende soort in orde is. Soms blijven de aantallen (nog) wel achter, maar is dat dan niet toe te schrijven aan tekortkomingen in inrichting of beheer.

1.3 Toetsing activiteiten

Z9-D2: Opdeling en toetsing activiteiten in verschillende beheerplannen

Indiener verzoekt om een aanscherping van de formulering in het tekstkader van paragraaf 1.5 betreffende de opdeling van activiteiten in de verschillende beheerplannen. Deze aanscherping omhelst de volgende twee punten:

1. Een nauwkeuriger omschrijving van de definitie (grens) van 'droge' Natura 2000-gebied Waddenzee, gelegen op de Waddeneilanden. Indiener is van mening dat dit in elk geval (en in sommige gevallen nog verder zeewaarts geschoven) de laagwaterlijn betreft;
2. Een toevoeging in het kader (paragraaf 1.5) met betrekking tot mogelijk verschillende interpretaties van de toetsingen van de huidige activiteiten tussen de afzonderlijke beheerplannen per eiland en het beheerplan Waddenzee. Indiener doet hiervoor een tekstvoorstel.

Met betrekking tot punt 1:

De grens van het 'droge' deel van het Natura 2000-gebied Waddenzee gelegen op de Waddeneilanden (dat tevens is meegenomen in het eilandplan) ligt rond de lijn van gemiddeld hoogwater (GHW), vaak de zeewaartse rand van de kwelder of strandvlakte. De grens ligt niet verder zeewaarts naar de laagwaterlijn, omdat de grens dan (te) ver het wad opschuift.

Met betrekking tot punt 2:

De toetsingen hebben apart plaatsgevonden en zijn (waar nodig) met elkaar afgestemd. De effecten op/in het water zijn getoetst in het kader van het (ontwerp)beheerplan Waddenzee en op het droge in het kader van het (ontwerp)beheerplan van het eiland. In het (ontwerp)beheerplan Waddenzee zijn de kwelders en strandvlaktes op de bewoonde eilanden, die onderdeel zijn van het Natura 2000-gebied Waddenzee, alleen op hoofdlijnen behandeld. Voor details ervan wordt regelmatig (waar nodig) verwezen naar het(ontwerp)beheerplan van het betreffende waddeneiland. Er bestaan daarmee geen verschillen. Een aanvullende toevoeging over verschillende interpretatie is niet noodzakelijk.

Aanpassing beheerplan:

In het kader in paragraaf 1.5 is ter verduidelijking tussengevoegd na "eiland" (regel 597 ontwerpbeheerplan): "Voor de Waddenzee gaat het daarbij om de gebieden die hoger liggen dan rond de lijn van gemiddeld hoogwater."

Z24-D2: Onderzoeken huidige activiteiten verouderd

Indieners stellen dat de onderzoeken van de huidige activiteiten, die ten grondslag liggen aan de beoordeling van de effecten, als gevolg van de lange procedure inmiddels zijn verouderd en geactualiseerd hadden moeten worden teneinde een voldoende betrouwbaar beheerplan te kunnen vaststellen.

In het (ontwerp)beheerplan Waddenzee is uitgegaan van recente informatie met betrekking tot de staat van instandhouding van de natuurwaarden, met name vogelsoorten, waarvoor de Waddenzee is aangewezen (zie ook Doeluitwerking Waddenzee, december 2014). Inmiddels zijn de vogelaantallen tot en met 2014 bekend (SOVON). In het definitieve beheerplan hebben deze gegevens na controle niet geleid tot een actualisatie.

Er zijn geen aanwijzingen bekend dat de huidige activiteiten die zijn opgenomen in het (ontwerp)beheerplan wezenlijk zijn gewijzigd in aard en/of omvang en dat het beheerplan hiervoor aangepast dient te worden. Een uitzondering hierop vormt het toegenomen onderhoudsbaggerwerk in de vaargeulen van de Waddenzee, hoofdzakelijk in de veerbootroute Holwerd-Ameland. Voor het baggeren en verspreiden van baggerspecie door Rijkswaterstaat in de Waddenzee is in 2016 een nieuwe Passende Beoordeling opgesteld, waarmee in het definitieve beheerplan rekening is gehouden. Zie ook het antwoord op Z24-D19 van subparagraaf 2.3.1.

1.4 Sociaal-economische aspecten

Z9-D11: Onvoldoende inschatting gevolgen

Indiener stelt dat in de sociaal-economische paragraaf van het beheerplan wordt ontkend dat het treffen van natuurmaatregelen sociaal-economische gevolgen kan hebben en omschrijft deze paragraaf als een ongemotiveerde inschatting (zo is er geen maatschappelijke kosten-batenanalyse gedaan). Volgens indiener is het beheerplan daardoor onevenwichtig en houdt het onvoldoende rekening met "vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede met regionale en lokale bijzonderheden". Indiener verzoekt daarom om een toetsing van eventuele nadelige sociaal-economische gevolgen van de natuurmaatregelen in de evaluatie.

Bij de noodzakelijk te treffen beheermaatregelen is rekening gehouden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede met regionale en lokale

bijzonderheden. Dit is gedaan door in het doorlopen gebiedsproces de bouwstenen en teksten van dit beheerplan met de maatschappelijke partijen en overheden te bespreken en af te stemmen. Zodoende is er gebouwd aan draagvlak voor dit beheerplan. Voor veel maatregelen is een grote mate van consensus bereikt. Om die reden, én om doelmatigheidsredenen, hebben de bevoegde gezagspartijen van de Natura 2000-beheerplannen in het waddengebied afgesproken om voor de sociaal-economische paragrafen van de beheerplannen alleen kwalitatieve analyses te maken van de eventuele impact van te nemen maatregelen per beheerplan. Het uitvoeren van een maatschappelijke kosten-batenanalyse voor een Natura 2000-beheerplan achten wij niet nodig en is overigens ook geen (wettelijke) verplichting. In dit beheerplan wordt beschreven waaraan de maatregelen moeten voldoen, zodat betrokkenen weten waar zij aan toe zijn en wat het beheerplan voor hen betekent. Verder wordt verwezen naar het antwoord op zienswijze Z9-D10 in paragraaf 4.3 (Monitoring en evaluatie) van deze nota.

1.5 Proces totstandkoming ontwerpbeheerplan

Z13-D1: Proces Klankbordgroep

Indiener wijst erop dat gedurende de looptijd van het proces via de Klankbordgroep steeds meer begrip over en weer is ontstaan tussen de diverse partijen. Hij deelt de visie zoals verwoord in het beheerplan en waardeert dat tegemoet is gekomen aan de wens tot deregulering door enkele Nb-wetvergunningplichtige activiteiten onder voorwaarden in het beheerplan vrij te stellen.

Wij hebben het gebiedsproces ook zo ervaren en waarderen de instemming met de visie en deregulering.

Z23b-D1, Z23c-D2: Niet betrokken

Indiener pacht veel buitendijkse grond van It Fryske Gea in reguliere pacht. Het gaat om kwelders en zomerpolders, waar jongvee en paarden worden geweid. Indiener is op geen enkele wijze bij de totstandkoming van het beheerplan betrokken, ondanks zijn grote belangen.

Er is inderdaad geen contact geweest met indiener over het (ontwerp)beheerplan, omdat het agrarisch gebruik kan worden voortgezet. Er is in het najaar van 2014 contact geweest met twee eigenaren/pachters in het gebied, waarbij relevante conceptteksten uit het ontwerpbeheerplan zijn verstuurd. Hieruit kwam naar voren dat eigenaren/pachters geen beperkingen wensten, maar ook dat het (ontwerp)beheerplan geen nieuwe (extra) beperkingen oplevert voor het huidige gebruik. Er was dan ook geen directe noodzaak om andere pachters individueel te betrekken bij de totstandkoming van het ontwerpbeheerplan. Over de buitendijkse gronden is destijds wel overleg geweest met It Fryske Gea (verpachter) en de gemeente Ferwerderadiel. Zeer kort voor de terinzagelegging van het ontwerpbeheerplan heeft een gesprek plaatsgevonden tussen de projectleider van het beheerplan en enkele vertegenwoordigers van de landbouw uit het gebied, waarin vooral het agrarisch gebruik, enkele wensen en ontwerpbeheerplanteksten over en weer zijn toegelicht.

Z30a-D1, Z30b-D1: Niet betrokken

Indieners pachten veel grond in het buitendijks gebied en merken op te betreuren niet bij de planvorming betrokken te zijn geweest.

Zie het voorgaand antwoord op Z23b-D1, Z23c-D2.

Z24-D1: Te lange duur beheerplanproces

Indieners stellen dat de beheerplannen meer dan vier jaar te laat zijn vastgesteld. De aanwijzingsbesluiten voor deze gebieden zijn al in februari 2009 vastgesteld, volgens de Nb-wet hadden de beheerplannen dus al in februari 2012 moeten zijn vastgesteld. Indieners zijn van mening dat hierdoor vier belangrijke jaren verloren zijn gegaan waarin de noodzakelijke maatregelen ter verbetering van de natuur en ter bereiking van de instandhoudingsdoelen achterwege zijn gebleven.

Door verschillende oorzaken en met name het tot stand komen van het Programma Aanpak Stikstof (PAS) zijn de beheerplannen later gereed gekomen dan de in de zienswijze genoemde termijn. Er is in de afgelopen periode hard gewerkt aan het opstellen van de PAS-gebiedsanalyses voor de Waddenzee en de Waddeneilanden. Uit de gebiedsanalyses zijn extra natuurherstelmaatregelen op de Waddeneilanden naar voren gekomen. De vertraging heeft dus wel geleid tot een breder pakket aan maatregelen op de Waddeneilanden die in de eerste beheerplanperiode uitgevoerd gaan worden. In de tussentijd is niet gewacht met het opstarten van maatregelen. Een aantal maatregelen is al in gang gezet, zoals een aangepast kwelderbeheer langs de noordkust van Groningen, de pilot registratie vaste vistuigen en het herstel van het vogeleiland Griend.

Z33-D1: Waardering proces

Indiener behartigt de belangen van de sportvisserij in de Nederlandse zee, kust en binnenwateren en geeft aan nauw betrokken te zijn geweest bij de diverse fasen in de totstandkoming van het beheerplan. Hiervoor wordt een blijk van waardering gegeven.

We waarderen dat indiener aangeeft tevreden te zijn met de wijze waarop hij in het beheerplanproces is meegenomen en dat rekening is gehouden met zijn belangen in het (ontwerp)beheerplan.

Z40-D1: Gemeentelijk beleid

Indiener geeft aan de instandhouding van het unieke gebied te ondersteunen, maakt een compliment op de wijze waarop het beheerplan tot stand is gekomen en vermeldt dat het gemeentelijk beleid ten aanzien van het Natura 2000-gebied Waddenzee is vastgelegd in een beheersverordening, die goed aansluit op het (ontwerp)beheerplan Waddenzee.

We hebben kennis genomen van dit positieve standpunt.

1.6 Beroepsgrond definitief beheerplan

Z9-D3: Beperkt vatbaar voor beroep

Indiener constateert dat het beheerplan maar beperkt vatbaar is voor beroep bij de rechter en dat tegen de elementen in het beheerplan die op uitvoering zijn gericht, zoals de beschrijving van de maatregelen of de fasering/prioritering van de uitvoering geen beroep mogelijk is. Indiener wil hiermee benadrukken dat de maatregelen vooral vanuit het Rijk zijn opgelegd en daardoor weinig ruimte is geweest voor wensen en/of aanpassingen van de indiener.

Beroep staat volgens artikel 39 Nb-wet alleen open tegen activiteiten die in het beheerplan zijn vrijgesteld van de Nb-wetvergunningplicht. Artikel 39 Nb-wet is namelijk een uitzondering van artikel 8:1 Algemene wet bestuursrecht, waaruit volgt dat beroep alleen openstaat tegen publiekrechtelijke besluiten.

Tijdens de totstandkoming van het ontwerpbeheerplan Waddenzee waren diverse organisaties –waaronder de gemeenten- vertegenwoordigd in de breed opgezette Klankbordgroep (Waddenzee en Noordzeekustzone). Wensen en ideeën van de leden van de Klankbordgroep zijn daarbij van diverse kanten meegenomen.

2 Activiteiten (gebruik)

2.1 Visserij

2.1.1 *Visserij algemeen, mossels, garnalen*

Z9-D13: Garnalenvisserij

Indiener ziet graag dat de garnalenvisserij in het kader van het 'bestaand gebruik' hun activiteiten (zonder uitbreiding) kan voortzetten, waarbij de sector zich uiteraard te allen tijde moet inzetten voor verbetering van selectiviteit en voorkoming van verstoring.

De garnalenvisserij kan niet als 'bestaand gebruik' aangemerkt worden in de zin van het beheerplan, maar is een vergunningplichtige activiteit. Er zijn voorts nog teveel ontwikkelingen in deze visserij gaande om deze activiteiten voor zes jaar in een beheerplan te kunnen reguleren. Net als de mosselzaadvisserij blijft ook de garnalenvisserij vergunningplichtig op grond van de Nb-wet onder categorie 3 in het (ontwerp)beheerplan.

Z13-D3: Mosselzaadvisserij oostelijk waddengebied

Indiener plaatst een kritische kanttekening bij het feit dat veel goede mosselzaadvisserijgebieden in het oostelijk waddengebied gesloten zijn. Deze sector is daarvoor actief in het westelijk waddengebied, waardoor haven Lauwersoog inkomsten uit deze sector misloopt. Indiener verzoekt om een aangepast besluit met betrekking tot de gesloten gebieden in het oostelijk waddengebied voor mosselzaadvisserij. Indiener verwacht dit punt terug te zien in de uitvoering van het beheerplan.

Het beleid met betrekking tot mosselzaadvisserij bepaalt dat er minder bodembeoerende visserij in de Waddenzee plaats mag vinden. Het hele traject van Mosseltransitie is hierop geënt. Extra mosselzaadvisserij in het oostelijk waddengebied is hiermee in tegenspraak en is daarom vanuit het visserijbeleid niet toegestaan.

Z13-D4: Ingeleverde visserijvergunningen

Indiener spreekt zijn zorg uit over de financiële compensatie van ingeleverde visserijvergunningen van de garnalenvloot. In sommige gevallen wachten vissers nog op compensatie.

Het past niet om in het kader van het Natura 2000-beheerplan hier een antwoord op te geven. De uitvoering van financiële aspecten met betrekking tot verduurzaming van de garnalenvisserij is een onderwerp dat thuishoort in het VisWad-overleg, waarin tevens vissers zijn vertegenwoordigd.

Z24-D12: Beperking visserijdruk

Indieners stellen dat door de intensieve visserij de opbouw van de visstand onnatuurlijk is: kleinere aantallen en kleinere vissen van alle soorten overheersen. Volgens de indieners is herstel van een natuurlijk voedselweb onder water alleen mogelijk door een verdere beperking van de visserijdruk.

Voor de Waddenzee is het convenant rond de garnalenvisserij (VisWad) in uitvoering dan wel in gang gezet. Deze transitie moet leiden tot minder effecten door een verdere afname van bijvangsten aan (jonge) vis. Daarnaast bestaan er aanwijzingen

dat de sterk verminderde kraamkamerfunctie van de laatste jaren niet alleen is toe te schrijven aan visserijdruk, maar dat ook factoren als klimaatontwikkeling en een sterke reductie van de nutriëntenbelasting hier een bijdrage aan kunnen hebben geleverd. Dit laat onverlet dat de bijdrage van de visserijdruk aan het bereiken van natuurdoelen blijvend de aandacht verdient en dat mogelijke effecten zoveel mogelijk worden beperkt door vergunningsvoorschriften in het kader van de Nb-wet.

Z24-D13: Processen Vibeg, VisWad en Mosselconvenant

Indieners stellen dat in zowel het beheerplan Waddenzee als Noordzeekustzone onterecht ervan uitgaan dat (nog lopende) processen zoals voor Vibeg, VisWad en het Mosselconvenant tot optimale resultaten leiden voor de natuur met betrekking tot herstel van de habitattypen 'permanent overstromde zandbanken' H1110A in de Waddenzee en H1110B in de Noordzeekustzone, als gevolg van bodemberoering. Dergelijke processen staan nog onder druk of onderhandelingen lopen nog. Indieners stellen dat de voorwaarden en doelstellingen van dergelijke processen niet onvoorwaardelijk in de beheerplannen zijn vastgesteld, waarmee het eindresultaat niet verzekerd is. Indieners adviseren om dit alsnog te doen, teneinde de zekerheid te bieden dat de instandhoudingsdoelstellingen voor deze habitattypen bereikt zullen worden.

In beide (ontwerp)beheerplannen zijn de lopende processen voor Vibeg en VisWad beschreven. Ze staan aan de basis voor concrete afspraken voor het uitwerken van verduurzaming van visserij, die moet leiden tot onder meer aanvullende bescherming van specifieke bodemgemeenschappen (zoals schelpdierbanken) en verdere reductie van bijvangst. Het is een bewuste keuze om genoemde processen niet nader te specificeren in de (ontwerp)beheerplannen. De weg tot verduurzaming loopt via stapsgewijze onderhandelingen tussen partijen. Nieuwe kennis en inzichten, opgedaan met ervaringen in het transitieproces en op grond van monitoringsresultaten van het ecosysteem, zijn hierbij een belangrijke factor. De verwachtingen over het doelbereik zoals omschreven in het (ontwerp)beheerplan Waddenzee van het bodemhabitattype H1110A ligt in de loop van de tweede beheerplanperiode (zie tabel 8.2 van paragraaf 8.3).

Z24-D24: Mosselkweekpercelen

Op pagina 152 en 172 van het ontwerpbeheerplan staat beschreven dat mosselkweekpercelen zich voornamelijk in het westelijke deel van de Waddenzee bevinden. Indieners stellen dat dit ten onrechte suggereert dat in het oostelijk deel van de Waddenzee ook mosselkweekpercelen kunnen bevinden. Dit terwijl in het oostelijk deel van de Waddenzee mosselvangst- en kweek niet is toegestaan. Indieners stellen voor om deze tekst te veranderen.

Ten aanzien van mosselkweekpercelen geldt dat deze al jaren zijn gesitueerd in de westelijke Waddenzee. In het kader van uitvoeringsafspraken van het mosselconvenant is door partijen inderdaad afgesproken dat voor de periode van 2014 t/m 2018 er géén mosselkweekpercelen zullen worden aangelegd in onder meer de oostelijke Waddenzee.

Aanpassing beheerplan:

"voornamelijk" veranderen in "uitsluitend" in paragrafen 7.3.1 en 7.4.1 (regel 5443 en 6422) ontwerpbeheerplan.

Z24-D25: Nieuwe mosselkweekpercelen

Er worden maximaal 250 hectare potentieel geschikte kweekpercelen uitgetest. Indieners stellen dat indien deze geschikt blijken te zijn en in gebruik worden genomen, ook een evenredig of groter areaal van de huidige kweekpercelen wordt teruggenomen (zie pagina 152). Indieners stellen dat dit laatste vergunningsvoorschrift mist in het beheerplan. Dit geldt volgens de indieners ook voor het feit dat het beschikbaar stellen van nieuwe kweekpercelen wordt toegestaan om een sluitingsstap (= natuurwinst) van de sublitorale mosselvisserij in 2018 mogelijk te maken. In de tekst staat dat het ministerie in 2014 een nieuw besluit neemt over de experimentele mosselzaadinstallaties (MZI's). Indieners betogen dat inmiddels is besloten dat het oppervlak MZI's van het experiment gaan meetellen in de transitie. Tegen dit besluit loopt op dit moment nog een rechtszaak van de experimenteerders.

In het kader van de uitvoering van het Convenant Mosseltransitie worden afspraken gemaakt over de realisering van dit convenant. In dat kader is besloten tot een proef met nieuwe kweekpercelen voor mosselen in 2016 en verder. Het bestuurlijk overleg (waarin EZ, mosselsector en natuurorganisaties samenwerken) heeft eind 2015 de staatssecretaris van EZ daarover geadviseerd. Het departement van EZ zorgt voor de uitvoering van dit advies inclusief de daaraan verbonden voorwaarden. Deels verloopt dit via een Nb-wetvergunning. Daarnaast heeft EZ in 2015 nieuw beleid met betrekking tot de MZI's geformuleerd.

Aanpassing beheerplan:

Subparagraaf 7.3.1, laatste alinea pagina 152 (ontwerpbeheerplan) wijzigen als volgt:

"In het kader van de uitvoering van het Convenant Mosseltransitie worden afspraken gemaakt over de realisering van dit convenant. In dat kader is besloten tot een proef met nieuwe kweekpercelen voor mosselen in 2016 en verder. Het betrokken bestuurlijk overleg (waarin EZ, mosselsector en natuurorganisaties samenwerken) heeft eind 2015 de staatssecretaris van EZ daarover geadviseerd. Het departement van EZ zorgt voor de uitvoering van dit advies inclusief de daaraan verbonden voorwaarden. Deels verloopt dit via een Nb-wetvergunning. Daarnaast heeft EZ in 2015 nieuw beleid met betrekking tot de MZI's geformuleerd."

Z24-D26: Mosselzaadimport

Indieners stellen dat het van belang is dat het toetsingskader mosselzaadimport (pagina 173) wordt aangevuld met de zin dat import en uitzaaien van mosselzaad én halfwasmosselen niet is toegestaan als er in het gebied van herkomst een invasieve exoot wordt aangetroffen, welke kan worden geclassificeerd als probleemsoort binnen de systematiek van het Schelpdier Import Monitoring Protocol.

In het kader van eerdergenoemd convenant zijn afspraken gemaakt over mosselzaadimport uit met name de Oosterschelde. Recentelijk is er in het bestuurlijk overleg terzake een nieuwe afspraak gemaakt nu de ongewenste exoot Japanse oesterboorder op meer plekken in de Oosterschelde voorkomt. Deze afspraken behelzen met name dat alleen MZI-zaad uit dit gebied onder voorwaarden mag worden getransporteerd en uitgezaaid in de Waddenzee. Het doel hiervan is genoemde exoot te weren uit de Waddenzee. Het weren van exoten blijkt in voldoende mate uit het toetsingskader. Nadere voorwaarden staan in de vergunningsvoorwaarden voor mosselzaadimporten naar de Waddenzee.

Z36-D1: Onderzoek vispopulatie Waddenzee

Indiener verzoekt het onderzoek naar het effect van de Noordzeevervisserij op de soortensamenstelling van de vispopulatie in de Waddenzee (maatregel na eerste beheerplanperiode) uit te breiden met mogelijke andere factoren. Dus niet alleen naar menselijke factoren te kijken, maar ook naar effecten van klimaat, predatoren en ander gebruik.

We stemmen in met het breder oppakken van dit vraagstuk, dan alleen met betrekking tot het effect van de Noordzeevervisserij. De tekst wordt aangevuld.

Aanpassing beheerplan:

Titel maatregel 60 in paragraaf 6.3 (regel 5042 ontwerpbeheerplan) wordt: *Onderzoek effect Noordzeevervisserij en mogelijk andere factoren op vispopulatie Waddenzee.* In de volgende regel toevoegen na 'Noordzeevervisserij': *... en mogelijk andere factoren (zoals klimaatverandering) ...*

Z37-D1: Koppeling beheerplannen met overlegplatforms

In het ontwerpbeheerplan Waddenzee staat aangeduid dat verduurzamingsmaatregelen volgens afspraken in VisWad zullen worden ingevoerd. Het past bij de visie van indiener dat Vibeg en VisWad de aangewezen platforms zijn voor het maken en uitwerken van afspraken met betrekking tot visserij in de Natura 2000-gebieden. Eventuele aanpassingen of nadere invulling van afspraken dienen dan ook binnen deze platforms te worden uitgewerkt. Het is van groot belang dat overleg wordt gevoerd over eventuele verdere maatregelen en het concretiseren van afspraken (uitsluitend) in Vibeg- / VisWad-verband. Indiener onderstreept het grote belang van de directe koppeling van de (ontwerp)beheerplannen met deze platforms en spreekt vertrouwen uit in de constructieve rol die deze platforms vervullen.

De ministeries van EZ en IenM onderschrijven het belang van een koppeling tussen de Natura 2000-beheerplannen Noordzeekustzone en Waddenzee en de processen voor de ontwikkeling van verduurzamingsmaatregelen voor de visserij in Vibeg- en VisWad-verband. De insteek is om deze koppeling ook in de uitvoeringsfasen van beide beheerplannen voort te zetten, om stapsgewijs te komen tot (meer) verduurzamingsmaatregelen. Daarnaast vereist de specifieke uitwerking van maatregelen afstemming met andere gebruikersbelangen. VisWad en Vibeg zijn dus niet de exclusieve overleg- en besluitvormingsgremia waarin dergelijke maatregelen tot stand komen.

2.1.2

Visserij met vaste vistuigen

Z24-D14: Tijdstip inwerking treden registratiesysteem

Indieners stellen dat er te weinig zicht is op de effecten van de niet-bodemberoerende visserij, zoals de staandwantvisserij. Dit wordt door de indieners onderbouwd met de stelling dat de mate waarin de visserij (nog) wordt uitgeoefend onbekend is en dat ook niet duidelijk is welke vissers nog gebruik maken van de (oude) vergunningen. Indieners stellen voor om in het beheerplan een pilot te beginnen met een registratiesysteem. Daarbij zullen de voorwaarden in de beheerplannen op een aantal punten moeten worden aangevuld. Door de indieners worden de volgende aanvullingen voorgesteld:

1. Als het registratiesysteem binnen drie jaren niet naar behoren functioneert, zal de vergunningplicht herleven. De verzamelde gegevens moeten de basis vormen voor de mate waarin deze passieve vistuigen in het volgende beheerplan worden meegenomen;

2. Vissers die gedurende drie jaren na vaststelling van het beheerplan geen gebruik of vangsten registreren raken hun rechten kwijt.

In het (ontwerp)beheerplan is reeds een pilot voor inwinning en registratie van gegevens voor de visserij met vaste vistuigen opgenomen: zie de voorwaarde nummer 3 in bijlage B3.1.1. De genoemde pilot met registratiesysteem is gestart in maart 2016. Het is naar verwachting mogelijk om het registratiesysteem binnen drie jaren goed getest en op orde te hebben. Mochten er zich onverhoopt problemen voordoen, dan zal niet bij voorbaat al worden gestopt met de pilot en is het niet uitgesloten dat het nodig is de pilot enige tijd voort te zetten, mede met het oog op natuurbelangen en belangen van de vissers. Het is namelijk van belang voldoende gegevens te verzamelen over de visvangst, gebruikt vistuig, locatie en bijvangsten. Naast het bevoegd gezag en visserijorganisaties zijn ook natuurorganisaties nauw betrokken bij de monitoring en evaluatie. Mocht na vier jaren van inwerking treden van het definitieve beheerplan nog geen goed registratiesysteem in werking zijn, dan herleeft de vergunningplicht Nb-wet voor deze visserijvorm vóór de tweede beheerplanperiode. Overigens worden de visrechten in de Visserijwet geregeld (valt buiten het kader van Natura 2000).

Z36-D2: Vormen van visserij

Bij de beschrijving van fuiken- en overige vaste vistuigvisserij ontbreken enkele vormen van visserij.

Genoemde vormen van vaste vistuigvisserij worden toegevoegd.

Aanpassing beheerplan:

Toevoegen in subparagraaf 7.3.1, regel 5553 (ontwerpbeheerplan):
ankerkuil, vaste kuil, totebel en kameropstelling (visweer).

Z36-D3: Private visrechten Nationaal Park Schiermonnikoog

Indiener is van mening dat in bijlage 2 ten onrechte staat: 'Voor de volledigheid wordt erop gewezen dat binnen het Nationaal Park Schiermonnikoog en mogelijk in een aantal andere gebieden met particulier eigendom en/of beheer, toestemming nodig is van betreffende particulieren eigenaar/beheerder voor het uitoefenen van beroepsmatige visserij-activiteiten'. Volgens indiener is dit niet waar. Visrechten rond Schiermonnikoog zijn nooit overgedragen aan een particuliere beheerder en dat kan ook niet rechtmatig plaatsvinden zonder dat de vissers hiervan op de hoogte zijn. De visrechten zijn dus nog in handen van de Staat en de vissers zijn gerechtigd te vissen. Ook in andere delen van de Waddenzee die in beheer zijn gegeven aan een terrein beherende organisatie (bijvoorbeeld via erfpacht) heeft dit geen invloed op de visrechten. Alleen wanneer een particulier persoon of organisatie eigenaar is van de grond of wanneer deze specifiek de visrechten heeft gepacht (bijvoorbeeld vaste visvakken) is toestemming nodig om er te mogen vissen.

Deze discussie ten aanzien van het toepassen van vigerende privaatrechtelijke regelingen hoort niet thuis in het kader van het Natura 2000-beheerplan. De door de indiener geciteerde zin in bijlage 2 van het ontwerpbeheerplan Waddenzee was slechts informatief bedoeld en is geschrapt in het definitieve beheerplan.

Aanpassing beheerplan:

Verwijderen uit bijlage 2 (regel 9744-9747 ontwerpbeheerplan) van de zin: "Voor de volledigheid wordt er op gewezen dat binnen het Nationaal Park Schiermonnikoog

toestemming nodig is van de betreffende beheerder (Natuurmonumenten) voor het uitoefenen van beroepsmatige visserij-activiteiten.”

Z36-D4: Volledigheid tabel

Indiener is van mening dat de tabel B3.1 (bij regel 9812) niet volledig is. Er is contact geweest namens de vereniging over de wijze waarop de tabel volledig kan worden gemaakt. De zienswijze van indiener is dat deze tabel volledig moet zijn voordat het beheerplan wordt vastgesteld.

Er zijn drie vergunninghouders toegevoegd aan tabel B3.1, onderdeel Eems. Overigens wordt erop gewezen dat actualisaties van deze lijst –los van het beheerplan– mogelijk zijn gedurende de beheerplanperiode.

Aanpassing beheerplan:

Toevoegen drie namen van vergunninghouders (+ aanvullende gegevens) aan de lijst Eems.

2.1.3

Mechanische pierenwinning

Z31-D1: Nb-wetvergunning en beheerplan

Door indiener wordt geprobeerd om de regelgeving binnen hun Nb-wetvergunning voor het vissen op wadpieren synchroon te krijgen in tijd en tekst. Voor indiener is niet duidelijk hoe de hiërarchie binnen de verschillende teksten en tijden ligt tussen de Nb-wetvergunning en het beheerplan.

Het toetsingskader in het beheerplan betreft de planperiode van het beheerplan tot en met 2022. Het bevoegd gezag (provincie) zal bij de beoordeling van een vergunningaanvraag voor mechanische pierenwinning tijdens de planperiode van het beheerplan rekening houden met dit toetsingskader. Het bevoegd gezag kan gemotiveerd afwijken van dit kader.

Z31-D2: wijzigingsmogelijkheid voorschriften monitoring

De provincie is bezig om enige voorschriften in de lopende vergunning tussentijds te wijzigen. De wijzigingsmogelijkheid wordt bekeken aan de hand van het resultaat van 6 jaar monitoring. Het zou een gemiste kans zijn wanneer tijdens de periode 2016-2022 geen voorschriften gewijzigd kunnen worden in de vergunning. Duidelijk is dat op grond van monitoringsresultaten voorschriften binnen de vergunning gewijzigd kunnen worden. Verzocht wordt om hier duidelijkheid over te geven.

Het blijft mogelijk om binnen het kader van de Nb-wet de vergunningvoorschriften te wijzigen, bijvoorbeeld op basis van resultaten van monitoring. De inwerkingtreding van het beheerplan staat hieraan niet in de weg. Bij het wijzigen van de vergunning houdt het bevoegd gezag rekening met het beheerplan (art. 19e, sub b, Nb-wet). Om deze mogelijke onduidelijkheid weg te nemen worden twee zinnen toegevoegd aan het kader.

Aanpassing beheerplan:

Toevoegen in subparagraaf 7.4.1 in toetsingskader mechanische pierenwinning (regel 6847 ontwerpbeheerplan):

Benodigde voortzetting van de monitoring en de wijze waarop is ter beoordeling van het bevoegd gezag (provincie). De monitoringsresultaten kunnen leiden tot aanpassing van de vergunningvoorschriften.

2.2 Recreatie

2.2.1 Vaarrecreatie

Z4: Integratie belangen natuurbescherming en vaarrecreatie

Indiener is ingenomen met de diverse passages over de recreatievaart van en naar jachthavens op de Waddeneilanden en signaleert een genuanceerd beeld dat ook aansluit bij de steeds verdere integratie van de belangen van natuurbescherming en de vaarrecreatie. Nadere maatregelen worden in het beheerplan niet nodig geacht. Het meer aandacht geven voor informatie aan en begeleiding van vaarrecreanten (Actieplan Vaarrecreatie) wordt in het beheerplan een positief aspect genoemd. Daarmee geeft dit beheerplan de juiste nuances weer. Als gezamenlijke jachthavens voelen wij ons mede verantwoordelijk voor de unieke waddennatuur die feitelijk de basis vormt voor de aantrekkelijkheid van het varen op de Waddenzee. Het stemt ons tevreden dat er tevens ontwikkelruimte voor de havens wordt geboden, omdat dit de veiligheid bevordert en ongewenst droogvallen tegengaat. Uiteraard is daar wel een Passende beoordeling bij van toepassing, maar dat vinden we geen probleem. Onze conclusie is dat het beheerplan vanuit onze invalshoek een realistisch en genuanceerd beeld geeft van wat nodig is om de kwaliteiten van de Waddenzee te beheren, te behouden en te ontwikkelen.

We waarderen de complimenten van de indiener.

Z13-D2: Flexibilisering gesloten gebieden en rol vissers

Indiener juicht flexibilisering van het sluiten van gebieden op basis van daadwerkelijke aanwezigheid van beschermde soorten toe (gebieden weer toegankelijk als soorten niet meer aanwezig zijn). Hierbij zouden naast wadvaarders, natuurorganisaties en toezichthouders ook beroepsvissers een rol kunnen spelen. Zij zijn immers de ogen en oren op het wad.

Binnen het Actieplan Vaarrecreatie vindt een verkenning plaats van de noodzaak en wenselijkheid van verbetering van het beheer voor (recreatie) activiteiten waarbij flexibilisering van openstelling gebieden door 'zoning en geleiding' een grote rol speelt. Dit wordt vaak samen gedaan met vrijwilligersorganisaties, zoals wadvaarders en kanovaarders. In 2015 is het proces prima gelopen. In hoeverre ook beroepsvissers hierbij een rol kunnen spelen dient te worden bepaald bij de verdere uitvoering. Wellicht ten overvloede wordt opgemerkt dat de definitieve keuzes in dit verband liggen bij het ministerie van Economische Zaken, als bevoegd gezag voor het instellen en wijzigen van toegangsbeperkende besluiten.

2.2.2 Kitesurfen

Z1-D1, Z3-D1: Kitesurflocatie Hoek van de Bant

Indieners constateren dat in het ontwerpbeheerplan de bestaande kitesurflocatie bij Hoek van de Bant wordt opengesteld van 1 juni tot 1 oktober. Dit is een mitigerende maatregel. Sinds 2009 is op deze locatie gedurende het gehele jaar kitesurfen toegestaan. Uit de NEA blijkt dat er geen negatieve effecten worden verwacht van deze kitesurflocatie en er wordt in de NEA uiteindelijk geen mitigerende maatregel voorgesteld. Indieners wensen de 'mitigatie in de tijd' te laten vervallen en de locatie het gehele jaar open te stellen voor kitesurfen, omdat het kitesurfen hier geen nadelig effect heeft.

Op 3 juli 2006 heeft Rijkswaterstaat op grond van het Binnenvaartpolitiereglement deze kitesurflocatie aangewezen. In het besluit was de voorwaarde opgenomen dat het kitesurfen plaatsvindt in de periode van 1 juni tot 1 oktober. Op 15 juli 2008 heeft de rechtbank Leeuwarden een uitspraak gedaan in het beroep dat was aangespannen tegen het besluit. De rechter oordeelde kort gesteld dat Rijkswaterstaat geen bevoegdheid heeft om bij het betreffende besluit ook natuurbelangen (naast scheepvaartbelangen) mee te laten wegen. Sindsdien vindt het kitesurfen bij Hoek van de Bant in principe jaarrond plaats, met een piek in voorjaar en zomer. Deze (nieuwe) situatie is getoetst in de NEA van 30 december 2011. De conclusie van de NEA is dat kitesurfen hier alleen plaatsvindt rond hoogwater (3 uur voor en na hoogwater, afhankelijk van het getij) en er van verstoring van foeragerende wadvogels geen sprake zal zijn. In het gebied zelf zijn geen hoogwatervluchtplaatsen. In de cumulatietoets (NEA) zijn de resteffecten van alle kitesurfgebieden in de Waddenzee op enkele vogelsoorten klein ingeschat. Er worden in de NEA geen mitigerende maatregelen voorgesteld op kitesurflocatie Hoek van de Bant. De beperking van openstelling van de locatie is dan ook vervallen in het definitieve beheerplan, waarmee de locatie –conform de huidige situatie– jaarrond opengesteld blijft.

Aanpassing beheerplan:

Wijziging in subparagraaf 7.3.2, de zin op regel 5683 (ontwerpbeheerplan) als volgt:

"Om negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen te beperken, is kitesurfen in de Waddenzee (inclusief Eems-Dollard) beperkt tot zeven aangewezen locaties."

Wijziging in paragraaf 8.6, tabel 8.6, nummer 14b, als volgt: *"Locatie wadzijde Texel met beperking periode openstelling."*

Wijzig de eerste zin in bijlage B3.2.4 als volgt:

"Kitesurfen is alleen toegestaan op onderstaande locaties. De periode van openstelling is aangegeven tussen haken."

In bijlage B3.2.4 is de periode waarin mag worden gekitesurft op locatie Hoek van de Bant gewijzigd in 'het gehele jaar'.

Z1-D2, Z3-D2: Kitesurflocatie bij Harlingen

Insprekers constateren dat in het ontwerpbeheerplan de bestaande kitesurflocatie bij Harlingen (Westerzeedijkstrand) alleen wordt opengesteld van 1 april tot 1 september. Dit is een mitigerende maatregel. Momenteel is op deze locatie gedurende het gehele jaar kitesurfen toegestaan. Insprekers verwijzen naar de NEA-rapporten, waarbij in deelrapport NEA II ('Mitigatie bestaand gebruik') is opgenomen dat op voorhand geen aanvullende maatregelen voor het Westerzeedijkstrand noodzakelijk zijn. De voornaamste reden is dat het kunstmatig aangelegde strand primair bedoeld is voor recreatie. Het strand is nu het gehele jaar vrij toegankelijk voor publiek. Daarnaast wordt in de NEA gewezen op andere locaties in het waddengebied, waar betere maatregelen getroffen kunnen worden voor potentiële broedgebieden van de bontbekplevier.

Evenals bij Hoek van de Bant (deelzienswijze D1), vindt ook op de locatie bij Harlingen sinds de rechterlijke uitspraak uit 2008 het kitesurfen in principe jaarrond plaats. Deze (nieuwe) situatie is getoetst in de NEA van 30 december 2011. Nabij het Westerzeedijkstrand heeft de laatste jaren de bontbekplevier niet gebroed en is het strand daarvoor ook niet geschikt. Dat betekent dat op voorhand hier geen aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn, vooral omdat in het (ontwerp)beheerplan elders in de Waddenzee reeds voldoende maatregelen worden getroffen om het broedgebied van de bontbekplevier op orde te brengen. In de (sub)paragrafen 6.2

en 7.5.1 van het (ontwerp)beheerplan zijn hiertoe nieuwe maatregelen voor plevieren (en sterns) opgenomen, te weten de aanleg van broedlocaties (onder andere bij Den Oever), mitigatie van recreatief gebruik van de strandvlaktes op de Waddeneilanden door afsluiting van (potentiële) broedgebieden en een beheer op de vastelandskwelders, dat meer gericht is op de broedfunctie voor kustvogels. Er worden in de NEA geen mitigerende maatregelen voorgesteld voor de kitesurflocatie bij Harlingen. De beperking van de openstelling is dan ook vervallen in het definitieve beheerplan, waarmee de locatie –conform de huidige situatie- jaarrond opengesteld blijft.

Aanpassing beheerplan:

In bijlage B3.2.4 is de periode waarin mag worden gekitesurft op locatie Westerzeedijk bij Harlingen gewijzigd in *'het gehele jaar'.*

Z10: Kitesurflocatie Groene Strand (Terschelling)

Het kitesurfen op locatie Groene Strand te Terschelling is geperiodiseerd, zoals blijkt uit bijlage B3.2.4 (voorwaarden kitesurfen) van het ontwerpbeheerplan. Kitesurfen bij het Groene Strand is volgens de voorwaarde in het beheerplan alleen toegestaan van 1 april tot 1 november.

In het Natura 2000-ontwerpbeheerplan Terschelling staat echter dat op het Groene strand het gehele jaar gekitesurft mag worden.

De periodisering lijkt afkomstig uit Binnenvaart Politie Reglement (BPR). Rijkswaterstaat mag van rechtswege in de aanwijzing van de kitesurflocaties geen periodisering opleggen vanuit natuurwaarden. Over een noodzaak tot periodisering voor deze locatie hebben wij niets specifiek kunnen vinden in de NEA. Het voorstel is de locatie Groene Strand het gehele jaar open te stellen voor kitesurfen conform Natura 2000-ontwerpbeheerplan Terschelling.

Evenals bij de Westerzeedijk (Harlingen) en de Hoek van de Bant (zienswijzen nummers Z1 en Z3), vindt ook op de bestaande locatie bij Groene Strand, Terschelling sinds de rechterlijke uitspraak in 2008 het kitesurfen in principe jaarrond plaats. Deze (nieuwe) situatie is getoetst in de NEA van 30 december 2011. Daaruit is inderdaad gebleken dat van jaarrond kitesurfen op deze locatie (ook na overweging van mogelijke cumulatieve effecten) geen significante gevolgen worden verwacht op Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen als gevolg van verstoring. Resteffecten door kitesurfen op individuele vogels zijn klein doordat kitesurfen vlakbij het dorp plaatsvindt. De beperking van openstelling is dan ook vervallen in het definitieve beheerplan Waddenzee, waarmee de locatie –conform de huidige situatie- jaarrond opengesteld blijft en in overeenstemming wordt gebracht met het beheerplan Duinen Terschelling.

Aanpassing beheerplan:

In bijlage B3.2.4 is de periode waarin mag worden gekitesurft op locatie Groene Strand op Terschelling is gewijzigd in *'het gehele jaar'.*

Z25-D1: Locatie Ceres (Texel)

Indiener constateert als onvolkomenheid dat de kitesurflocatie Ceres te Texel niet in de ontwerpbeheerplannen van de Waddenzee en Duinen Texel is opgenomen. In het beheerplan Duinen Texel is beschreven dat de kitesurflocatie Ceres op Texel inmiddels is vervallen in verband met het uit te voeren dijkversterkingsproject.

Uit analyse van de documenten die gebruikt zijn voor de totstandkoming van het (ontwerp)beheerplan blijkt dat:

- Ceres wordt aangemerkt als 'bestaande' locatie;

- Ceres nautisch veilig is;
- De effecten van de huidige activiteit op de instandhoudingsdoelstellingen klein tot verwaarloosbaar zijn;
- In de NEA van de Natura 2000-gebieden Waddenzee en Noordzeekustzone staat dat "voor de overige locaties (hieronder vallen Ceres en Dijkmanshuizen) de verstoring lager is, waardoor effecten op de instandhoudingsdoelstellingen als gevolg van kitesurfen op die locaties zijn uitgesloten";

Het beheerplan beslaat de periode 2016-2022. Het uitvoeren van een (tijdelijk) dijkversterkingsproject is geen argument om kitesurflocatie Ceres te laten vervallen. Het kan wel betekenen dat er tijdelijk niet gekitesurft mag worden gedurende de werkzaamheden. De locatie Ceres is op basis van een ongegrond motief niet in de beheerplannen opgenomen. Het voorstel is om Ceres als kitesurflocatie met jaar-ronde openstelling op te nemen in de beheerplannen Waddenzee en Texel en de locatie het hele jaar open te stellen voor kitesurfen.

De locatie Ceres op Texel is door betrokken overheden niet als kitesurflocatie aangewezen en opgenomen in het (ontwerp)beheerplan. Er zijn twee locaties getoetst aan de wadzijde van Texel en door de bevoegde gezagspartijen is gekozen voor de locatie Dijkmanshuizen. Dit, omdat kitesurfen aan de Noordzee-zijde van Texel en op één locatie aan de wadzijde van het eiland voldoende mogelijkheden biedt. Locatie Ceres viel daarbij af uit voorzorgprincipe en omdat in het kader van de dijkverzwaring Prins Hendrikdijk aan de zeezijde van de dijk op deze locatie een breed zandlichaam is gepland om de waterveiligheid op orde te brengen. Aan de wadzijde van deze nieuwe waterkering zal een brede strook worden ingericht voor natuurontwikkeling (een zandtong boven hoogwater, met een ondiepe lagune). Dit permanent aanwezige natuurontwikkelingsgebied gaat dienen als hoogwatervluchtplaats, foerageergebied en broedplek voor met name kustvogels. Het gaat om een totale ruimtebeslag ten opzichte van de huidige dijkvoet van globaal 500 meter. Zowel gezien het ruimtebeslag, als de ontwikkeling van het natuurproject op het voorland, zou locatie Ceres binnen afzienbare tijd (2018) ongeschikt zijn om te dienen als kitesurflocatie. Rijkswaterstaat heeft locatie Ceres dan ook niet aangewezen op grond van het Binnenvaartpolitiereglement.

Z25-D2: Kitesurflocatie Dijkmanshuizen (Texel)

Indiener constateert als onvolkomenheid dat de kitesurflocatie Dijkmanshuizen te Texel geperiodiseerd is opgenomen in de ontwerpbeheerplannen Duinen Texel en Waddenzee. Uit analyse van de documenten (NEA) die gebruikt zijn voor de totstandkoming van het ontwerpbeheerplan blijkt dat voor kitesurflocatie Dijkmanshuizen in beide ontwerpbeheerplannen een openstelling geldt voor de periode van 1 april tot 1 oktober.

Indiener constateert:

- Periodisering is een mitigerende maatregel;
- Dijkmanshuizen is nautisch veilig;
- Effecten van de huidige activiteit zijn klein tot verwaarloosbaar;
- Dat ook in het deelrapport 'cumulatie' van de NEA geen negatieve effecten worden verwacht op de bestaande kitesurflocaties.

Voor locatie Dijkmanshuizen is de mitigerende maatregel door het gebied slechts geperiodiseerd open te stellen ongegrond. Het voorstel is om locatie Dijkmanshuizen het hele jaar open te stellen voor kitesurfen.

De kitesurflocatie Dijkmanshuizen (Texel) is getoetst in de NEA van 30 december 2011, alsmede in het rapport 'Kitesurfen in Noord-Hollandse Natura 2000-gebieden'

(17 december 2009) van Tauw in opdracht van de provincie Noord-Holland. Het rapport van Tauw concludeert dat een effect op vogels in de winterperiode op voorhand niet is uit te sluiten. Uit de NEA van 30 december 2011 is gebleken dat van jaarrond kitesurfen op deze locatie (ook na overweging van mogelijke cumulatieve effecten) geen significante gevolgen worden verwacht op Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen als gevolg van verstoring. Het is op dit moment niet duidelijk waarom beide rapportages van elkaar verschillen. In lijn met het voorzorg-principe wordt de beperking met sluiting van de locatie in het winterhalfjaar gehandhaafd. Gedurende de eerste beheerplanperiode wordt onderzocht of de beperking voor de volgende planperiode in stand moet blijven, op basis van nieuwe beschikbare data.

Aanpassing beheerplan:

Toevoeging aan de literatuurlijst (hoofdstuk 11) van het definitieve beheerplan: Lit. 68a: "Tauw (2009). Kitesurfen in Noord-Hollandse Natura 2000-gebieden. In opdracht van Provincie Noord-Holland, 17 december 2009."

Z26: Locatie Vlieland

Indiener constateert onvolkomenheden ten aanzien van het niet opnemen van een kitesurflocatie aan de waddenzeezijde van Vlieland.

Uit analyse van de documenten die gebruikt zijn voor de totstandkoming van het ontwerpbeheerplan blijkt dat:

- De locatie aan de wadzijde van Vlieland niet in de ontwerpbeheerplannen is opgenomen;
- De locatie nautisch veilig is en geen aantoonbaar significant effect heeft op Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen;
- Kitesurfen met de voorgestelde mitigerende maatregelen kan worden voortgezet.

Het voorstel is om de wadzijde van Vlieland als kitesurflocatie op te nemen in de definitieve beheerplannen Waddenzee en Duinen Vlieland.

Een van de uitgangspunten bij het op- en vaststellen van het (ontwerp)beheerplan is dat huidige activiteiten zoveel mogelijk ongewijzigd doorgang moeten vinden, eventueel met aanvullende (mitigerende) maatregelen (paragraaf 1.4). De locatie aan de wadzijde van Vlieland is niet meegenomen bij de ontheffingen op grond van het Binnenvaartpolitiereglement voor kitesurflocaties in de Waddenzee zoals die op 3 juli 2006 door Rijkswaterstaat zijn verleend en kan niet worden gekenschetst als een 'huidige activiteit'. Wel is nog, voor alle zekerheid, in de NEA (NEA-deelrapport Niet Nb-wetvergund gebruik) nagegaan wat voor effecten het kitesurfen op deze 'nieuwe' locatie zou hebben. Er zou op deze locatie geen sprake zijn van belangrijke verstoring van foeragerende wadvogels en hoogwatervluchtplaatsen, maar wel van belangrijk leefgebied voor de eider. De kitesurflocatie aan de wadzijde van Vlieland is dus niet alleen niet te beschouwen als 'huidige activiteit', maar significante effecten op de eiders die daar rusten en met hun jongen verblijven zijn op basis van de NEA niet uit te sluiten. Voor deze vogelsoort geldt namelijk een doelstelling tot verbetering van het leefgebied, waarbij rust in foerageer- en rustgebieden van groot belang is. Vooral nog gaat het slecht met de eider en dienen de leefomstandigheden te worden geoptimaliseerd. Het (ontwerp)beheerplan is op dit punt dan ook niet gewijzigd.

Z27: Locatie oostzijde veerdam Nes (Ameland)

Indiener constateert de onvolkomenheid dat de kitesurflocatie aan de oostzijde van de veerdam Nes op Ameland niet is opgenomen in de beheerplannen Waddenzee en Duinen Ameland.

Uit analyse van de documenten die gebruikt zijn voor de totstandkoming van de beheerplannen blijkt dat de kitesurflocatie aan de oostzijde van de veerdam Nes op Ameland niet wordt opgenomen als kitesurflocatie in beide ontwerpbeheerplannen. Het voorstel is om de oostzijde veerdam Nes op Ameland als kitesurflocatie op te nemen in de definitieve Natura 2000-beheerplannen, want:

- De oostelijke zijde is veiliger dan de westzijde;
- Nautisch gezien blijven kitesurfers op deze locatie uit de buurt van de haven en (vaargeul voor) scheepvaart;
- Deze locatie heeft in de beginjaren van het ontstaan van de kitesurfsport al gediend als kitesurflocatie. Vanwege de aanvraag bij Rijkswaterstaat voor de toevoeging van de locatie aan de westkant van de veerdam is de oostelijke locatie, zonder voor indiener bekende redenen, verloren gegaan.

In 2006 heeft Rijkswaterstaat een ontheffing op grond van het Binnenvaartpolitiereglement gegeven voor een viertal kitesurflocaties in de Waddenzee, in 2013 aangevuld met locatie Dijkmanshuizen, Texel. Hieronder viel op Ameland de locatie Ameland Nes-West en niet de locatie Ameland Nes-Oost. Het kitesurfen op deze locatie kan ook niet worden beschouwd als een 'huidige activiteit' conform het (ontwerp)beheerplan (paragraaf 1.4). Toch is voor de zekerheid in de NEA (deelrapport Niet Nb-wetvergund gebruik) nog wel een toetsing op het kitesurfen op deze locatie uitgevoerd. Hieruit kwam naar voren dat kitesurfen hier alleen zou kunnen plaatsvinden bij hoogwater, zodat er geen foeragerende wadvogels worden verstoord. Echter, dit zou aanzienlijke effecten hebben op scholeksters die bij hoogwater op een nabijgelegen hoogwatervluchtplaats (hvp) rusten. Een verstoring van de hvp kan gevolgen hebben voor de foerageer- en rusttijd van de scholeksters en kan daarmee lokaal een matig negatief effect hebben op de fitness van de vogels. De vogels kunnen gaan omvliegen of op zoek gaan naar andere locaties. Aangezien voor deze soort een verbeterdoelstelling voor de kwaliteit van het leefgebied in de Waddenzee gesteld is en de trend van de populatie in de Waddenzee matig negatief is, kunnen negatieve effecten op deze instandhoudingsdoelstelling als gevolg van een 'nieuwe' kitesurflocatie nabij een bestaande hvp van scholeksters niet worden uitgesloten. Het (ontwerp)beheerplan wordt op dit punt dan ook niet gewijzigd.

2.2.3 *Recreatieve visserij*

Z24-D15: Recreatieve staand wantvisserij en effecten

Indieners stellen dat er geen zicht is op de mate waarin recreatieve staand wantvisserij voorkomt en de effecten daarvan. De registratie en handhaving worden aan de gemeenten overgelaten. Daarbij is niet voorgesteld om de vangsthoeveelheid en -plaats te registreren wat door de indieners wel als wenselijk wordt geacht.

De recreatieve staand wantvisserij in de Waddenzee komt in zeer geringe mate voor en valt onder kleinschalig (historisch) medegebruik. De registratie en handhaving zijn toegedeeld aan de gemeenten. Gezien de kleinschaligheid is deze activiteit niet-vergunningplichtig in het kader van de Nb-wet. De registratie van (bij)vangsten en dergelijke kan vooralsnog worden toegespitst op die van de beroepsmatige visserij met vaste vistuigen (zie antwoord op Z24-D14 in subparagraaf 2.1.2).

Z33-D2: Meer onderzoek visstand

De ontwikkeling van de visstand in de Waddenzee wordt zorgelijk genoemd. In de jaren 90 is een significante verslechtering opgetreden van vooral de platvisstand. Deze verslechtering heeft zich doorgezet. Gevolg: de Waddenzee is voor de sport-

visserij minder aantrekkelijk. Meer onderzoek is nodig om de ontwikkeling van de visbestanden te volgen die kenmerkend zijn voor de Waddenzeehabitat (maar geen Natura 2000-doelsoort zijn). Het betreft trekvisserij als zalm, zeeforel en daarnaast de voor de Waddenzee kenmerkende harders. Trekvisserij zullen profiteren van de maatregelen in het beheerplan. De harders vallen tussen de wal en het schip. Geen Natura 2000-doelsoort en er is ook geen gericht onderzoek gaande naar de effecten van visserij op de soort. Er kan vrijelijk op worden gevestigd. Indiener vindt het jammer dat het beheerplan weinig ruimte biedt om onderzoek en maatregelen voor deze soort en andere niet-quota-soorten te bevorderen. Indiener vindt dat nieuw beleid nodig is en wil hieraan bijdragen.

We onderschrijven dat de historische (kinderkamer)functie van de Waddenzee voor vissen gedurende de laatste decennia sterk onder druk is komen te staan en dat dit in algemene zin een aantasting betekent van een van de kwaliteitsaspecten van de hier te beschermen 'natte' habitattypen. De genoemde soorten als zalm, zeeforel en harder horen niet tot de lijst van typische soorten van de 'natte' habitattypen in de Waddenzee. Zoals indiener terecht aangeeft kunnen deze soorten wel meeprofiteren van de maatregelen in het beheerplan, bijvoorbeeld ter verbetering van de migratie (paragraaf 6.1). Mogelijk kan de harder (en ook andere soorten) profiteren van de verduurzamingsmaatregelen van de visserij (hoofdstuk 7). Naar ons idee is het Natura 2000-beheerplan niet het juiste kader om op dit moment een uitgebreid onderzoek naar mogelijkheden tot herstel van de visstand uit te voeren of af te dwingen. Wel is als mogelijke maatregel na de eerste beheerplanperiode in paragraaf 6.3 van het beheerplan een onderzoek aangekondigd naar het mogelijk effect van Noordzeevervisserij (aangevuld met mogelijk andere factoren, zoals klimaatverandering) op de soortensamenstelling van de vispopulatie in de Waddenzee. Voorlopig wordt de ontwikkeling van de visbestanden via reguliere monitoring gevolgd. Tevens vindt er een extra registratie/monitoring plaats via de pilot bij de uitvoering van de beroepsmatige visserij met vaste vistuigen. Zie ook Z24-D14 van subparagraaf 2.1.2.

Z33-D3: Steken zee-aas

De conclusie in het beheerplan dat bij het steken van zee-aas sprake is van een extensieve activiteit waardoor geen aantasting van de voedselvoorraad van vogels plaatsvindt, wordt onderschreven. Indiener is verheugd dat er een optie (geen mitigerende maatregel) mogelijk is tot het reguleren van steken van zee-aas in de mosselbank bij West-Terschelling, met als doel monitoring van effecten en een beter toezicht en handhaving. Indiener wil (samen met de Friese federatie) graag betrokken blijven bij deze pilot.

In het (ontwerp)beheerplan is een optie opengehouden voor de uitvoering van een pilotstudie naar de mogelijkheid voor het reguleren van het steken van zee-aas in de mosselbank bij West-Terschelling, met aandacht voor de (mogelijke) effecten, monitoring, toezicht en handhaving. De wens en noodzaak tot het uitvoeren van deze mogelijke pilot dient nader te worden verkend door de provincie, in overleg met de gemeente en andere betrokkenen, zoals de indiener.

2.2.4

Betreding strandvlaktes

Z24-D16: Verder beperken rijden op strand

Indieneren stellen dat op het strand rijden met motorvoertuigen verder ingeperkt moet worden als mitigerende maatregel en tijdens de broedperiode van de strandbroeders geheel moet worden beëindigd. Indieneren stellen tevens dat het strandge-

bruik met een grote impact op de natuur, zoals vliegeren en strandzeilen, moet worden beperkt tot de minst kwetsbare gebieden en in bepaalde periodes (bijvoorbeeld de broedperiode) wordt uitgesloten.

De maatregelen in de verschillende beheerplannen van het waddengebied ten behoeve van strandbroeders bestaan uit het (preventief) afsluiten van (potentiële) broedgebieden van strandbroedvogels op delen van de stranden en strandvlaktes van de Waddeneilanden. Binnen deze gesloten gebieden is strandrijden niet toegestaan. Dit geldt ook voor andere vormen van strandgebruik met invloed op de natuurwaarden, zoals vliegeren en strandzeilen. Daarnaast zal monitoring van strandrijden plaatsvinden op delen van de stranden van de eilanden, als middel om vinger aan de pols te houden voor het strandrijden. Dit geldt met name voor de eilanden Terschelling en Ameland. Indien er effecten zijn, wordt een nadere zonering voor het strandrijden (al dan niet met behulp van een routing) ingesteld, teneinde verstoring te voorkomen. Voor een deel zijn dit nieuwe (aanvullende) beheermaatregelen.

Met het (preventief) afsluiten van (potentiële) broedgebieden en eventueel nadere zonering zal het strandrijden (aanzienlijk) worden ingeperkt. Als gevolg van de maatregelen zal het rijden met voertuigen in de broedperiode alleen plaatsvinden op die delen van het strand met geen of weinig potentie als broedlocatie voor strandbroeders. Verder inperken van het strandrijden, door een verbod tijdens de broedperiode, heeft naar mening van de bevoegde gezagspartijen dan ook geen meerwaarde.

2.3 Civiele werken en overige (economische) activiteiten

2.3.1 *Onderhoudsbaggerwerk en vaarwegen/havens*

Z2-D1: Zandonttrekking uit vaargeulonderhoud

Indiener geeft aan dat in het ontwerpbeheerplan is opgenomen dat Rijkswaterstaat een besluitvormingstraject in gang heeft gezet over het voortzetten dan wel geheel afbouwen van zandonttrekking uit vaargeulonderhoud (uitkomst voor 2018). Uit correspondentie van Rijkswaterstaat blijkt echter dat het voornemen bestaat om zandwinning, dan wel zandonttrekking al per 1 januari 2018 te beëindigen.

In het (ontwerp)beheerplan is de huidige situatie wat betreft de onderhoudsbaggerwerkzaamheden opgenomen en onder voorwaarden vrijgesteld van de Nb-wetvergunningplicht (subparagraaf 7.3.3 en bijlage B3.3.1). Over de mogelijke toekomstige verandering met betrekking tot het al dan niet geheel beëindigen van de zandonttrekking vanaf 2018 is een aankondiging gedaan in het ontwerpbeheerplan (in 4.3 en 7.3.3). Rijkswaterstaat heeft inmiddels besloten om per 2018 te starten met de geleidelijke afbouw tot nul van de onttrekking van zand aan de Waddenzee bij vaargeulonderhoud. De stakeholders, waaronder de indiener, zijn of worden nader geïnformeerd over het voornemen de zandonttrekking af te bouwen.

Z2-D2: Voortzetting beleid zandonttrekking

Indiener streeft naar een voortzetting van het huidige baggerbeleid met toegestane onttrekking van zand, want:

- Effecten op het waddenestuarium zijn beperkt in zowel tijd als ruimte;
- Uit de NEA blijkt dat beperkte zandonttrekking niet tot belangrijke nadelige gevolgen in de Waddenzee leidt;

- De voorgenomen beëindiging is in strijd met de Structuurvisie Derde Nota Waddenzee (PKB);
- In het ontwerpbeheerplan staat dat 'de uitgangspunten, de afspraken en het afwegingskader van de Structuurvisie Waddenzee ook in het beheerplan onverkort van kracht blijven'.

Indiener verzoekt om de tekst in het beheerplan af te stemmen op de tekst van de Structuurvisie Waddenzee en op te nemen dat het huidige beleid, waarbij het zand dat vrijkomt bij het vaarwegonderhoud tot een hoeveelheid van maximaal 0,5 miljoen m³ per jaar mag worden onttrokken aan de Waddenzee en ter beschikking komt voor de zandhandel wordt voortgezet.

In het (ontwerp)beheerplan is de huidige situatie (2016) wat betreft de onderhoudsbaggerwerkzaamheden opgenomen en onder voorwaarden vrijgesteld van de Nb-wetvergunningplicht (subparagraaf 7.3.3 en bijlage B3.3.1). Of de huidige situatie met betrekking tot zandonttrekking bij vaargeulonderhoud in de toekomst wordt voortgezet, wordt besloten op grond van het landelijke kustbeleid (Derde Kustnota), Nationaal Waterplan 2016-2021 en Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte. Besluitvorming hierover vindt dus niet plaats in het kader van dit Natura 2000-beheerplan. Op de aangevoerde argumenten kan in het kader van het Natura 2000-beheerplan dan ook niet verder worden ingegaan.

Aanpassing beheerplan:

De zin over beleid zandonttrekking in paragraaf 4.3 (regel 1782 ontwerpbeheerplan) en in subparagraaf 7.3.3 (regel 5735 ontwerpbeheerplan) is gewijzigd. Deze luidt nu: "*Rijkswaterstaat heeft in 2016 een besluitvormingstraject in gang gezet met betrekking tot zandonttrekking bij vaargeulonderhoud in de Waddenzee. Op grond van het landelijk kustbeleid heeft Rijkswaterstaat besloten om deze vorm van ont-trekking van zand aan de Waddenzee vanaf 2018 geleidelijk af te bouwen tot nul.*"

Z6-D1: Waarborging belang vaarweg Eems

Tegen het plan bestaan geen fundamentele bezwaren. Gezien het grote belang dat de vaarweg Eems heeft voor de economie, mag de uitvoering van maatregelen in het beheerplan niet leiden tot een vermindering van de veiligheid en efficiëntie van het scheepsverkeer. Hetzelfde geldt voor de onbeperkte uitvoerbaarheid van alle taken van het WSV ten aanzien van de vaarwegen. De waarborging van een veilige scheepvaart is een belangrijke voorwaarde voor de bescherming van het mariene milieu en dient zodoende uiteindelijk ook ter bescherming van de functies van het habitatype 1130, 'estuaria'.

We waarderen de positieve zienswijze van indiener en kunnen bevestigen dat het beheerplan geen belemmering oplevert voor een vlotte en veilige doorvaart op de Eems. Wellicht ten overvloede merken wij op dat in Nederland het Habitatrichtlijn-gebied Eems-Dollard met type H1130 nog dient te worden aangewezen (zie het kader in paragraaf 1.2 van het (ontwerp)beheerplan).

Z6-D2: Grensverloop Eems

Ten aanzien van de werkingssfeer van het beheerplan, zoals in de verschillende afbeeldingen weergegeven, wijst indiener op de afwijkende opvatting van Bondsrepubliek Duitsland over het grensverloop in het Eems-estuarium.

We hebben kennis genomen van deze -bekende- opvatting.

Z8-D1: Helihaven Eemshaven

Ter kennisgeving: voor de Eemshaven is een procedure gestart voor het ontwikkelen van een helihaven.

Deze informatie wordt toegevoegd aan paragraaf 4.3.

Aanpassing beheerplan:

Aan paragraaf 4.3, regel 1799 (ontwerpbeheerplan) is toegevoegd:

Er is een procedure gestart voor het ontwikkelen van een helihaven in de Eemshaven.

Z8-D2: Actualisaties baggeren Eemshaven

Indiener wijst op enkele actualisaties ten aanzien van baggeren door RWE in de Wilhelminahaven en op de naamgeving van enkele genoemde bedrijven.

Deze actuele informatie over baggeren en naamgevingen van bedrijven worden meegenomen in paragraaf 7.1 en 7.3.3.

Aanpassing beheerplan:

Paragraaf 7.1, regel 5119 (ontwerpbeheerplan) toevoegen: *Passende beoordeling Eemshaven Energiecentrale RWE en havenuitbreiding (Lit. 6a).*

Hoofdstuk 11, Literatuurlijst, toevoegen Lit. 6a:

"Buro Bakker Adviesburo voor Ecologie BV (2012). Passende beoordeling Eemshaven Energiecentrale RWE en havenuitbreiding. RWS Eemshaven Holding BV, Groningen Seaports, 2012".

Subparagraaf 7.3.3, regel 6051 (ontwerpbeheerplan) wijzigen als volgt: *door de centrales van Engie, Nuon en RWE-Essent bij de Eemshaven, ...*

Subparagraaf 7.3.3, regel 6073 (ontwerpbeheerplan): wijzigen *GDF SUEZ in Engie*

Z8-D3: Baggeren en verspreiden slib uit haven

Indiener wijst erop dat het verspreiden van baggerslib in de haven en het toepassen ervan op het land geen effect heeft op de Natura 2000-doelstellingen en dat het daarom niet nodig is deze activiteiten in de haven -buiten het Natura 2000-gebied- vergunningplichtig te maken in het kader van de Nb-wet.

De tekst in het beheerplan wordt verduidelijkt, door aan te geven dat deze toepassingen binnen het Natura 2000-gebied vergunningplichtig kunnen zijn, ter beoordeling van het bevoegd gezag Nb-wet.

Aanpassing beheerplan:

Subparagraaf 7.3.3, regel 5725-5729 (ontwerpbeheerplan) wijzigen (ter verduidelijking) in:

Toepassingen van baggerspecie binnen het Natura 2000-gebied Waddenzee, maar buiten de vastgelegde verspreidingslocaties (tabel B3.2a tot en met B3.2e) zijn niet opgenomen in dit vrijstellingskader, omdat het daarbij niet alleen gaat om regulier onderhoud en het ook niet is meegenomen in de NEA (Lit. 24). Deze toepassingen in de Waddenzee kunnen vergunningplichtig zijn in het kader van de Nb-wet, ter beoordeling van het bevoegd gezag Nb-wet (uitgezonderd onderhoud kunstmatige stranden in paragraaf 7.5.1).

Z8-D4: Innovatie baggeren en verspreiden

Innovatie bij de beheerders richt zich niet alleen op de beperking van de hoeveelheid te baggeren specie, maar ook op de hoeveelheid te verspreiden specie.

Deze aanvulling wordt overgenomen in paragraaf 7.3.3.

Aanpassing beheerplan:

Paragraaf 7.3.3, regel 5759 (ontwerpbeheerplan), toevoegen na hoeveelheden: *te baggeren en/of te verspreiden ...*

Z8-D5: Koelwater

Indiener vraagt waarom peiljaar 2011 wordt gehanteerd bij wel/geen vrijstelling vergunningplicht bestaande innames en lozingen van koelwater.

Peiljaar 2011 is gehanteerd, omdat in dat jaar de NEA gereed is gekomen. (Nieuwe) waterlozingen van na 2011 zijn niet vrijgesteld van de vergunningplicht Nb-wet.

Aanpassing beheerplan:

Paragraaf 7.3.3, regel 6077 (ontwerpbeheerplan), zin als volgt beginnen: *Innames en lozingen van koelwater die reeds bekend waren in peiljaar 2011 (i.v.m. publicatie NEA in 2011), waarvoor*

Z12-D1: Vaargeulprobleem Ameland-Holwerd

Indiener komt met enkele suggesties voor een oplossing van het vaargeulprobleem (dichtslibben) Ameland-Holwerd. Namelijk het verlengen van de pier van Holwerd met 600 meter, op het oude damfundament. Het baggeren van een nieuwe geul aan de oostkant van de dam. Maken van een 'waterspoelbak' bij Holwerd met een sluis, die bij laagwater wordt open gezet en zo de gemaakte geul schoonspoelt. Deze oplossing zal minder kosten dan het jarenlang dagelijks baggeren van de vaargeul.

In het planproces voor het vaarwegprobleem Ameland-Holwerd wordt naar oplossingen gezocht voor de korte en lange termijn. Momenteel doet Rijkswaterstaat hier modelonderzoek naar. Een deel van uw suggestie voor een oplossing is onderdeel van het plan voor een spoelmeer bij Holwerd (Holwerd aan Zee). Medewerkers van Rijkswaterstaat die betrokken zijn bij het zoeken naar het verminderen van de vaarwegproblematiek zijn op de hoogte van uw zienswijze.

Z21-D1 en Z22-D1: Verspreiding baggerslib zeedijk Schiermonnikoog

De zienswijze heeft betrekking op het verspreiden van baggerslib over het wad, dat vrijkomt bij het op diepte houden van de jachthaven. Indiener wenst de mogelijkheid open te houden, mede als vorm van 'bestaand gebruik' en/of voortzetting van activiteiten, om vrijgekomen onderhoudsbagger parallel aan de Waddenzeedijk op Schiermonnikoog te verspreiden. Daartoe zou tabel B3.2d moeten worden aangevuld met deze verspreidingslocatie. De zienswijze wordt ondersteund door het bestuur van de jachthaven.

Er is geen verspreidingslocatie van baggerspecie op het wad langs de Waddenzeedijk van Schiermonnikoog vergund in het kader van de Nb-wet. Het is dan ook niet mogelijk een dergelijke verspreidingslocatie op te nemen in tabel B3.2d van het voorwaardenkader in het beheerplan.

Z21-D2 en Z22-D2: Vergunningsvrij verspreiding baggerslib zeedijk

Indiener pleit er voor deze activiteit (parallel aan de Waddenzeedijk) vergunningsvrij uit te kunnen voeren, omdat er geen schadelijke effecten zijn. Een andere optie is de opname van een instructie in het beheerplan op te nemen, die kaderstellend is voor de vergunningverlener.

Het introduceren van een nieuwe verspreidingslocatie voor baggerspecie op de wadplaat langs de zeedijk is niet getoetst in het kader van de NEA (nadere effectenanalyse) van het beheerplan. Bedoelde activiteit kan dan ook niet vergunningvrij worden uitgevoerd. In dit geval zou sprake kunnen zijn van een natuurontwikkelingsproject, waarbij gebruik wordt gemaakt van de vrijkomende baggerspecie. Een natuurontwikkelingsproject kan worden uitgevoerd in samenhang met een project dat een ander doel dient, bijvoorbeeld baggerwerk. Het richtinggevend toetsingskader voor natuurontwikkelingsprojecten (subparagraaf 4.6.2) kan als handvat dienen voor de initiatiefnemer en het bevoegd gezag Nb-wet voor vergunningverlening.

Z21-D3 en Z22-D3: Project Kleine Jachthavens

Indiener mist in paragraaf 4.4 (Ontwikkelingen activiteiten) een beschrijving van het project Kleine Jachthavens en doet een tekstvoorstel. Dit project richt zich op het duurzaam functioneren van de jachthavens, waarbij havenontwikkeling ook kan worden gekoppeld aan natuurprojecten.

Het voorstel om het project Kleine Jachthavens op te nemen in paragraaf 4.4 wordt overgenomen, waarbij het tekstvoorstel in verkorte vorm en iets aangepast wordt overgenomen.

Aanpassing beheerplan:

Tekstaanvulling, paragraaf 4.4, regel 1916 (ontwerpbeheerplan), komt in de plaats van de zin: 'Aandachtspunt is debaggerwerken':

Het project Kleine Jachthavens is gestart in 2012 en heeft als doel het exploitabel en toegankelijk houden van de kleine jachthavens en daartoe de mogelijkheden in beeld te brengen. Bijvoorbeeld door efficiënter baggeren en verspreiden (of hergebruiken) van het baggerslib. Juist door de kleinschaligheid en de ligging zijn deze kleine havens een populair vaardoel voor vaarrecreanten. Via de kleine jachthavens kunnen schepen beter rondvaren in het waddengebied.

Z24-D19: Buiten verspreidingslocaties en overschrijding hoeveelheden

In het ontwerpbeheerplan wordt het baggeren ten behoeve van het op diepte houden van de bestaande vaargeulen vrijgesteld van de vergunningplicht onder voorwaarden. Indiëners stellen voor om deze voorwaarden aan te vullen met de eisen dat:

1. Toepassing van baggerspecie buiten de vastgestelde verspreidingslocaties alleen mogelijk is na toetsing in het kader van een Nb-wetvergunningprocedure;
2. Bij een overschrijding van maximale hoeveelheden volgens de bijlage (tabel B3.2a) eveneens eenzelfde toetsing dient plaats te vinden.

Met betrekking tot punt 1:

In subparagraaf 7.3.3 van het (ontwerp)beheerplan is reeds opgenomen dat toepassing van vrijkomende baggerspecie buiten de vastgestelde verspreidingslocaties (voor een toepassing elders in de Waddenzee) niet is meegenomen in het vrijstellingskader en vergunningplichtig is ter beoordeling van het bevoegd gezag. Een uitzondering is het onderhoud van de kunstmatige strandjes met baggersediment, dat plaatsvindt overeenkomstig subparagraaf 7.5.1 met bijlage B4.1.5. De tekst in

de derde alinea van 7.3.3 zal op dit punt iets worden verduidelijkt. Hiervoor wordt verwezen naar de aanpassing in het beheerplan bij het antwoord op Z8-D3 van deze subparagraaf.

Met betrekking tot punt 2:

Ter aanvulling op de NEA (2011) is in het voorjaar van 2016 een actualisatie opgeteld van de Passende Beoordeling van het onderhoudsbaggerwerk door Rijkswaterstaat in de Waddenzee. Een belangrijke reden daartoe was onder andere de grote overschrijding van de hoeveelheid baggerspecie in de veerbootroute Holwerd – Ameland ten opzichte van de NEA. Ook andere hoeveelheden zijn geactualiseerd, met enkele (kleinere) toenames en afnamen. Tabel B3.2a in bijlage 3 is aangepast aan de actuele gegevens van Rijkswaterstaat. Ten aanzien van de veerbootroute Holwerd – Ameland is in de nieuwe toetsing en tabel gerekend met een prognose, gelet op de nu nog (licht) stijgende trend van de hoeveelheid baggerwerk. Een verdere stijging van de totale hoeveelheid in de vernieuwde tabel B3.2a van het (ontwerp)beheerplan is dan ook niet waarschijnlijk. Rijkswaterstaat doet onderzoek naar de ontwikkelingen Holwerd – Ameland en naar mogelijkheden om het baggervolume te reduceren. De baggerhoeveelheid van andere partijen dan Rijkswaterstaat (meestal uit havens) is niet toegenomen na 2011 en deze hoeveelheden zijn dan ook niet aangepast in tabel B3.2a. Mocht toch een structurele overschrijding van de totale hoeveelheid baggerspecie optreden, dan zal er een nieuwe aanvullende Passende Beoordeling moeten worden uitgevoerd, waarbij het gaat om een nieuwe inschatting van de effecten op de instandhoudingsdoelstellingen. Dit laatste is voor de volledigheid toegevoegd aan de tekst boven tabel B3.2a van het beheerplan.

Aanpassing beheerplan:

Gewijzigde tekst boven tabel B3.2a tot en met B3.2e (voor de aangepaste tabel B3.2a tot en met B3.2e zelf wordt verwezen naar het definitieve beheerplan). Vanaf regel 10076 tot tabel B3.2a (ontwerpbeheerplan) wordt als volgt:

"De verwachte baggervolumes zijn weergegeven in 1000 m³ en zijn gemiddeld per jaar. De volumes zijn aangegeven in beunkuubs, dat wil zeggen de gemeten volumes baggerspecie in (de beun van) het baggerschip.

Voor het bepalen van het baggervolume is uitgegaan van het gemiddelde van (afgelopen) vijf jaar, tenzij sprake is van een duidelijke trend of van afwijkende omstandigheden, waardoor het gemiddelde van de afgelopen jaren niet representatief of onduidelijk is. In de veerbootroute Holwerd-Ameland is het gemiddelde van de afgelopen vijf jaar 1.525.000 m³, maar in de Passende Beoordeling (Lit. 4a) is op basis van de berekende trend gerekend met 2.000.000 m³/jaar en dit getal is in de tabel opgenomen.

Het Schuitengat is als p.m.-locatie opgenomen. Hier wordt nu niet gebaggerd, maar misschien wel later in de planperiode, wanneer dit vaargeultracé een alternatief kan worden voor de vaargeul Slenk, wanneer het Schuitengat zich van nature ontwikkelt tot een stabiele en meer geschikte vaargeul met evenveel of minder baggerwerk dan de Slenk. Eventueel omwisselen naar dit vaargeultracé met baggerwerk dient te worden getoetst en voorgelegd aan het vergunningverlenend bevoegd gezag.

Bij de in 'rood' aangegeven baggerlocaties kan vooralsnog (zie voorwaarde nr. 5) een deel van het zand dat vrijkomt bij het vaargeulonderhoud aan het systeem worden onttrokken.

Voor de baggerhoeveelheden van andere partijen dan Rijkswaterstaat en die niet zijn meegenomen in de vergunning van Rijkswaterstaat, zijn de Nb-wetvergunde hoeveelheden aangehouden (in Lit. 24), omdat deze hoeveelheden niet zijn toegevoegd sinds 2011.

Mocht in de toekomst sprake zijn van eventuele structurele overschrijding van het totale gemiddelde baggervolume in tabel B3.2a, dan zal een actualisatie plaatsvin-

den middels een nieuwe toetsing van de effecten van het onderhoudsbaggerwerk op de instandhoudingsdoelstellingen. In dit kader kan vergunningverlening van (een deel van) het baggerwerk aan de orde zijn, ter beoordeling van bevoegd gezag Nb-wet."

Toevoegen aan literatuurlijst:

"Lit 4a, Arcadis (2016). Baggeren en verspreiden in de Waddenzee. Passende Beoordeling. Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Rijkswaterstaat, 25 april 2016."

Z24-D20: Baggeren met/zonder vergunningprocedure

In de tabel met de verwachte baggervolumes per jaar (bijlage B3.3.1) is voor een aantal geulen 'p.m.' in de tabel ingevuld. Indieners stellen dat de tekst boven de tabel lijkt te suggereren dat baggeren op deze plaatsen mogelijk is zonder vergunningprocedure. Volgens de indieners kan en mag dat de bedoeling niet zijn.

In de in 2016 geactualiseerde tabel B3.2a t/m B3.2e (opgenomen in definitieve beheerplan) met baggerlocaties, verspreidingslocaties, volumes, enzovoort is alleen het Schuitengat nog als p.m.-locatie opgenomen. Hier wordt nu niet gebaggerd, maar misschien wel in de planperiode. Voor het Schuitengat geldt dat dit vaargeultracé een alternatief kan worden voor de baggerlocatie 'Slenk', wanneer het Schuitengat zich van nature ontwikkelt tot een meer geschikte vaargeul met minder baggerwerk dan de route via de Slenk. Dat betekent dat als onderhoudsbaggerwerk uitgevoerd zal worden in het Schuitengat, dit in de plaats komt van het baggervolume in Slenk en het baggervolume hierdoor niet zal toenemen. Bij omwisseling naar vaargeul Schuitengat dient een toetsing te worden uitgevoerd en voorgelegd te worden aan vergunningverlenend bevoegd gezag Nb-wet.

Zie ook de aanpassing het bij het voorgaand antwoord op Z24-D19.

Z24-D21: Baggerschepen en groepen watervogels

Indieners stellen dat, voor zover baggerschepen buiten de betonde vaargeulen moeten varen, daar de voorwaarde aan toegevoegd moet worden, dat een afstand tot groepen watervogels gehouden moet worden.

Uit de NEA blijkt dat de resteffecten van baggeronderhoud (inclusief het varen van baggerschepen) op watervogels verwaarloosbaar is. Ook de cumulatietabel (bijlage 5 van het (ontwerp)beheerplan) geeft aan dat er sprake is van verwaarloosbare resteffecten op soorten als aalscholver, eider en grote zaagbek. Varen van baggerschepen buiten de betonde vaargeulen komt overigens weinig voor, gezien de diepgang van de baggerschepen. Wel is in bijlage B3.3.1 van het (ontwerp)beheerplan een beperkende voorwaarde gesteld aan het gebruik van een verspreidingslocatie in het Randzelgat bij aanwezigheid van eiders op een nabij gelegen ruillocatie. In voorkomende situaties zal in het werkplan op basis van de Flora- en Faunawet wel opgenomen en uitgewerkt worden, dat buiten de betonde vaargeul zo veel mogelijk afstand wordt gehouden tot groepen ruiende en foeragerende watervogels.

Aanpassing beheerplan:

Toevoegen extra voorwaarde na voorwaarden nr. 6 in bijlage B3.3.1:

In voorkomende situaties zal in het werkplan op basis van de Flora- en Faunawet opgenomen en uitgewerkt worden, dat buiten de betonde vaargeul zo veel mogelijk afstand wordt gehouden tot groepen ruiende en foeragerende watervogels.

Z24-D22: Baggervak Boontjes

Indieners stellen dat niet is toegelicht waarom in het ontwerpbeheerplan in de Boontjes een (groot) baggervak is opgenomen, terwijl recentelijk alleen een drempel is verwijderd. Indieners stellen dat het baggervak niet groter hoeft te zijn dan het gebied waar de drempel is verwijderd.

Onderhoudsbaggerwerk in een groter gebied dan waar in eerste instantie de drempel is verwijderd, is niet uitgesloten. Door morfologische veranderingen veranderen de baggervakken qua ligging en omvang regelmatig. Het te onderhouden gebied is een goede indicatie, waar lokaal enig baggerwerk is. Uit recente peilingen blijkt dat het grotendeels op diepte is, maar lokaal zijn reeds enkele kleine knelpunten gebaggerd. De maximale gestelde streefdiepte en breedte is leidend, met de PKB Waddenzee als uitgangspunt.

Z41-D1: Tracé en baggerdiepte Visjagersgaatje

Indiener vraagt aandacht voor het Visjagersgaatje nabij Den Oever. Hier geldt een baggerdiepte van -4,00 meter NAP en nautische diepte van -3,50 meter NAP. Door de geringe onderhoudsspelings dient talrijke malen per maand gebaggerd te worden. Mede omdat het Visjagersgaatje zich in een knik bevindt, vindt er een hoge opslibsnelheid plaats. Uitgaande van de onderhoudsdiepte van de havens Den Oever en de grotere vaardiepten van de vaargeul voor en na het Visjagersgaatje is het gewenst de drempel in de geul te verwijderen, of de geul te verleggen, om zo de knik uit de vaargeul te halen. Bij laag water met daarbij een geringe vaargeulbreedte lopen vissers-, vracht- en recreatieschepen regelmatig schade op bij het passeren van het Visjagersgaatje. Gezien het vorenstaande wenst de indiener:

1. In het beheerplan de vaargeul ter plaatse van het Visjagersgaatje te verleggen zodat de knik in de vaargeul wordt opgeheven;
2. Het Visjagersgaatje in het beheerplan met een grotere baggerdiepte aan te geven namelijk een diepte van -4,70 meter NAP. Wellicht dient deze dieptemaat op mogelijke vergunningplicht Nb-wet te worden beoordeeld. Het gevolg kan zijn dat er een nautische diepte van -4,20 meter NAP kan worden aangehouden. Dit bevordert de toegankelijkheid van de havens van Den Oever en van de belangrijke vaarweg van en naar de Waddenzee en het IJsselmeer.

Met betrekking tot punt 1:

In het algemeen volgt de vaarweg de natuurlijke morfologische ontwikkeling van de geul. Dit is een uitgangspunt in de Derde Nota Waddenzee (PKB, 2007). Achtergrond hierbij is om de hoeveelheid te baggeren specie zoveel mogelijk te beperken.

Met betrekking tot punt 2:

Over de aan te houden baggerdiepten zijn in het verleden (2006) afspraken gemaakt. In het algemeen geldt dat hoe dieper er wordt gebaggerd, hoe meer volume er moet worden gebaggerd op de vaargeul op de gewenste diepte te houden. Dit heeft financiële en mogelijk ook ecologische consequenties. Incidenteel verdere verdiepingen van hoofdvaargeulen dient te passen binnen het afwegingskader zoals aangegeven in de Derde Nota Waddenzee. Het valt buiten het kader van het Natura 2000-beheerplan om uitspraken te doen over wensen die er leven ten aanzien van verruiming van afmetingen van vaarwegen. Dit dient aangekaart te worden in een andere kader, bijvoorbeeld bij de betrokken gemeente of provincie.

2.3.2 *Delfstoffenwinning*

Z24-D6: Pleidooi uitsluiten nieuwe delfstoffenwinning

Indieners stellen dat in de ontwerpbeheerplannen een duidelijke uitspraak over uitsluiten van nieuwe delfstoffenwinning en beperking van bestaande delfstoffenwinning ontbreekt. Indieners betogen dat het waddengebied in zijn huidige vorm bestaat dankzij een precair evenwicht tussen de natuurlijke bodemdaling en zeespiegelrijzing en de natuurlijke aanwas van de sedimentatie. Dit evenwicht dreigt verstoord te raken door enerzijds de menselijke activiteiten die extra bodemdaling veroorzaken, zoals de delfstoffenwinning en anderzijds de extra zeespiegelrijzing als gevolg van de – door menselijke activiteiten veroorzaakte – klimaatverandering. Voor het behoud van het waddengebied en de waddennatuur op lange termijn is het dus noodzakelijk om het evenwicht tussen bodemdaling en sedimentatie te borgen.

Een van de doelen van een beheerplan is om vast te stellen welke bestaande activiteiten onder welke randvoorwaarden (hetzij vrijstellingsvoorwaarden ter vervanging van een Nb-wetvergunning, hetzij flankerende mitigerende maatregelen) doorgang kunnen vinden en welke alsnog aan een Nb-wetvergunningsprocedure onderworpen dienen te worden. Voor nieuwe projecten, zoals inderdaad nieuwe delfstofwinningen en/of uitbreidingen van bestaande delfstofwinningen, staat in het (ontwerp)beheerplan dan ook vermeld dat deze een Nb-wetvergunningsprocedure dienen te doorlopen (categorie 3). Ze kunnen niet al op voorhand door het beheerplan worden uitgesloten. Beperken van bestaande activiteiten die toegestaan zijn en/of geen of weinig schadelijke effecten hebben, kan alleen op vrijwillige basis of als de omstandigheden (en effecten) dusdanig zijn gewijzigd dat daar aanleiding toe is.

Z24-D18: Gaswinning Groningenveld en vergunning Nb-wet

Indieners maken bezwaar tegen het zonder Nb-wetvergunning voortzetten van de gaswinning Groningen. Indieners betogen dat voor deze gaswinning in 2015 nieuwe besluiten zijn genomen, waardoor op grond van onder andere het Kokkelvissersarrest een vergunningplicht is ontstaan. Het vrijstellen van de vergunningplicht is volgens de indieners ook in strijd met artikel 19a, lid 10 Nb-wet, nu voor de gaswinning Groningen geen Passende Beoordeling is gemaakt en niet op voorhand vaststaat, dat de bodemdaling als gevolg van deze winningen geen significant negatieve effecten kan veroorzaken.

Er zijn op basis van de onderliggende NEA geen aanwijzingen dat er significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen van de Waddenzee optreden als gevolg van bodemdaling door gaswinning in het Groningenveld. De NEA is uitgevoerd op het niveau van en met de diepgang van een Passende beoordeling.

Bureau Arcadis heeft daarnaast in 2015 in opdracht van de Nederlandse Aardolie-maatschappij B.V. (NAM) een rapport laten opstellen, waarin ook de mogelijke effecten van deze winning op Natura 2000-gebied Waddenzee zijn geanalyseerd (zie literatuurlijst beheerplan). Dit concludeert dat de netto sedimentatie in de Waddenzee ter plaatse groter is dan de bodemdaling, zodat de abiotische factoren in de Waddenzee niet wezenlijk veranderen door de bodemdaling. Om die reden zullen er geen ecologische effecten optreden. Deze uitkomsten worden onderschreven.

Hoewel er na deze inhoudelijk-ecologische analyse, dus geen ecologische effecten blijken op te treden, is vanuit het voorzorgsbeginsel en in lijn met de andere, nieuwere gaswinningen in het waddengebied primair ervoor gekozen om de activiteit als vergunningplichtig aan te merken in het beheerplan. Gezien de uitkomsten van de

inhoudelijke-ecologische analyse is de resultante echter een regulering via het beheerplan: de omvang, locatie en aard van deze lang bestaande activiteit zijn immers gedurende de beheerplanperiode goed te overzien. Er is bovendien sprake van een afnemende trend van de gaswinning in Groningen. Daarmee is er onderbouwd voor gekozen om deze activiteit op te nemen in categorie 2: 'Vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten met specifieke voorwaarden'. Dit in tegenstelling tot de andere, nieuwere gaswinningen, die zijn opgenomen in categorie 3: 'Vergunningplichtige activiteiten die afzonderlijk vergunningplichtig blijven'.

Z38: Gaswinning Groningenveld en vergunningplicht Nb-wet

In het (ontwerp)beheerplan staat opgenomen dat voor de winning van aardgas uit het Groningenveld geen Nb-wetvergunning is afgegeven, maar deze wordt thans door het bevoegd gezag wel als vergunningplichtige activiteit aangemerkt en in het plan vrijgesteld onder voorwaarden. De maatregelen ter voorkoming en/of beperking van effecten van bodemdaling in de Groninger kwelderwerken dienen te worden gecontinueerd. Indiener wijst erop dat het hier 'oude' gaswinning betreft waarvoor reeds lang voor de referentiedata op grond van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn toestemming is verleend. De gaswinning is sindsdien voortgezet op de wijze en omvang zoals die feitelijk bestond op 31 maart 2010. Indiener is dan ook van mening dat het hier niet gaat om een vergunningplichtige activiteit maar om 'bestaand gebruik' in de zin van artikel 19d Nb-wet. Verzoek om de passage hierop aan te passen door aan te geven dat sprake is van bestaand (niet-vergunningplichtig) gebruik. Bovengenoemde maatregelen die al geruime tijd plaatsvinden zullen vanzelfsprekend wel worden voortgezet. Deze maatregelen zijn op zichzelf geen mitigerende maatregelen zoals bedoel in de Nb-wet, maar hebben als doel de instandhouding van de kwelders. Indiener kan zich wel voorstellen dat de gaswinning uit het Groningenveld wordt opgenomen in de categorie '4' van het beheerplan.

Zie het voorgaande antwoord op Z24-D18.

2.3.3 Militaire activiteiten

Z24-D7: Defensieactiviteiten in waddengebied en wijze van regulering

Indieners zijn van mening dat het waddengebied niet de geëigende plaats is voor het uitvoeren van Defensieactiviteiten. Daarnaast stellen de indieners dat het niet duidelijk is waarom bepaalde activiteiten van Defensie wel in de ontwerpen zijn meegenomen, zoals de schietactiviteiten bij Breezanddijk en het opruimen van munitie van de Marnewaard, en andere activiteiten niet, zoals de schietactiviteiten in de Marnewaard en activiteiten van mariniers op de Hors (Texel).

Voor militaire activiteiten geldt hetzelfde als voor alle andere, mogelijk tot (significant) negatieve gevolgen leidende huidige activiteiten. Ze zijn, in hun huidige vorm, getoetst in de NEA en op basis daarvan, voor zover nodig geacht, voorzien van mitigerende maatregelen. De enige uitzondering hierop is de activiteit laagvliegen (inclusief schietoefeningen en het gebruik van explosieve bommen vanuit laagvliegende vliegtuigen). Voor die activiteit is het Ministerie van Defensie bezig met de aanvraag van een Nb-wetvergunning en een daarbij behorende Passende Beoordeling.

In het (ontwerp)beheerplan Waddenzee is aandacht besteed aan de door indieners genoemde activiteiten. De bepaling of een activiteit in categorie 2 (vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten met specifieke voorwaarden) of categorie 3 (vergunningplichtige activiteiten die afzonderlijk vergunningplichtig blijven) is ingedeeld, is

afhankelijk van enkele criteria, zoals: is de activiteit goed te overzien gedurende de planperiode, kunnen er noemenswaardige wijzigingen optreden en kunnen negatieve effecten gedurende de planperiode in voldoende mate worden gemitigeerd (zie paragraaf 7.1 van het (ontwerp)beheerplan). Op basis hiervan zijn door de bevoegde instanties de schietactiviteiten bij Breezanddijk en het opruimen van munitie op het wad bij Marnewaard ingedeeld in categorie 2 en schietoefeningen Marnewaard (externe werking) onder categorie 3. In het (ontwerp)beheerplan Waddenzee zijn activiteiten van de mariniers op de Hors (Texel) opgenomen als niet-vergunningplichtige activiteit, waarvoor wel mitigerende maatregelen zijn vereist (categorie 4). Daarbij wordt verwezen naar het beheerplan Duinen Texel.

2.4 Natuurbeheer en agrarisch gebruik

2.4.1 Vastelandskwelders en zomerpolders

Z7-D1: Eigendom en delimitatiecontract noordkust Groningen

Indiener is van mening dat de particuliere eigendomssituatie en het delimitatiecontract met betrekking tot onderhoud van de kwelders langs de noordkust van Groningen onvoldoende is verwoord in het beheerplan.

In paragraaf 6.2 van het (ontwerp)beheerplan is bij de beheermaatregelen 'Vegetatiestructuur en begrazing kwelders (noordkust) van Groningen' verwezen naar het (beweidings-)plan van de twee natuurbeheerders en de Vereniging van Oevereigenaren en -Gebruikers. Daarmee is duidelijk dat deze kwelders grotendeels in particulier eigendom en gebruik zijn. Ook in subparagraaf 7.5.3 is vermeld dat in deze gebieden veel oevereigenaren actief zijn. Het is niet nodig in het beheerplan voor alle kwelders in de Waddenzee de eigendomssituatie meer in detail aan te geven. In subparagraaf 5.2.5 is vermeld dat het instandhouden van het kwelderareaal kan worden gerealiseerd door continuering van het onderhoud aan de kwelderwerken. Dat het onderhoud langs de noordkust van Groningen plaatsvindt mede op basis van bestaande (delimitatie-)contracten, is weinig relevant voor het Natura 2000-beheerplan. Dit onderhoud is de huidige taak van Rijkswaterstaat en dit laatste wordt volledigheidshalve toegevoegd aan de subparagrafen 5.2.5 en 7.5.3.

Aanpassing beheerplan:

Toegevoegd "*door Rijkswaterstaat*" aan subparagraaf 5.2.5 (regel 2788 ontwerpbeheerplan) en subparagraaf 7.5.3 (regel 7699).

Z7-D2: Vernatting kwelder

Indiener is tegen verdere vernatting van de kwelder. Uitgangspunt van de werkgroep kwelderwerken is een maximale oppervlakte van natte, kale plekken van 10 procent van het areaal.

Het streven is een zo natuurlijk mogelijke afwatering van de kwelder, met minimaal greppelonderhoud om versnelde vegetatiesuccessie te beperken. In subparagraaf 7.5.3 is echter reeds aangegeven dat het ontwateren van de kwelder nodig kan zijn voor de beweiding. De effecten van beweiding zijn over het algemeen namelijk positief. In bijlage B4.3.1 is aangegeven de begreppeling te beperken tot de omvang en intensiteit die nodig is voor de beweiding met vee. Hiermee wordt overmatige vernatting beperkt.

Z7-D3: Onderhoud door oevereigenaren vergunningsvrij

Indiener wijst op het onderhoud dat oevereigenaren plegen aan de kwelder en ziet graag dat deze onderhoudswerkzaamheden in het beheerplan als vergunningsvrij worden genoemd.

Regulier onderhoud aan vastelandskwelders is in het beheerplan ingedeeld onder categorie 4 van activiteiten, zie subparagraaf 7.5.3. Categorie 4 behelst een niet-vergunningplichtige activiteit, waarbij wel mitigatie is vereist. Hiermee is voldaan aan de wens van indiener.

Z7-D4: Vergoeding beweidingsbeheer gericht op natuur

In het samenwerkingsconvenant voor actief beheer Groninger kwelders is een vergoeding opgenomen. Bij inperking van de beweidingsmogelijkheden zal die vergoeding moeten worden verruimd. Het beeld wat nu wordt geschetst van een korte overgangperiode is onjuist. Leidend bij de beweiding is het terugdringen van verruiging.

In het kader van het Natura 2000-beheerplan is budget beschikbaar gesteld voor een goede vegetatiestructuur door begrazing van de kwelders langs de noordkust van Groningen (paragraaf 6.2). Zoals aangegeven in het (ontwerp)beheerplan is het doel meer diversiteit (en minder verruiging) van de kweldervegetatie te bereiken, onder andere door meer en gevarieerde begrazing in te zetten. De beweiding wordt na een overgangsbeheer herzien op basis van het reeds gepubliceerde kwelderherstelplan van de twee natuurorganisaties en uw Vereniging.

Aanpassing beheerplan:

Geschrap "kort" in paragraaf 6.2, regel 4872 (ontwerpbeheerplan).

Z11-D1: Cultuurhistorische waarden in buitendijkse gebied

Indiener is van mening dat de belangen van de gemeente en zijn bevolking onvoldoende is gewaarborgd in het beheerplan op het gebied van cultuurhistorische waarden in het gebied Noord-Friesland Buitendijks. Het plan houdt hier geen rekening mee, bijvoorbeeld bij het afgraven van zomerkaden. Verzoek is om instandhouding van de bestaande kaden.

In het (ontwerp)beheerplan is geen beheermaatregel (paragraaf 6.2) opgenomen, waarin zomerkaden worden afgegraven. Wel is in subparagraaf 4.6.2 het natuurontwikkelingsproject beschreven ter verkweldering van een zeer klein deel van de zomerpolders in combinatie met de aanleg van gemaal Vijfhuizen. Mogelijk leiden de eerste twee zinnen van de alinea 'Verkwelderen' in subparagraaf 4.6.3 tot verwarring, alsof het zou gaan om meer projecten. De eerste twee zinnen worden daarom geschrap en de daarop volgende tekst wordt iets aangepast.

In een verkwelderplan is het overigens niet nodig om kaden (volledig) af te graven, maar zou de cultuurhistorische waarde ervan kunnen worden gehandhaafd door het lokaal maken van openingen in de kade of het lokaal verlagen van de kade.

Aanpassing beheerplan:

Verwijderd eerste twee zinnen van alinea 'Verkwelderen' in subparagraaf 4.6.3. Vervolgtekst: "In Noord-Friesland Buitendijks heeft It Fryske Gea het plan in voorbereiding om lokaal 33 hectare zomerpolder te verkwelderen. Het plan kan bijdragen aan een kwaliteitsverbetering van de kweldervegetatie. In combinatie met de uitvoering van gemaal Vijfhuizen (Hallumer Ryt) kan namelijk een "...enzovoort.

Z11-D2: Zomerkaden en veiligheid

Indiener verzoekt met het oog op veiligheid voor de bevolking:

1. om onderzoek naar de waarde van de zomerkaden als golfremmers, en
2. om instandhouding van de kaden voor veiligheid van het Friese achterland.

Onder maatgevende omstandigheden bij stormvloed zijn de zomerkaden ruim overstroomd. Bovendien zijn ze erg smal. Dat heeft relatief weinig effect op de golven. Het meest effectief voor de waterveiligheid zijn de oude kwelders die hoog liggen ten opzichte van de zomerpolders. Het is dus voor de waterveiligheid het beste om een brede en hoge kwelder te hebben die meegroeit met de zeespiegelstijging. Uit hoogtemetingen volgt dat de opslibbing op de vastelandskwelders hoger is dan de zeespiegelstijging. De opslibbing in zomerpolders is vrijwel nul door de geringe overstroming en zij zullen relatief lager komen te liggen ten opzichte van de zeespiegel. Voor nadere informatie kunt u terecht bij het Wetterskip Fryslân.

Z11-D3: : Agrarische activiteiten in buitendijks gebied

Indiener vindt dat de huidige activiteiten ('bestaand gebruik') van de buitendijkse gebieden mogelijk moet blijven en niet moet worden ingeperkt. Dit betreft het agrarische gebruik van kwelders en zomerpolders. Voor eigenaren en pachters vormen deze gronden een wezenlijk onderdeel van hun bedrijfsvoering.

Uit het (ontwerp)beheerplan volgen geen inperkingen van huidige activiteiten. Bij huidige activiteiten wordt reeds rekening gehouden met (of dient rekening te worden gehouden) met de status van Natura 2000-gebied. Op het kweldergebied ligt als doel een kwaliteitsverbetering van de vegetatie en het leefgebied voor vogels. De zomerpolders zijn belangrijk voor kustbroedvogels en als foerageer- en rustgebied voor vogels. De grondeigenaar It Fryske Gea neemt deze doelen nu en in de toekomst zoveel mogelijk mee in de pachtcontracten, met het oog op een gebruik dat rekening houdt met deze doelen. Voor andere grondeigenaren (< 10 procent van de oppervlakte) kan het gebruik in principe worden voortgezet, waarbij de gebruikers uiteraard zijn gehouden aan bepalingen uit de Flora- en faunawet, dan wel de nieuwe Wet natuurbescherming, waaruit volgt dat het onder andere verboden is om nesten van vogels te beschadigen.

Z11-D4: Betrekken bij plan dynamisch kwelderbeheer

Indiener hoopt dat de streek wordt betrokken bij het maken van een strategisch plan voor dynamisch kwelderbeheer.

Deze beheermaatregel (paragraaf 6.2) door de gezamenlijke kwelderbeheerders in de Waddenzee richt zich op een totaalbeeld voor de ontwikkeling van (meer) dynamisch kwelderbeheer. Het ligt voor de hand dat de kwelderbeheerders de betrokken gemeenten en gebruikers hierbij betrekken.

Z11-D5: Weinig draagvlak verkwelderingsprojecten

Voor de verkwelderingsprojecten is er bij eigenaren en pachters weinig draagvlak, omdat niet aangegeven wordt wat de gevolgen zijn voor de bedrijven.

Zie het antwoord op Z11-D1 en Z11-D10 in deze subparagraaf.

Z11-D6: Kwelderbiotoop in zomerpolder

Indiener vraagt waarop de typen op de habitattypenkaart zijn gebaseerd en hoe het zit met een kwelderbiotoop in een zomerpolder. Waarom is gebruik gemaakt van oude vegetatiegegevens? Wat betekent de grijs gekleurde gebieden?

De bedoelde habitattypenkaart is gebaseerd op vegetatiekarteringen die door Rijkswaterstaat gepubliceerd zijn in 2010. De karteringen vinden plaats met een frequentie van eens per zes jaar. De habitattypenkaart is onder andere in het kader van de PAS-gebiedsanalyse Waddenzee vastgesteld. Inmiddels wordt gewerkt aan de afronding van een meer recente vegetatiekartering. Deze vervangt de vastgestelde habitattypenkaart nu nog niet, maar kan wel mede leidend zijn voor de uitwerking van maatregelen.

Een kwelderachtige vegetatie in een zomerpolder is goed mogelijk, wanneer de zomerpolder een relatief lage kade heeft en er sprake is van frequentere overstroming met zout zeewater.

Grijsgekleurde gebieden betekent dat daar geen habitatype aanwezig is. Het gaat om grote delen van de zomerpolders. De zomerpolders zijn wel aangewezen als leefgebied van diverse vogelsoorten (Vogelrichtlijngebied).

Z11-D7: Opoffering natuurwaarden door verkwelderen

Door verkwelderen worden waardevolle andere natuurwaarden (bijvoorbeeld weidevogels) opgeofferd.

Er is in het (ontwerp)beheerplan geen verkweldering als beheermaatregel (paragraaf 6.2) opgenomen. Wel staat het buitendijks plan bij gemaal Vijfhuizen als natuurontwikkelingsproject beschreven in subparagraaf 4.6.3. Dit gaat om een gebied van 33 hectare, bij een totale oppervlakte zomerpolders van circa 1000 hectare. In het (ontwerp)beheerplan is aangegeven dat mogelijk een vergunningplicht geldt voor dit project.

Z11-D8: Onderscheid kwelder - zomerpolder en optimalisatie broedfunctie

1. Indiener is van mening dat op kaart 10 een onderscheid moet worden gemaakt tussen kwelders en zomerpolders. Dit onderscheid is relevant voor de bedrijfsvoering van agrariërs op de buitendijkse gronden;
2. Op kaart 11 bij punt 3 graag aanvullen als volgt: Optimalisatie broedfunctie kwelders 'en zomerpolders'.

Met betrekking tot punt 1:

Voor het Natura 2000-beheerplan is het niet noodzakelijk dat op kaart nummer 10 in het buitendijks gebied langs de noordkust van Fryslân de grens tussen zomerpolders en kwelders wordt aangegeven. Wel is de legenda van de kaart aangepast door het gebied 'Verbetering/optimalisatie kweldervegetatie' zodanig te wijzigen zodat duidelijk is dat de natuurmaatregel alleen betrekking heeft op de aanwezige kwelders en niet op de zomerpolders.

Met betrekking tot punt 2:

Kaart nummer 11 is aangevuld met 'zomerpolders' als aangegeven door indiener.

Aanpassing beheerplan:

Aanpassing kaart 10 ('Natuurbeheer en -maatregelen') door in legenda 'Verbetering/optimalisatie kweldervegetatie (gevarieerde, extensieve begrazing)' te wijzigen als volgt: "*Verbetering/optimalisatie kweldervegetatie in het buitendijks gebied, exclusief de zomerpolders*".

Op kaart 11 ('Maatregelen kustbroedvogels') is de tekst achter punt 3 in het kader als volgt aangepast: "*Optimalisatie broedfunctie kwelders en zomerpolders noordkust Fryslân (o.a. begrazing)*".

Z11-D10: Positie pachters en eigenaren bij verkwelderplan

In het geval er ambitieuze verkwelderplannen worden uitgevoerd is de positie van pachters en eigenaren uiterst kwetsbaar. Indien er pleit ervoor financiële middelen te reserveren in het kader van een uitkoopregeling.

Er is in het (ontwerp)beheerplan geen (ambitieuze) verkweldering als beheermaatregel (paragraaf 6.2) opgenomen. Het voorgenomen plan bij gemaal Vijfhuizen is vermeld in subparagraaf 4.6.3 als natuurontwikkelingsproject.

Omdat in de eerste beheerplanperiode geen verkweldering is voorzien in paragraaf 6.2, wordt in tabel 5.1 van paragraaf 5.2 bij 'buitendijkse schorren en zilte graslanden' (H1330A) onder oplossingsrichting het verkwelderen van zomerpolders verwijderd.

De zin in paragraaf 5.2.5 (regel 2785 ontwerpbeheerplan) dat nieuwe jonge kwelders kunnen ontstaan door verkweldering van relatief laag gelegen zomerpolder wordt genuanceerd, door dit te zien als een oplossing op langere termijn tegen veroudering van het kwelderareaal (zie onderstaande tekstwijziging).

Aanpassing beheerplan:

Verwijderd "*verkwelderen (lagere) zomerpolders*" in tabel 5.1 van paragraaf 5.2, bij H1330A (buitendijks, langs vastelandskust) onder oplossingsrichting.

De zin in subparagraaf 5.2.5 (regel 2785 ontwerpbeheerplan), dat in Fryslân nieuwe jonge kwelders kunnen ontstaan door verkweldering van zomerpolders, wordt als volgt gewijzigd en uitgebreid (op regel 2789 ontwerpbeheerplan):

"Successie door voortgaande opslibbing van vastelandskwelders veroorzaakt op langere termijn veroudering van kweldervegetatie en beperkt de ruimte voor de pionierzone. Op termijn (na de eerste beheerplanperiode) kan hiervoor een plan worden opgesteld. Voor ontwikkeling van het plan is samenwerking nodig met alle betrokken partijen in het gebied en is instemming nodig van gemeente, eigenaren en pachters. Oplossingen waaraan gedacht kan worden, zijn een stapsgewijze verkweldering van een deel van de (relatief laag gelegen) zomerpolders en/of het mogelijk lokaal afgraven van de sterk verruigde kwelderdelen. Naast de verjonging van kwelder kunnen ook doelen omtrent vergroting van de dynamiek en de natuurlijke meegenomen worden. De waardevolle functie van de zomerpolders als leefgebied voor (broed)vogels dient bij de planontwikkeling te worden betrokken".

Z11-D11: Agrarisch gebruik en natuur in zomerpolders

In het beheerplan zijn de zomerpolders aangemerkt als 'natuur', terwijl ze sinds jaar en dag 'agrarisch gebruikt' worden. Onder de noemer 'agrarisch' hebben de gebruikers recht op subsidies uit (rijks)regelingen.

Het gebied van de zomerpolders maakt onderdeel uit van het Natura 2000-gebied Waddenzee en de Derde Nota Waddenzee (PKB), met als hoofddoelstelling natuur. De beschikbare subsidies als bedoeld door indiener worden verleend op basis van kaarten volgens de landelijke SNL-systematiek, bij de zomerpolders volgens het doeltype 'Vochtig Weidevogelgrasland'.

Z13-D5: Natuurlijk beheer kwelder en afslag

Indiener vraagt aandacht voor het standpunt om het beheer van kwelders zo natuurlijk mogelijk te laten verlopen. De keerzijde is namelijk dat kwelders hierdoor ook af zullen slaan, waardoor waardevolle kwelders als bij Wierum en bij It Skoar waarschijnlijk zullen verdwijnen. Indiener verzoekt met klem om oplossingsrichtingen aan te dragen, zodat genoemde kwelders kunnen worden behouden.

De instandhoudingsdoelstelling voor kwelders in de Waddenzee op basis van het aanwijzingsbesluit is behoud van oppervlakte. Blijkens figuur 5.4 in het beheerplan is in de Nederlandse Waddenzee vanaf 1980 sprake van een gestage (lichte) groei. Daarbij kan er lokaal ook afslag plaatsvinden. Een onverdedigde kwelder is per definitie onderhevig aan sedimentatie (aangroei) of aan erosie. Voor kwelders staat zowel in de Derde Nota Waddenzee (PKB), als in het Trilaterale Wadden Sea Plan vergroting van het areaal natuurlijke kwelders voorop, dus met ruimte voor dynamiek. Er is op dit moment geen reden om de genoemde kwelders tegen afslag te beschermen; ze horen bij een dynamische en zo natuurlijk mogelijke Waddenzee.

Z14-D2, Z17-D2, Z20-D2, Z23a-D2: Onduidelijke status zomerpolder

De status van de zomerpolder is volstrekt onduidelijk. Het is niet in de kaartbijlagen opgenomen. Het gehele buitendijkse gebied is benoemd als kwelder. Verzoek om de zomerpolders op de plankaarten in werkelijke omvang op te nemen.

Zie de antwoorden op Z11-D8 en [Z23b-D2, Z23c-D3, Z30a-D2, Z30b-D2] in deze subparagraaf.

Z14-D3, Z17-D3, Z20-D3: 'schorren' en zomerpolder

In het plan wordt voortdurend gesproken over 'schor en zilte graslanden' waarmee ook de zomerpolder lijkt te zijn bedoeld. Verzoek om verwarring ongedaan te maken en de zomerpolders in het plan in werkelijke omvang, tenminste tot de zomerdijk, op te nemen.

Wanneer in het beheerplan wordt gesproken over het gebruik van 'schorren en zilte graslanden', dan worden daarmee niet de zomerpolders bedoeld. Zomerpolders worden expliciet benoemd, zie bijvoorbeeld in subparagraaf 7.5.3. Zie ook het volgende antwoord op [Z23b-D2, Z23c-D3, Z30a-D2, Z30b-D2].

Z23b-D2, Z23c-D3, Z30a-D2, Z30b-D2:

Status zomerpolder en habitatype 'schorren'

De status van de zomerpolder in het beheerplan is onjuist en verwarrend omdat enerzijds gesteld wordt dat zomerpolders (terecht) niet onder een habitatype vallen terwijl anderzijds (onterecht) de zomerpolder op kaart wel is benoemd als habitatype kwelder (schorren en zilte graslanden). Dit doet afbreuk aan de rechtszekerheid van indiener om de zomerpolders zoveel mogelijk te kunnen benutten als volwaardig agrarisch gebruik. Uiteraard wordt wel rekening gehouden met de broedvogels. Verzoek om het plan op dit punt helder te maken. Op kaarten staan de zomerpolders ten onrechte aangegeven als kwelder.

In het beheerplan is in subparagraaf 3.2.1 ten onrechte vermeld dat zomerpolders niet onder een habitatype vallen. Kleine delen van zomerpolders vallen namelijk wel onder een kwelderhabitatype, zie habitatypenkaart nummer 1.8. De vegetatie zal daar kwelderachtig zijn, door zoute invloed. De tekst in subparagraaf 3.2.1 wordt hierop aangepast.

Op kaarten nummers 1 tot en met 11 wordt de legenda aangepast door de groene delen op de kaart "Buitendijkse gronden" te noemen.

Op kaart nummer 10 is tevens de legenda aangepast door bij 'verbetering/optimalisatie kweldervegetatie' te vermelden dat het hierbij gaat om het buitendijks gebied exclusief de zomerpolders, dus alleen de kwelders. Kaart 11 wordt aangevuld door toevoeging van de 'zomerpolders' bij maatregel nummer 3 in het kader (zie antwoord Z11-D8).

Aanpassing beheerplan:

In paragraaf 3.2.1 toegevoegd: "grote delen van" vóór zomerpolders (regel 1346 ontwerpbeheerplan).

Op kaarten nummers 1 tot en met 11 wordt in de legenda de benaming "Kwelders, hooggelegen zandvlaktes en platen binnen Natura 2000" gewijzigd in "Buitendijkse gronden en hooggelegen strandvlaktes/platen"

Zie aanpassingen onder Z11-D8 (kaart nummer 10).

Zie aanpassingen onder Z11-D8 (kaart nummer 11).

Z23b-D3, Z23c-D4, Z30a-D3, Z30b-D3: Opname agrarisch gebruik zomerpolders

De zomerpolders met agrarische activiteiten zijn niet opgenomen onder paragraaf 4.3. Ook wijst indiener op een bijlage 1 van het beheerplan, een lijst met bestaande activiteiten, waarin gebruik zomerpolders niet is opgenomen.

In paragraaf 4.3 wordt het agrarisch gebruik in zomerpolders apart toegevoegd (los van het beheer op kwelders in paragraaf 4.5). Het beheerplan heeft geen bijlage met lijst met bestaande activiteiten.

Aanpassing beheerplan:

Toegevoegd aan het eind van paragraaf 4.3:

"In zomerpolders vindt agrarisch gebruik en onderhoud plaats, zoals: beweiden, onderhoud watergangen, paden en afrasteringen, maaien, bemesten, plaatsen drinkbakken en distelbestrijding. Bij de uitvoering van het onderhoud wordt in de praktijk rekening gehouden met vooral het belang van (broed)vogels."

Z23b-D4, Z23c-D5, Z30a-D4, Z30b-D4: Eigendom kwelders

Indiener wijst erop dat kwelders in Noard Fryslân Bûtendyks niet in bezit zijn van particuliere eigenaren.

Verreweg het grootste deel van deze kwelders zijn in eigendom van It Fryske Gea of in eigendom van de Staat, die in erfpacht zijn van It Fryske Gea. In het noordoostelijk deel zijn kleine delen van enkele kwelderpercelen in het bezit van particulieren.

Z23b-D5, Z23c-D6, Z30a-D5, Z30b-D5: Beweiding in grote eenheden

In (sub)paragrafen 5.2.5 en 6.2 wordt genoemd dat de Bildtpollen en Noorderleeg kunnen worden beweid in grote eenheden, maar indiener wijst erop dat het hierbij gaat om zomerpolders.

In dit gebied ligt ook een grote oppervlakte kwelders aan de zeezijde van de zomerpolders. De tekst wordt hierop aangepast.

Aanpassing beheerplan:

(Sub)paragraaf 5.2.5 (regel 2772) en 6.2 (regel 4842) (ontwerpbeheerplan): gewijzigd "De Bildtpollen en het Noorderleeg ..." in "De grote kweldergebieden ..."

Z23b-D6, Z23c-D7, Z30a-D6, Z30b-D6: Opname omvang zomerpolders

Indiener merkt op dat de omvang van de zomerpolders dient te worden vastgesteld overeenkomstig de zomerpolders, zoals opgenomen in het voormalig Bestemmingsplan Buitendijksveld 1986.

Zie het antwoord op zienswijze Z11-D8 in deze subparagraaf.

Z23b-D7, Z23c-D8, Z30a-D7, Z30b-D7: Definities

Indiener wijst erop dat de definitie van 'kwelders' niet overal gelijk is. Verzoek om eenduidiger aanduiding en de definitie zodanig aan te vullen dat ook opgenomen is dat kwelders niet zijn omsloten door een gesloten (zomer)kade. Tevens term 'hoogwater' nader uitleggen en duidelijk maken dat er verschil bestaat tussen zomerpolders en kwelders.

Beide definities of beschrijvingen van 'kwelder' in het beheerplan zijn juist: in hoofdstuk 2 gaat het om een landschaps-ecologische beschrijving en in de begrippenlijst (bijlage 1) om een meer algemene, fysieke definitie. Aanpassing is niet nodig. Uw verzoek om de definitie van kwelder aan te vullen met dat kwelders 'niet zijn omsloten door een (zomer)kade' wordt niet overgenomen, omdat het mogelijk is dat het habitatype 'schorren en zilte graslanden' (H1330A) gelegen is in de zomerpolder. Dit is bijvoorbeeld te zien op kaart 1.8. Dit is het gevolg van zilte invloed. Kwelderachtige vegetatie in een zomerpolder is namelijk mogelijk, wanneer de zomerkade relatief laag is en er sprake is van frequentere overstroming met zeewater.

Met 'hoogwater' wordt bedoeld het normaal gemiddelde (dagelijks) hoogwater als gevolg van het getij. We voegen deze definitie toe aan de begrippenlijst (bijlage 1). Het gebruik van de term 'hoge waterstanden' bij definitie van kwelders (bijlage 1) is juist, omdat het gaat om een hogere waterstand dan gemiddeld hoogwater. Volledigheidshalve wordt in de begrippenlijst ook een definitie van zomerpolders toegevoegd.

Aanpassing beheerplan:

Toegevoegd twee definities aan bijlage 1 ('Begrippenlijst – overzicht van termen en afkortingen'):

"Hoogwater: Normaal gemiddelde (dagelijks) hoogwater als gevolg van het getij."

"Zomerpolder: Gebied buiten de primaire hoogwaterkering, beschermd door een lage dijk (kade) die bestand is tegen lagere hoge waterstanden en dat vooral in het winterhalfjaar enkele malen (kort) onder zeewater kan staan."

Z23b-D8, Z23c-D9, Z30a-D8, Z30b-D8: Nuancering verkweldering

Indiener verzoekt in het beheerplan te benoemen dat het plan niet tot doel heeft het kwelderareaal uit te breiden door verkweldering van grote delen van zomerpolders. Op stapel staat wel de 33 hectare verkweldering in samenhang met gemaal Vijfhuisen. Verkweldering dient te worden genuanceerd in subparagraaf 2.2.1 (toekomstvisie), subparagraaf 4.6.3 ('Natuurontwikkelingsprojecten in de Waddenzee') en (sub)paragraaf 5.2 en 5.2.5 (oplossingsrichtingen). Volledige verkweldering van de zomerpolders is absoluut niet wenselijk, gezien de ruimte die het biedt voor broedvogels en weidevogels en verblijfplaats voor ganzen.

In subparagraaf 4.6.3: zie het antwoord op Z11-D1.

In subparagraaf 5.2/5.2.5: zie het antwoord op Z11-D10.

De bedoelde tekst in de visie of toekomstbeeld (subparagraaf 2.2.1) wordt genuanceerd door aan te geven dat het gaat om een klein deel van de zomerpolders.

Aanpassing beheerplan:

In subparagraaf 2.2.1 (regel 1157) (ontwerpbeheerplan) de tekst "... door het weghalen van kades van een aantal zomerpolders ..." gewijzigd in: "... door verkweldering van een klein deel van de zomerpolders ...".

Z23b-D10, Z23c-D11, Z30a-D10, Z30b-D10: Agrarische activiteiten in zomerpolders

In de paragraaf betreffende 'niet-vergunningplichtige activiteiten met mitigerende maatregelen' staat aan het einde "door verstandig agrarisch gebruik en weidebeheer in de zomerpolders, die voldoende rekening houdt met (broed) vogels, kan ook de vogelstand in deze gebieden worden beschermd". Verzoek om de status van deze zin te verduidelijken en duidelijk te maken dat het beheer van de zomerpolders als bestaande activiteiten wordt aangemerkt en vergunningsvrij is.

De status van genoemde zin is dat de agrarische activiteiten in de zomerpolders, rekening houdende met de vogelbroedfunctie, kan worden voortgezet. De activiteit valt in het (ontwerp)beheerplan onder categorie 4: niet-vergunningplichtige activiteit, wel mitigatie vereist. In paragraaf 4.3 is een korte beschrijving van de huidige agrarische activiteiten in de zomerpolders toegevoegd (zie antwoord op Z23-D3). In subparagraaf 7.5.3 wordt de door indiener genoemde zin aangevuld ter verduidelijking.

Aanpassing beheerplan:

Toegevoegd aan subparagraaf 7.5.3 (regel 7616) (ontwerpbeheerplan):

"Het agrarisch gebruik in de zomerpolders kan worden voortgezet onder het bestaande beschermingsregime uit de Flora- en faunawet, dan wel de nieuwe Wet Natuurbescherming, waaruit onder andere volgt dat het verboden is om nesten van vogels te beschadigen. Op eigendommen van It Fryske Gea vindt een optimalisatie plaats van de vogelbroedfunctie."

Z23b-D12, Z23c-D13, Z30a-D12, Z30b-D12: Peazumerlannen

Indiener vraagt de zin in paragraaf 8.3 (regel 8160, ontwerpbeheerplan) over een verkenning naar aanpassing van het natuurbeheer in de Peazumerlannen expliciet op te nemen dat hier ook de zomerpolder van de Peazumerlannen wordt bedoeld.

Deze zin is voldoende duidelijk; de zomerpolder Peazumerlannen is genoemd in de zin.

Z23b-D13, Z30b-D14: Spuiten van distels

Indiener merkt op dat het spuiten van distels in zomerpolders en kwelders ook 'bestaand gebruik' is (verplichting op grond van de provinciale Distelverordening).

Distelbestrijding vindt plaats in de zomerpolders en niet op de kwelders. Dit is opgenomen bij agrarisch gebruik van de zomerpolders in paragraaf 4.3. Uiteraard met inachtneming van de Flora- en faunawet, dan wel de nieuwe Wet natuurbescherming, waaruit volgt dat het onder andere verboden is om nesten van vogels te beschadigen en (jonge) vogels te storen. Distelbestrijding door maaien of mechanische bewerking heeft de voorkeur boven spuiten. Soms kan het nodig zijn om lokaal distels te bespuiten. Spuiten is alleen pleksgewijs toegestaan en uiteraard alleen met toegestane middelen en wijze van toepassing.

Zie voor tekstaanpassingen onder [Z23b-D3, Z23c-D4, Z30a-D3, Z30b-D3] van deze subparagraaf, waarin ook distelbestrijding is genoemd bij agrarisch gebruik.

Z23b-D14: Begrazingsintensiteit kwelders

Een van de maatregelen uit het beheerplan is om te komen tot een diverse vegetatie op de kwelders met name door te sturen op begrazingsintensiteit. Uit het plan blijkt niet exact welke begrazingsintensiteit is voorzien op welke percelen. Onbekend voor indieners is in hoeverre ze door deze maatregel worden geraakt. Worden pachters beperkt in het gebruik (volledig beweiden)?

Het doel op de kwelders is inderdaad om te streven naar meer diversiteit in de vegetatie en bescherming van broedvogels. It Fryske Gea is eigenaar en verpachter van de meeste kwelders en stuurt hier al op in de pachtcontracten, bijvoorbeeld door het ontzien van grondbroeders. Indieners kunnen het gebied blijven gebruiken voor beweiding. Het (ontwerp)beheerplan schrijft geen voorwaarden of beperkingen per perceel voor. Dit kan nader worden ingevuld in de individuele pachtcontracten, in goed overleg tussen de verpachter en de pachter.

Z23b-D15: Afwatering zomerpolders

Indiener merkt op dat de afwatering van de zomerpolders goed moet functioneren en de afvoersloten op diepte moeten worden gehouden.

Het (ontwerp)beheerplan legt geen beperking op aan het onderhoud van de watergangen van de zomerpolder naar het wad. Wel is opgenomen in bijlage B4.3.1 dat het uitkomende slib in de kwelders voldoende moet worden verspreid, of dient te worden verwijderd en toegepast voor hergebruik.

Z23b-D16: Bemesting kwelders

Bemesting op de kwelders is 'bestaand gebruik' en dient als zodanig te worden aangemerkt.

Voor bemesting in natuurgebieden (als Noord-Friesland Buitendijks) is paragraaf f 2 van het Besluit Gebruik Meststoffen van toepassing, die gaat over voorwaarden van het gebruik van meststoffen in natuurterrein. Bemesting in de kwelders is op eigendommen van It Fryske Gea (met pachtcontracten) niet toegestaan. Voor eventuele bemesting van (lokaal) particuliere kwelder geldt ook het bestaande beschermingsregime uit de Flora- en faunawet, dan wel de nieuwe Wet natuurbescherming, waaruit onder andere volgt dat het verboden is om nesten van vogels te beschadigen.

Z23b-D17, Z23c-D14, Z30a-D13, Z30b-D13: Inrichtingsschets 1993

In het rapport Noord-Friesland Buitendijks: inrichtings- en beheersschets van 1993 over de uitgangspunten voor het natuurbeheer is vastgelegd dat de verwezenlijking van het natuurontwikkelingsproject Noord-Friesland Buitendijks "een zaak van lange duur zal zijn". Bepalend is het tempo waarin de particuliere eigendommen zullen worden aangekocht. Verzoek om dit uitgangspunt expliciet in ogeschouw te nemen.

Dit rapport uit 1993 is bekend bij de betrokken overheden. In paragraaf 6.2 zijn geen maatregelen voorzien die leiden tot aankoop van particuliere gronden in deze beheerplanperiode.

Z23c-D1: Excursies en evenementen

Indiener is agrarisch ondernemer, exploiteert een camping en verzorgt excursies met trekker en wagen, wandelingen door zomerpolders en kwelders en kleinschalige evenementen op de kwelders. Verzoek om deze activiteiten in het beheerplan op te nemen als 'bestaand gebruik' en niet als vergunningplichting.

Het houden van excursies is in het (ontwerp)beheerplan opgenomen in categorie 4, dat wil zeggen een niet-vergunningplichtige activiteit. Wel zijn mitigerende regels van toepassing, zie subparagraaf 7.5.1 van het beheerplan, onder wadlopen, zwerftochten en excursies op wad en kwelder. De activiteit is niet-vergunningplichtig, waarbij wel de gedragsregels in bijlage B4.1.3 in acht dienen te worden genomen. Op kaart 3 ('Recreatie') is de (natuureducatieve) tocht indicatief aangegeven. Evenementen zijn opgenomen in categorie 2: vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten met specifieke voorwaarden, zie subparagraaf 7.3.2. De voorwaarden zijn (voor zover relevant) opgenomen in bijlage B3.2.3 van het beheerplan.

Z28-D2: Apart benoemen zomerpolder en kwelder

Indiener verzoekt om aanpassing van het plan met betrekking tot de zomerpolders. Die worden in het huidige plan niet benoemd. Al het buitendijks gebied wordt aangewezen als kwelder. Dit is geen juiste weergave van de huidige situatie. Indiener dringt erop aan om de zomerpolders apart te benoemen, de agrarische bestemming te laten behouden en te vrijwaren van het beheerplan.

Het huidige agrarische gebruik van zomerpolders is ten onrechte niet in paragraaf 4.3 van het ontwerpbeheerplan genoemd. Dit is aangevuld (conform de beantwoording van Z23b-D3 in deze subparagraaf). Niet al het buitendijks gebied is 'aangewezen' als kwelder. De onjuiste weergave op kaarten nummers 1 t/m 11 is hersteld door in de legenda van de kaarten te spreken van "Buitendijkse gronden en hooggelegen strandvlaktes/platen". Zie het antwoord op [Z23b-D2, Z23c-D3, Z30a-D2, Z30b-D2] in deze subparagraaf.

Op kaart nummer 10 is tevens de legenda aangepast door bij 'verbetering/optimalisatie kweldervegetatie' te vermelden dat het hierbij gaat om het buitendijks gebied exclusief de zomerpolders, dus alleen de kwelders. Zie de beantwoording van Z11-D8 in deze subparagraaf.

De zomerpolders zijn meegenomen binnen de begrenzing van het aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Waddenzee (Vogel- en Habitatrichtlijngebied) van 2009. Juridisch gezien is het niet mogelijk is om deze delen, zoals indiener verzoekt, te "vrijwaren van het beheerplan". Gezien vooral het grote belang van de zomerpolders voor kust(broed)vogels zou dit ook strijdig zijn met het doel van het beheerplan.

Aanpassingen conform toevoeging in paragraaf 4.3, bij antwoord Z23b-D3 (beschrijving agrarisch gebruik in zomerpolders) en op de legenda van de kaarten conform de antwoorden van Z11-D8 en [Z23b-D2, Z23c-D3, Z30a-D2, Z30b-D2] in deze subparagraaf.

Z29-D4: Geen inperking agrarisch gebruik

Indiener verzoekt om duidelijk te maken op kaarten en in teksten van het beheerplan dat in zomerpolders en in delen van kwelders sprake is van agrarisch gebruik met inbegrip van alle daarbij behorende activiteiten. Tevens moet helder zijn dat zomerpolders geen habitattypen bevatten en niet als 'kwelders' worden gekarakteriseerd. Verzoek om expliciet in het beheerplan op te nemen dat inperking van de agrarische gebruiksmogelijkheden van gronden, al dan niet door het verkwelleren van zomerpolders, niet aan de orde is.

Indiener heeft gelijk dat het huidige, agrarische gebruik van zomerpolders niet in paragraaf 4.3 van het ontwerpbeheerplan is genoemd. Dit is aangevuld, conform de beantwoording van de zienswijzen Z23b-D3 en bijbehorende tekstaanpassing. In dit kader wordt ook de legenda van de kaarten aangepast. Zie verder het antwoord op zienswijze Z11-D8 in deze subparagraaf.

Dat een zomerpolder geen habitatype zou bevatten is onterecht. Zoals te zien op habitattypenkaart nummer 1.8 is lokaal in zomerpolders sprake van het habitatype 'schorren en zilte graslanden' (H1330A). Dit komt door zilte invloed. Kwelderachtige vegetatie in een zomerpolder is mogelijk, wanneer de zomerkade relatief laag is en er sprake is van frequentere overstroming met zeewater. Zie ook antwoord bij zienswijze [Z23b-D7, Z23c-D8, Z30a-D7, Z30b-D7] in deze subparagraaf.

In het (ontwerp)beheerplan is geen beheermaatregel (paragraaf 6.2) opgenomen, waarin zomerpolders worden verkwelderd. Wel is in paragraaf 4.6.2 het natuurontwikkelingsproject opgenomen ter verkweldering van een klein deel van de zomerpolders in combinatie met de aanleg van gemaal Vijfhuizen. Zie ook het antwoord op zienswijze Z11-D1 in deze subparagraaf. Mogelijke toekomstige verkweldering, op z'n vroegst na de eerste beheerplanperiode, kan een optie zijn bij voortgaande veroudering (successie) van de vastelandskwelders. Voor de ontwikkeling van een toekomstig plan is samenwerking nodig met alle partijen in het gebied en is instemming nodig van gemeente, eigenaren en pachters. Zie het antwoord op zienswijze Z11-D10 in deze subparagraaf.

Het agrarisch gebruik in de zomerpolders kan worden voortgezet onder het bestaande beschermingsregime uit de Flora- en faunawet, dan wel de nieuwe Wet Natuurbescherming, waaruit onder andere volgt dat het verboden is om nesten van vogels te beschadigen. Zie ook antwoord [Z23b-D10, Z23c-D11, Z30a-D10, Z30b-D10] in deze subparagraaf.

Z29-D9, Z35-D6: Distelbestrijding

Gevraagd wordt om aandacht voor distelbestrijding in het gebied en het verzoek om opname in het beheerplan van distelbestrijding in aanpalende gebieden en ook lagere overheden te wijzen op hun verplichting op dit gebied (Distelverordening).

Distelbestrijding wordt opgenomen bij het agrarisch gebruik van de zomerpolders in paragraaf 4.3. Uiteraard met inachtneming van de Flora- en faunawet, danwel de nieuwe Wet natuurbescherming. Zie ook het antwoord op zienswijze [Z23b-D3, Z23c-D4, Z30a-D3, Z30b-D3] in deze subparagraaf.

Z29-D10, Z35-D7: Onderkenning huidige natuurwaarden

Indiener wijst op de natuurwaarde van het huidige buitendijkse landschap (voedselplaats voor brandganzen en broedplaats voor weidevogels) en vraagt deze waarde in het plan te onderkennen en daarmee verder terughoudend te zijn met functiewijzigingen.

In het (ontwerp)beheerplan wordt onderkend dat de huidige buitendijkse gebieden (zomerpolders) een grote natuurwaarde hebben voor vogels (zowel overwintersaars als broedvogels). In het voorliggende beheerplan staat niet ter discussie dat de zomerpolders hun huidig agrarisch gebruik blijven behouden, waarbij dan al volop rekening gehouden wordt (en moet worden) met dit vogelbelang. Zie ook de beantwoording op Z11-D8 onder punt 2, waarbij in de tekstwijziging (nogmaals) de functie voor vogels wordt genoemd.

Z30b-D15: afwatering zomerpolders

Indiener merkt op dat ten behoeve van de afwatering van de zomerpolders een goed bestaand afwateringssysteem moet functioneren. Het water moet snel kunnen worden afgevoerd. De afvoersloten die door de kwelders lopen moeten op diepte worden gehouden.

Zie het antwoord op Z23b-D15 in deze subparagraaf.

Z30b-D16: Uitkoop bij natuurontwikkeling

Indiener stelt dat indien natuurontwikkeling in het buitendijks gebied doorgaat, particuliere eigenaren dienen te worden uitgekocht of de zomerpolders dienen uit de aanwijzing Natura 2000 Waddenzee te worden gehaald.

In paragraaf 6.2 zijn geen (beheer-)maatregelen voorzien, die leiden tot aankoop van particuliere gronden in de beheerplanperiode. Wel is in subparagraaf 5.2.5 een aangepaste en aanvullende tekst opgenomen dat op langere termijn een plan voor verkweldering van een deel van de zomerpolders een oplossing zou kunnen bieden voor de voortgaande veroudering van de kweldervegetatie. Voor ontwikkeling van een dergelijk toekomstig plan is ook instemming nodig van betrokken eigenaren en pachters van de gronden. Zie ook het antwoord op zienswijze Z11-D10 in deze subparagraaf. Het (bestaande) plan van een verkweldering in combinatie met de bouw van gemaal Vijfhuizen is een natuurontwikkelingsproject dat in principe los staat van het beheerplan.

Z32-D2: Geen inperking agrarisch gebruik

Indiener vraagt aandacht voor agrarisch gebruik in zomerpolders en kwelders. Verzoek om dit gebruik in het beheerplan te borgen. In het plan worden kansen voor verkweldering genoemd, maar dit zorgt voor beperking van het agrarisch gebruik. Verzoek om expliciet in het beheerplan op te nemen dat inperking van de agrarische gebruiksmogelijkheden niet aan de orde is.

Het huidige, agrarische gebruik van zomerpolders is inderdaad niet in paragraaf 4.3 van het ontwerpbeheerplan genoemd. Dit zal worden aangevuld, conform ook de beantwoording van [Z23b-D3, Z23c-D4, Z30a-D3, Z30b-D3], inclusief tekstaanpassing. Deze huidige activiteit kan worden voortgezet.

Wat betreft verkweldering van zomerpolders merken we op dat in het beheerplan (hoofdstuk 6) daartoe geen maatregel is opgenomen, behoudens het natuurontwikkelingsproject bij gemaal Vijfhuizen (hoofdstuk 4 van het (ontwerp)beheerplan, Hallumer Ryt). Zie ook uitgebreide antwoorden Z11-D1 en Z11-D10 (inclusief tekst-aanpassing) in deze subparagraaf.

2.4.2

Schadebestrijding (vossenbestrijding)

Z5-D1: Meer aandacht voor biotische processen

Indiener vindt dat de beschrijving van de biotische processen, zoals predatie, in het beheerplan er bekaaid vanaf komen (beschrijving van abiotische processen is wel uitgebreid).

In paragraaf 2.1 en hoofdstuk 5 van het beheerplan komen op diverse plekken waar nodig biotische processen (zoals begrazing, slibafzetting door mosselbanken, predatie door zilverbreeuwen) aan bod. In paragraaf 2.1 wordt een alinea toegevoegd onder het kopje 'Langs de randen van de Waddenzee' over predatie (door vossen) in relatie tot die randen.

Aanpassing beheerplan:

Tekstaanvulling paragraaf 2.1 onder kop 'Langs de randen van de Waddenzee':
"De kustbroedvogels kunnen soms sterk te lijden hebben onder predatie door grondpredatoren als vossen. Uiteraard is predatie een natuurlijk proces dat thuishoort in grote, onverstoorde ecosystemen. De meeste en de meest succesvolle kolonies grondbroeders vestigen zich in eilandsituaties waar grondpredatoren veel minder voorkomen. Echter in het oorspronkelijke, vroegere kwelderlandschap van het vasteland, nog zonder zeedijken en andere menselijke structuren, was het relatief gemakkelijk voor grondbroeders om predatorluwe broedplekken te kunnen vinden. In de tegenwoordige vastelandskwelders is sprake van een betere toegankelijkheid van de vastelandskwelders voor vossen en andere grondpredatoren dan in het verleden. Veel grondbroeders behalen hierdoor slechte broedresultaten en vertonen, mede daardoor, een negatieve trend in hun aantallen."

Z5-D2: Motivatie, criteria en voorwaarden vossenbestrijding

Indiener is van mening dat vossenbestrijding in het ontwerpbeheerplan onvoldoende gemotiveerd en omschreven is, en strijdig met het Natura 2000-gebied. Indiener licht dit uitgebreid toe en het is hier als volgt samengevat. 'Boerenbeheer' van de kwelder met ontsluiting van de kwelder leidt tot een vergroting van de toegankelijkheid van de kwelder voor de vos. De vos is een natuurlijke predator en draagt bij aan een divers en compleet ecosysteem. Er zijn ook meer predatoren dan de vos. In een gebied met voldoende schaal en heterogeniteit moeten plekken zijn waar grondbroeders, en daarbinnen zelfs de groep van kolonievogels, goed terecht kunnen. Indiener stelt dat de factor 'afwezigheid van predatie door vossen' als zijnde een belangrijk aspect voor (broedsucces van) bruine kiekendief, blauwe kiekendief en velduil geschrapt zou moeten worden, omdat onder 'natuurlijke omstandigheden' predatie van nesten van deze soorten door de vos vrijwel niet zou voorkomen. Vossenbestrijding verstoort het dag-nachtritme van de vos. Het schieten van vossen kan leiden tot lijden van een vos door verwonding. Verstoring (door het jagen) van vogels in de periode voorafgaand aan de broedperiode duurt te lang. De vraag is of vossenbestrijding wel nodig is voor de groei van de kustvogelpopulatie. Er zijn alternatieven die goed werken. Tot slot vraagt indiener zich af welke criteria worden gehanteerd om over te gaan tot vossenbestrijding, zoals bedoeld in bijlage 'B3.4.2 van subparagraaf 7.3.4' en op grond waarvan de periode waarin vossenbestrijding bepaald is (eerste voorwaarde) en eventueel zelfs kan worden uitgebreid tot in de broedperiode en ook tot tijdstip dat er al jonge vossen aanwezig kunnen zijn (tweede voorwaarde).

Voor zover uw zienswijze betrekking heeft op het effect op de staat van instandhouding van de vos zelf vindt deze belangenafweging plaats in de besluiten op grond van de Flora- en Faunawet en niet in het Natura 2000-beheerplan Waddenzee.

In hoofdstuk 7 van het (ontwerp)beheerplan is aangegeven dat beheer- en schadebestrijding in Natura 2000-gebieden kan worden toegestaan op grond van de Nb-wet, indien deze activiteit geen (significante) effecten veroorzaakt op de natuurdoelen. De omvang van de huidige vossenpredatie wordt door ons niet als 'natuurlijk' gezien, vooral vanwege het feit dat de aanwezigheid van zeedijken en de afgenomen getijdendynamiek tot hoog op de kwelder heeft geleid tot een vosvriendelijker en 'droger' leefgebied dan in de oorspronkelijke, meer natuurlijke situatie.

De kustbroedvogels doen het slecht in de Waddenzee. Het rapport 'Vogels langs de randen van het wad' (in (ontwerp)beheerplan Lit. 1, 2014) toont aan dat in de huidige, dus behoorlijk minder dynamische situatie op de vastelandskwelders de preda-

tie door vooral vossen een zeer belangrijke factor is in de veroorzaking van de teruglopende aantallen sterns, kluten en plevieren. Mede om die reden is in het (ontwerp)beheerplan dan ook voorzien in de aanleg van enkele predatievrije broedlocaties (eilandsituaties) bij de Afsluitdijk en in de omgeving Delfzijl –Eemshaven. Deze maatregelen moeten nog worden gepland en uitgevoerd en in ieder geval voor de eerste beheerplanperiode wordt vossenbestrijding, als overgangmaatregel, dan ook noodzakelijk geacht voor enkele soorten kustbroedvogels. Een voorwaarde is daarbij uiteraard dat de vossenbestrijding niet leidt tot onaanvaardbare versturende effecten op overige soorten. Het bestrijden van vossen wordt uitsluitend als laatste redmiddel gehanteerd bij het tegengaan van predatie van broedkolonies van kustvogels op de vastelandskwelders, enkel indien andere maatregelen (afrasteringen, vegetatiebeheer, watergangen, inrichtingsmaatregelen) onvoldoende resultaat opleveren. De vossenbestrijding zal worden geëvalueerd tegen het eind van de eerste beheerplanperiode.

De tekst over roofvogels en velduil is blijven staan. Predatie van nesten van kiekendieven en velduilen door vossen komt wel degelijk voor en de afwezigheid van een dergelijke predatiedruk is een positief punt voor succesvolle vestigingen van deze soorten. Dat de afwezigheid van predatie door vossen niet een harde randvoorwaarde is voor het voorkomen van kiekendieven en velduilen, maar wel een positieve bijdrage levert, wordt ook al aangegeven in het bijbehorende kopje 'Ecologische vereisten en belangrijke aspecten'.

De beheerders van de vastelandskwelders voeren schadebestrijding van de vos uit in nauwe samenwerking met betrokken wildbeheereenheden, die werken binnen de kaders van de Flora- en faunawet (dan wel de nieuwe Wet natuurbescherming). Alleen wettelijk toegestane methodieken en middelen worden gebruikt.

Schadebestrijding (vossenbestrijding) kan versturende effecten hebben op broedvogels en niet-broedvogels, met name wintergasten. Zoals hierboven al genoemd, zal alleen tot vossenbestrijding worden overgegaan als alle andere maatregelen om de kustbroedvogels te beschermen onvoldoende resultaat opleveren. Als er dan toch toe overgegaan wordt, gelden er -om negatieve effecten van verstoring op overige vogels te beperken- voorwaarden voor vossenbestrijding binnen het Natura 2000-gebied. Zo wordt er rekening gehouden met de broedperiode en de periode dat er veel vogels op de kwelder rusten, met name wintergasten. In bijlage B3.4.1 is een overzicht van alle voorwaarden voor deze activiteit opgenomen. Deze voorwaarden worden in het algemeen deels al in de praktijk toegepast, behalve wat betreft de toegestane periode van vossenbestrijding. Deze periode is in de voorwaarden van het ontwerpbeheerplan vrij kort gehouden (van 1 februari tot 15 maart), om de effectiviteit te vergroten en de rustverstoring te beperken. Ook is vossenbestrijding op de kwelders met behulp van een lichtbak niet opgenomen.

De zienswijze heeft ertoe geleid dat de tweede voorwaarde in bijlage B3.4.1 is herzien. Het lokaal uitbreiden van de periode tot 1 mei waarin de bestrijding vergunningvrij blijft, is geschrapt. Hiermee wordt een lokaal mogelijk verhoogde verstoring van (potentiële) broedvogels voorkomen.

Aanpassing beheerplan:

Tekstwijziging bijlage B3.4.1, tweede voorwaarde, regel 10655 (ontwerpbeheerplan):

"2. Alleen bij uitzondering en zeer lokaal eerder vanaf 1 januari, na schriftelijke toestemming van het bevoegd gezag (de provincie);"

NB: Geschrapd de mogelijkheid om na 15 maart (2e vrijstellingsvoorwaarde) tot 1 mei (na toestemming van de provincie) ook nog vossenbestrijding vergunningvrij toe te staan.

Z7-D6: Meer jachtmogelijkheden

Voor de zorg voor de toename van predatoren zijn meer jachtmogelijkheden nodig dan nu in het plan zijn verwoord.

Aan het slot van subparagraaf 7.3.3 is opgenomen dat jacht in Natura 2000-gebieden niet is toegestaan. Beheer- en schadebestrijding in Natura 2000-gebieden is toegestaan in het (ontwerp)beheerplan Waddenzee, mits deze geen (significante) effecten veroorzaakt op de natuurdoelen. Hiertoe zijn voorwaarden opgenomen in bijlage B3.4.1. Het bestrijden van vossen wordt gezien als laatste redmiddel bij het tegengaan van predatie van broedkolonies op de vastelandskwelders, indien andere maatregelen onvoldoende resultaat opleveren. In het (ontwerp)beheerplan zijn thans voldoende mogelijkheden voor vossenbestrijding opgenomen.

2.4.3

Externe werking (landbouw)bedrijven, ganzenschade en PAS

Z9-D12: Bestrijding ganzen

Indiener verzoekt, onder verwijzing naar de voorwaarden waaronder het bestrijden van vossen in het beheerplan wordt toegestaan, of er ook een regeling kan worden getroffen voor het bestrijden van ganzen (en waardoor voorkomen wordt dat voor ganzenbeheer een vergunning van de Nb-wet moet worden aangevraagd). Indiener beargumenteert dat ganzen ecologisch gezien geen knelpunt vormen, maar – maatschappelijk gezien – voor de boeren op de eilanden wel schade opleveren

Het opnemen van ganzenbestrijding in het (ontwerp)beheerplan ligt niet in de rede, omdat er vanuit het (ontwerp)beheerplan zelf geen aanleiding is om tot ganzenbestrijding over te gaan. Dit in tegenstelling tot de vossenbestrijding, omdat predatie door vossen op grondbroeders van de vastelandskwelders schade toebrengt aan de natuurdoelen. Middels de nota Friese Ganzenaanpak vindt reeds inspanning plaats om ganzenoverlast te beperken. In paragraaf 10.5 is een verwijzing naar de nota Friese Ganzenaanpak opgenomen.

Aanpassing beheerplan:

Toegevoegd als laatste zin aan laatste alinea van 10.5:

"Hiertoe wordt verwezen naar de nota Friese Ganzenaanpak, waarin de ganzenoverlast in de provincie Fryslân nader is uitgewerkt."

Z11-D9: Externe werking landbouw

In hoeverre moeten agrarische ondernemers die willen uitbreiden en op afstand van het Natura 2000-gebied wonen aantonen dat ze geen invloed hebben op de stikstofdepositie in de Natura 2000-gebieden?

Bij uitbreidingsplannen wordt geadviseerd om contact op te nemen met het bevoegd gezag (provincie). In de Nb-wet en het Programma Aanpak Stikstof (PAS) zijn de kaders bepaald voor vergunningverlening voor activiteiten die stikstofdepositie veroorzaken. Voor het PAS is een afzonderlijk besluitvormingstraject gevolgd. Onderwerpen die betrekking hebben op de uitstoot en neerslag van stikstof worden niet behandeld in dit Natura 2000-beheerplan. Voor informatie over het PAS verwijzen wij naar de website <http://pas.natura2000.nl>. Op deze website staat ook de Nota van Antwoord op de zienswijzen die op het PAS zijn ingediend.

Z14-D1, Z16-D1, Z17-D1, Z19-D1, Z20-D1: Externe werking bedrijven

Indiener stelt vragen met betrekking tot de mogelijke externe werking van de bedrijven, in casu:

1. Klopt het dat zonder extra vergunningen/vereisten de bedrijven op dezelfde voet door kunnen gaan?;
2. In hoeverre is uitbreiding mogelijk met het oog op het Natura 2000-gebied? Welke belemmerende factoren kan dit opleveren?

Het bedrijf wenst niet belemmerd te worden bij aanvraag van vergunningen ten behoeve van de bestaande situatie of uitbreidingen door het Natura 2000-gebied.

In subparagraaf 8.1.1 van het (ontwerp)beheerplan is opgenomen dat significante negatieve effecten van een groot aantal vormen van externe werking in de omgeving van de Waddenzee in de huidige situatie uitgesloten kunnen worden. Het gaat daarbij onder andere om industrie en landbouw. Wanneer er geen betekende wijzigingen optreden kunnen deze activiteiten gewoon doorgang vinden.

Indiener wordt geadviseerd om bij eventuele uitbreidingsplannen contact op te nemen met het bevoegd gezag (provincie). U wordt er op gewezen dat in de Nb-wet en het Programma Aanpak Stikstof (PAS) de kaders zijn bepaald voor vergunningverlening voor activiteiten die stikstofdepositie veroorzaken. Voor het PAS is een afzonderlijk besluitvormingstraject gevolgd. Onderwerpen die betrekking hebben op de uitstoot en neerslag van stikstof worden niet behandeld in dit (ontwerp)Natura 2000-beheerplan. Voor informatie over het PAS wordt u verwezen naar de website <http://pas.natura2000.nl>. Op deze website staat ook de Nota van Antwoord op de zienswijzen die op het PAS zijn ingediend.

Z23a-D1: Externe werking landbouw

Klopt het dat indieners zonder extra vergunningen of vereisten hun landbouwbedrijven (en windmolen) op dezelfde voet voort kunnen zetten? Kunnen reeds vergunde stallen zonder meer worden gebouwd? Wat kan vanuit Natura 2000 voor de maatschap met name een belemmerende factor opleveren voor de toekomst? Indiener wenst niet belemmerd te worden bij de aanvraag van vergunningen in bestaande situatie of bij uitbreiding.

Zie het voorgaande antwoord op [Z14-D1, Z16-D1, Z17-D1, Z19-D1, Z20-D1].

Z23b-D11, Z23c-D12, Z30a-D11, Z30b-D11: Stikstofdepositie (PAS)

In de PAS-analyse is gesteld dat er een depositieruimte is van 39 mol hectare per jaar. Daarvan is 31 beschikbaar voor prioritaire projecten en overige vergunningplichtige activiteiten. Slechts een klein deel is vrij beschikbaar. Verzoek om nadere onderbouwing voor deze keuze. Indiener is van mening dat de beschikbare ruimte zo maximaal mogelijk beschikbaar moet zijn voor ontwikkeling van agrarische bedrijven.

In de Nb-wet en het Programma Aanpak Stikstof (PAS) zijn de kaders bepaald voor vergunningverlening voor activiteiten die stikstofdepositie veroorzaken. Voor het PAS is een afzonderlijk besluitvormingstraject gevolgd. Onderwerpen die betrekking hebben op de uitstoot en neerslag van stikstof worden niet behandeld in dit (ontwerp)Natura 2000-beheerplan. Voor informatie over het PAS verwijzen wij naar de website <http://pas.natura2000.nl>. Op deze website staat ook de Nota van Antwoord op de zienswijzen die op het PAS zijn ingediend.

Z28-D1: Externe werking landbouw en natuurontwikkeling

Indiener constateert op dit moment voor de akkerbouwbedrijven in de regio geen beperkende maatregelen met betrekking tot ammoniak en externe werking van het plan. Indiener spreekt de vrees uit dat dit mogelijk in de toekomst verandert en wijst erop dat landbouw de grootste economische factor is in dit gebied en beperkende maatregelen vanuit het Natura 2000-plan de landbouw en daarmee de regionale economie ernstig zullen kunnen schaden. Indiener wijst op de toezegging in het rapport Noord-Friesland Buitendijks; inrichting en beheersschets van 1993 van GS Fryslân: "ook mag de voorgestelde natuurontwikkeling op geen enkele wijze afbreuk doen aan de kustverdediging (dit is de stabilisering van de delta-dijk) of leiden tot negatieve gevolgen voor de agrarische bedrijfsvoering binnendijks".

Zie het antwoord op [Z14-D1, Z16-D1, Z17-D1, Z19-D1, Z20-D1] in deze subparagraaf. Uiteraard zal de in het (ontwerp)beheerplan voorgestelde natuurontwikkeling op geen enkele wijze afbreuk doen aan de kustverdediging (primaire zeedijk).

Z29-D5: Schade foeragerende ganzen

Indiener heeft de indruk dat er schijnbaar alleen gekeken wordt naar de eventuele positieve effecten van maatregelen en niet naar de negatieve consequenties ervan. Wat zijn de gevolgen van een positieve ontwikkeling van de ganzenpopulatie of gewijzigd gedrag van foeragerende vogels als gevolg van gewijzigde inrichting of beheer van buitendijkse gebieden? Door voorgestelde verkweldering en hiermee samenhangende inperking van foerageergebieden, voorziet indiener meer druk op particuliere gronden, hetgeen kan uitmonden in schade aan landbouwgewassen. Waarom geen Natura 2000-gebieden geschikt maken voor foerageren, waarmee de schade verlegd wordt naar een plek waar dit minder aan de orde is? Indiener merkt een groeiende onrust als gevolg van faunaschade en pleit ervoor om de maatregelen zoals die in de buitendijkse gebieden worden geprojecteerd, te beoordelen op bovenstaande consequenties en zo nodig te heroverwegen.

In de sociaal-economische paragraaf 10.5 wordt hierover (op hoofdlijnen) gesteld dat "de toename van ganzen een nadelig effect heeft op het agrarisch gebruik van de binnendijkse graslanden", maar dat "deze toename echter niet voort[vloeit] uit het beheerplan." Hiermee wordt bedoeld dat de toename van de ganzen niet (zoals indiener suggereert) het gevolg is van -als gevolg van maatregelen uit het beheerplan- afnemende draagkracht van de Waddenzee-graslanden voor ganzen.

In het (ontwerp)Natura 2000-beheerplan worden dan ook geen aanvullende maatregelen opgenomen ter voorkoming van ganzenschade. Het beperken van ganzenschade op landbouwgronden vormt geen doelstelling van een Natura 2000-beheerplan, waarin wordt vastgelegd hoe en wanneer de natuurdoelen voor een gebied gehaald kunnen worden. Middels de Friese Ganzenaanpak vindt reeds inspanning plaats om overlast te beperken. In deze nota staat de aanpak voor de ganzenoverlast in de provincie Fryslân nader uitgewerkt. In het beheerplan is een verwijzing naar de nota Friese Ganzenaanpak opgenomen.

Aanpassing beheerplan:

Toegevoegd als laatste zin aan laatste alinea van 10.5:

"Hiertoe wordt verwezen naar de Nota Friese Ganzenaanpak, waarin de ganzenoverlast in de provincie Fryslân nader is uitgewerkt."

Z29-D8, Z35-D5: Ontwikkeling stikstofgevoelige habitattypes

In de PAS-discussie is consensus bereikt over het uitgangspunt dat de Waddenzee geen belemmering vormt voor de ontwikkeling van veehouderijen. Verzoek om er in het plan voor te waken dat in het gebied stikstofgevoelige waarden worden ontwikkeld die op een later moment aanleiding kunnen vormen voor blokkades voor agrarische ontwikkelingen op het vaste land en de eilanden.

Er worden als gevolg van maatregelen die zijn opgenomen in het (ontwerp)beheerplan Waddenzee geen nieuwe stikstofgevoelige habitattypes ontwikkeld. Alle habitattypen hebben een behoudsdoelstelling voor de omvang van het areaal.

Z32-D3: Schade binnendijks door ganzen

Indiener uit zijn zorg over de toename van ganzen. Indiener maakt zich zorgen over de effecten van een gewijzigde inrichting of beheer van buitendijkse gebieden op binnendijkse gronden. Met name heeft hij zorgen over de toename/verplaatsing van populaties ganzen naar binnendijkse gronden waardoor schade zou kunnen ontstaan. Hij verzoekt om mogelijk negatieve effecten van de voorgestelde maatregelen op binnendijkse gebieden mee te nemen en zo nodig een en ander te heroverwegen.

Zie het antwoord (inclusief tekstaanpassing) op zienswijze Z29-D5 in deze subparagraaf.

Z34-D1: Gevolg bedrijfsvoering door externe werking

Indiener hoopt dat het beheerplan geen gevolgen heeft voor de bedrijfsvoering van zijn bedrijf, dat aan de binnenkant van de waddendijk grenst. Hij accepteert geen eisen die voor zijn bedrijf beperkend of nadelig zijn.

Zie het antwoord op zienwijze [Z14-D1, Z16-D1, Z17-D1, Z19-D1, Z20-D1] in deze subparagraaf.

Z34-D2: Overlast ganzen

Indiener meldt dat hij de laatste jaren veel te veel last heeft gehad van ganzen.

Zie het antwoord (inclusief tekstaanpassing) op zienswijze Z29-D5 in deze subparagraaf.

Z35-D2: Externe werking bedrijfsvoering

Het bedrijf van indiener dat buiten het Natura 2000-gebied ligt, wordt geraakt door externe werking. Dit komt tot uiting bij bijvoorbeeld uitbreiding of wijziging van het bedrijf, bijvoorbeeld het opstarten van een veehouderijtak. Dan is een vergunning nodig en belanghebbende moet aantonen dat uitbreiding en/of wijziging geen nadeel oplevert voor de flora en fauna. Dit betekent een grote last en nadeel voor het bedrijf, ook bij verkoop.

Zie het antwoord op [Z14-D1, Z16-D1, Z17-D1, Z19-D1, Z20-D1] in deze subparagraaf.

Z35-D3: Effect maatregelen op landbouwgrond

Indiener is van mening dat er sprake is van een eenzijdige benadering. Er is alleen gekeken naar positieve effecten die maatregelen kunnen hebben en niet naar negatieve consequenties. Bijvoorbeeld positieve ontwikkeling van ganzenpopulatie of gewijzigd foerageergedrag als gevolg van voorgestelde verkweldering, geeft meer druk op landbouwgronden. Dit kan uitmonden in schade. Er wordt gevraagd waarom er geen Natura 2000-gebied geschikt is gemaakt voor foerageren.

Indiener pleit ervoor om de maatregelen zoals die in de buitendijkse gebieden worden geprojecteerd te beoordelen op negatieve consequenties voor de landbouwgrond binnendijks en ze niet uit te voren als er negatieve consequenties zijn.

Zie het antwoord (inclusief tekstaanpassing) op Z29-D5 in deze subparagraaf. Verder kan de maatregel in het beheerplan ter verbetering van de vegetatiestructuur op de kwelders langs de noordkust van Fryslân, door een optimale (lees: lokaal meer intensieve) begrazing met vee, ook een positieve uitwerking hebben op het beschikbare foerageergebied van ganzen (door het terugdringen van de verruiging van vegetatie).

Er is in het beheerplan geen verkweldering als beheermaatregel (paragraaf 6.2) opgenomen. Het voorgenomen plan bij gemaal Vijfhuizen is vermeld als natuurontwikkelingsproject. Alleen voor de langere termijn, op zijn vroegst na de eerste planperiode, zou een plan voor een stapsgewijze verkweldering van een deel van de zomerpolders overwogen kunnen worden. De praktijk bij de eerdere (proef-)verkweldering heeft geleerd, dat er nauwelijks sprake is van verzwarende druk van ganzen op binnendijkse landbouwgronden. Voor een dergelijk toekomstig plan is overigens een samenwerking nodig met alle betrokken partijen in het gebied, alsmede instemming. Zie ook antwoord Z11-D10 in deze subparagraaf, met bijbehorende tekstaanpassing in het beheerplan.

Z40-D2: Rekening houden met omgevingsfactoren binnendijks

In het beheerplan is aangegeven dat instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied ook van invloed kunnen zijn op activiteiten en ontwikkelingen buiten de grenzen van dit gebied, de zogenaamde externe werking. Indiener vindt het belangrijk om te benadrukken dat bij het maken van een afweging of een activiteit/ontwikkeling invloed heeft op de doelen van het Natura 2000-gebied ook recht moet worden gedaan aan het karakter van het gebied buiten het natuurgebied. Want dit gebied is door mensen gemaakt en door economische en maatschappelijke ontwikkelingen gevormd. Een afweging ten aanzien van 'externe werking' moet recht doen aan alle relevante (omgevings)-factoren. Het moet voor initiatiefnemers duidelijk zijn wat er aan motivering en/of onderzoek wordt gevraagd, om onduidelijkheid, vertraging, frustratie en/of grote kosten te vermijden. Indiener verzoekt om een standpunt.

De Waddenzee is een uniek gebied, evenals het platteland in het noordwesten van Fryslân. Dat gebied is deels ontstaan uit vroegere opslibbingen en indijkingen van de Middellzee. Het gebied buiten de Waddenzee wordt gekarakteriseerd door akkerbouw en kleine dorpen. Te verwachten economische en maatschappelijke ontwikkelingen in dit gebied zullen niet snel leiden tot nadelige invloed op het Natura 2000-gebied Waddenzee. Subparagraaf 8.1.1 van het beheerplan geeft aan dat de huidige externe werking van industrie, landbouw, verkeer, wonen en recreatie, windmolens en landgebruik ontbreekt of klein is. Bij nieuwe ontwikkelingen is het verstandig vooraf contact op te nemen met het bevoegd gezag (provincie), om na te gaan of een voorgenomen activiteit Nb-wet vergunning plichtig is in verband met mogelijke externe werking.

3 Natuurontwikkeling

3.1 Natuurontwikkelingsprojecten

Z15-D1: Natuurlijke overgang Pr. Hendrikdijk

Indiener ontwikkelt een 'zachte' natuurlijke overgang langs de Prins Hendrikdijk (Texel) naar het voorliggende wad. Het is een integraal project voor zowel hoogwaterveiligheid als natuurontwikkeling. De natuurontwikkeling in het project draagt bij aan de doelstellingen van het beheerplan Waddenzee. Vandaar het verzoek om de realisatie van een zandige versterking van de waterkering met natuurontwikkeling in het beheerplan (zo nodig als pilot) aan te wijzen tot een project waarbij de veiligheidsopgave het vliegwiel is voor een versterking van nagestreefde natuurwaarden. Indiener bepleit het plan op te nemen in paragraaf 6.1 (beheermaatregelen uit reeds vastgesteld beleid) van het beheerplan. In de zienswijze zijn hiertoe tekstvoorstellen toegevoegd.

Het project, waarin kustveiligheid en natuurontwikkeling worden gecombineerd, is reeds als voorbeeld opgenomen in subparagraaf 4.6.3, met vermelding dat het plan goede kansen biedt als broedlocatie en hoogwatervluchtplaats voor kustvogels. Het project kan zorgen voor een kwaliteitsimpuls voor enkele soorten met een ongunstige staat van instandhouding, zoals sterns en plevieren. Dit wordt toegevoegd in het beheerplan. Het project is echter geen beheermaatregel als bedoeld in hoofdstuk 6 van het beheerplan. Het project biedt zeker kansen voor ontwikkeling van enkele Natura 2000-doelen die verbetering nodig hebben, maar de uitvoering vloeit niet direct voort uit de verkenning 'Vogels langs de randen van het wad' (Lit. 1) of de Doeluitwerking Waddenzee (Lit. 60). Het pleidooi van indiener om het project te verplaatsen naar paragraaf 6.1 van het beheerplan wordt dan ook niet overgenomen.

Aanpassing beheerplan:

Tekstaanvulling in paragraaf 4.6.3, regel 2284 (slotzin alinea ontwerpbeheerplan):
Het project zorgt voor een kwaliteitsimpuls voor enkele soorten met een ongunstige staat van instandhouding.

Z21-D4 en Z22-D4: Ontwikkeling kweldervorming Schiermonnikoog

Indiener pleit voor de ontwikkeling van kweldervorming langs de Waddenzeedijk tussen de Oude en de Nieuwe Veerdam, waardoor de kwaliteit van dit gebied kan worden verbeterd (onder andere hoogwatervluchtplaats). Het gebied wordt gekenmerkt door een vrij strakke overgang tussen de dijk en de Waddenzee, dat niet past bij de natuurlijke kwaliteit van het gebied. De kweldervorming past in het toetsingskader van subparagraaf 4.6.2. Negatieve effecten door verstoring en vertroebeling zijn verwaarloosbaar, volgens een Passende Beoordeling uit 2009. De activiteit zou dan ook als vergunningvrije activiteit in het beheerplan opgenomen kunnen worden. De zienswijze wordt ondersteund door de watersportvereniging.

Het ontwikkelen van een kwelder langs de Waddenzeedijk van Schiermonnikoog is een natuurontwikkelingsproject, dat vergunningplichtig kan zijn in het kader van de Nb-wet. De initiatiefnemer en vergunningverlener kunnen gebruik maken van het richtinggevend toetsingskader voor natuurontwikkelingsprojecten, dat als handvat is opgenomen in subparagraaf 4.6.2 van het beheerplan.

Z24-D27: 'Leidraad' broedhabitat en rustlocaties vogels

Indieners stellen dat de keuze van aanleg broedhabitat onder andere afhankelijk is van de voedselbeschikbaarheid ter plaatste, zoals is onderzocht in het kader van de analyse van het programma 'Naar een Rijke Waddenzee' 'Vogels langs de randen van het Wad' (Van der Hut et al, 2014). De in het beheerplan genoemde locaties zijn in lijn met het rapport, maar ook andere locaties zijn volgens dit rapport kansrijk voor broedende en rustende vogelpopulaties. Bij het vinden van locaties voor het herstel van habitat voor broedende en rustende vogels, dient de analyse 'Vogels Langs de Randen van Het Wad' volgens de indieners een leidraad te zijn en als zodanig benoemd te worden.

Het rapport met de verkenning 'Vogels langs de randen van het Wad' is in het (ontwerp)beheerplan Waddenzee opgenomen in de literatuurlijst (Lit.1), waarnaar in het (ontwerp)beheerplan een aantal keren wordt verwezen, zoals in subparagraaf 4.6.3 ('Natuurontwikkelingsprojecten in de Waddenzee'). In paragraaf 6.1 (in onderdeel 'Overige beheermaatregelen die bijdragen aan Natura 2000-doelstellingen') is onder maatregel 57a deze verkenning kort beschreven en zijn de resultaten kort samengevat. Door diverse nieuwe maatregelen is in het (ontwerp)beheerplan reeds voorzien in een groot deel van de aanbevelingen uit de verkenning. Indieners zijn van mening dat bij het zoeken naar (ook) andere locaties voor het herstel van leefgebied voor broedende en rustende vogels, de analyse 'Vogels Langs de Randen van Het Wad' een leidraad dient te zijn en als zodanig benoemd dient te worden. Wij onderschrijven deze opvatting door een korte alinea toe te voegen aan paragraaf 6.1.

Aanpassing beheerplan:

In paragraaf 6.1, maatregel #57a, na opsomming drie punten, de volgende alinea toegevoegd:

"Bij het vinden van locaties voor herstel van leefgebied voor broedende en rustende vogels dient deze verkenning (Lit. 1) een leidraad te zijn voor stimulering / aanleg van nieuw rust- of broedgebied voor kustvogels, zowel in het beheerplan als voor (andere) natuurontwikkelingsprojecten."

3.2 Binnendijkse natuur

Z7-D5: Binnendijkse brakwatergebieden

Indiener ziet geen heil in de uitbreiding van brakwatergebieden. De grens van het beheerplan wordt gevormd door de zeedijk en het beheerplan mag geen invloed hebben op de uitoefening van de landbouwpraktijk.

Genoemd plan brakwatergebieden in subparagraaf 4.6.3 is een voorbeeld van een mogelijk natuurontwikkelingsproject en staat in principe los van het beheerplan (geen beheermaatregel in hoofdstuk 6). Aangezien de twee genoemde voorbeelden van binnendijkse brakwatergebieden niet rechtstreeks instandhoudingsdoelstellingen binnen het Natura 2000-gebied dienen, zijn beide voorbeelden verwijderd uit 4.6.3. Voor mogelijke externe effecten van de landbouw op het Natura 2000-gebied wordt verwezen naar subparagraaf 8.1.1 van het (ontwerp)beheerplan.

Aanpassing beheerplan:

Verwijderd uit subparagraaf 4.6.3: "en langs" uit tweede regel en verwijderd de laatste twee alinea's (*Waddenparels en Brakwatergebieden*) (ontwerpbeheerplan).

Z23b-D9, Z23c-D10, Z30a-D9, Z30b-D9: Binnendijkse natuurgebiedjes

In de toekomstvisie van subparagraaf 2.2.1 zijn ook binnendijkse natuurgebiedjes meegenomen als waarde voor vogels. Dat gaat buiten het bestek van het plan en zou niet moeten zijn opgenomen.

Ook nu al zijn er binnendijks natuurgebiedjes langs de randen van de Waddenzee die van waarde zijn voor de Natura 2000-doelen in de Waddenzee. Het gaat daarbij met name om vogels. Dit past ook goed in het toekomstbeeld en is blijven staan in het beheerplan.

Z29-D6, Z35-D4: Binnendijkse brakwatergebieden

Het idee (de wens) om zout water door de dijk te laten staat haaks op het belang van agrarische productie. Verzoek om deze 'wens' uit het beheerplan te halen en zo de onrust onder agrariërs te verminderen. Verzoek om passage over 'Waddenparels' te schrappen omdat het geen relatie heeft met de instandhoudingsdoelen.

De plannen aangaande brakwatergebieden in subparagraaf 4.6.3 van het (ontwerp)beheerplan zijn een voorbeeld van een mogelijk natuurontwikkelingsproject en staan in principe los van het (ontwerp)beheerplan (geen beheermaatregel in hoofdstuk 6). Aangezien de twee genoemde voorbeelden van binnendijkse brakwatergebieden niet rechtstreeks instandhoudingsdoelstellingen binnen het Natura 2000-gebied dienen, zijn beide voorbeelden verwijderd uit 4.6.3. Zie ook het antwoord op zienswijze Z7-D5 van deze paragraaf.

3.3

Polder Breebaart

Z24-D35: Aanpassing beschrijving maatregel

In paragraaf 6.2 staat bij de nieuwe beheermaatregel 'Aanpassing slibhuishouding Polder Breebaart' dat het doel is om "de opslibbing te beperken en deels te verwijderen, zodat de (binnendijkse) kweldervegetatie voldoende onder zilte invloed blijft staan en de broedplaats voor met name kluten beschermd blijft tegen predatie (vos)". Volgens indieners worden doel en middel hier door elkaar gehaald en zijn de ontwikkelingen om Breebaart juist als slibmotor in te zetten niet opgenomen. De indieners stellen daarom een tekstwijziging voor.

De voorgestelde tekstaanpassing in paragraaf 6.2 is een verbetering en de zin wordt vrijwel ongewijzigd overgenomen. In het (ontwerp)beheerplan is reeds opgenomen dat de maatregel kan worden uitgevoerd in combinatie met het plan om de polder in te richten voor optimalisatie van de slibvangst.

Aanpassing beheerplan:

De tweede zin van de beschrijving van de maatregel Polder Breebaart (paragraaf 6.2) gewijzigd als volgt:

"Het doel is de (binnendijkse) kweldervegetatie voldoende onder zilte invloed te laten blijven staan dan wel te brengen en de broedplaats voor met name kluten te beschermen tegen predatie (vos)."

Aanvullend is in paragraaf 8.3 (Doelrealisatie) bij H1330B geschrapt: "... de opslibbing beperkt wordt en ...".

Z29-D2: Breebaartpolder in beheerplan Waddenzee

In afwijking van het logische kaartbeeld valt op dat aan de oostzijde een apart gelegen gebiedje (Breebaartpolder) wordt meegenomen in de beschrijving van doelen en maatregelen. Indiener vraagt zich af of het niet logischer is om deze polder op te nemen in het nog op te stellen beheerplan Eems/Dollard, omdat het in alle opzichten los staat van het Natura 2000-gebied Waddenzee.

De binnendijks gelegen polder Breebaart is in het aanwijzingsbesluit van het Natura 2000-gebied Waddenzee (februari 2009) meebegrensd als Habitat- en Vogelrichtlijngebied. In dezelfde aanwijzing is de Eems-Dollard meegenomen (alleen) als Vogelrichtlijngebied. De Breebaartpolder heeft dus wel een relatie met het Vogelrichtlijngebied Eems-Dollard. Dit is in het beheerplan aangegeven en toegelicht in het kader van paragraaf 1.2. De vraag of het al of niet logischer zou zijn om deze polder op te nemen in het nog op te stellen beheerplan Eems-Dollard is niet aan de orde, omdat dit gebiedje is opgenomen in het aanwijzingsbesluit Waddenzee. Bovendien zal de nog uit te voeren aanwijzing van de Eems-Dollard in het kader van de Habitatrictlijn niet leiden tot een nieuw Natura 2000-gebied met een geheel eigen beheerplan, maar tot een supplement op het beheerplan voor de Waddenzee.

Z29-D7: Effect maatregel op landbouw

Specifiek voor de situatie rond de Polder Breebaart is indiener van mening dat de landbouw rond het gebied geen negatieve effecten mag ervaren van het inlaten van zout water. Verzoek om dit te monitoren en dit in het beheerplan op te nemen.

Het wordt uiterst onwaarschijnlijk geacht dat de landbouw in de gebieden rondom de Polder Breebaart last zou kunnen ondervinden van het nu deels herstellen van inlaat van geringe hoeveelheden zout water. Mocht deze bedreiging zich onverhoopt toch lijken voor te gaan doen, dan zou monitoring voor de landbouw in de omgeving logischerwijs ten laste komen van de uitvoering van deze maatregel. Het wordt niet nodig geacht om hier in het (ontwerp)beheerplan al op in te gaan.

Z32-D4: Effect maatregel op landbouw

Indiener is van mening dat de omliggende landbouw rond Polder Breebaart geen negatief effect mag hebben van de voorgestelde maatregel om meer zout water in te laten. Ook zou de maatregel in de polder meer watervogels kunnen aantrekken, met mogelijke schade aan landbouwgewassen. Verzoek om na te gaan of negatieve effecten (verzilting en faunaschade) aan de orde zijn en zo ja, de maatregel aan te passen.

Zie het voorgaande antwoord op Z29-D7. De maatregel zal naar verwachting niet meer open water creëren in de Breebaartpolder dan in het verleden. Mocht faunaschade toch niet uitgesloten kunnen worden, dan zou monitoring voor de landbouw in de omgeving logischerwijs ten laste komen van de uitvoering van deze maatregel.

3.4 Toetsing natuurontwikkelingsprojecten

Z9-D7: Meenemen positieve effecten

Indiener betoogt dat bij de toetsing van projecten voornamelijk uitsluitend in kaart wordt gebracht of en in hoeverre het betreffende project een negatieve bijdrage levert aan één van de instandhoudingsdoelstellingen. Indiener stelt dat positieve effecten op deze wijze in de afweging vrijwel buiten beschouwing blijven en dat het project wordt afgerekend op de negatieve kant. Indiener betoogt dat het wel mogelijk is om binnen een en hetzelfde doel de positieve en negatieve effecten te mitigeren of salderen, maar dat positieve effecten op andere doelen buiten beeld blijven. Op grond van het bovenstaande wordt door indiener gesteld dat de vraag of een project met het oog op het ecosysteem als geheel wel of niet doorgang zou moeten vinden niet doorslaggevend is voor de vergunningverlening en dat dit tot frustraties leidt bij initiatiefnemers van projecten die per saldo een positief natuureffect opleveren.

Bij de beoordeling van een activiteit wordt naar zowel de positieve als negatieve effecten gekeken. Daarbij staat artikel 19d, lid 1, Nb-wet centraal. Hieruit volgt kort gesteld dat het verboden is om zonder vergunning projecten of andere handelingen te realiseren die de kwaliteit van beschermde habitats kunnen verslechteren of een significant verstoringseffect kunnen hebben op de beschermde soorten. Het is niet zo dat bij de beoordeling van een activiteit de positieve effecten systematisch uit beeld worden gehouden. Dit dient in het kader van vergunningverlening Nb-wet te worden getoetst en afgewogen.

Z9-D8: Meenemen algemene doelen

Indiener is van mening dat bij de beoordeling van de aanvaardbaarheid van projecten of handelingen in Natura 2000-gebieden door de toetsers meer belang moet worden gehecht aan de in de aanwijzingsbesluiten opgenomen 'algemene instandhoudingsdoelstellingen' die een meer relativerende betekenis zouden moeten geven aan de specifieke instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en afzonderlijke habitattypen. Binnen het kader van deze algemeen geldende instandhoudingsdoelstellingen zou volgens de indiener een zekere uitwisseling binnen de (in het aanwijzingsbesluit) benoemde specifieke habitats en soorten mogelijk moeten zijn. In dat geval zou uit de Passende Beoordeling van het te beoordelen project moeten blijken dat het toestaan van bovenbedoelde uitwisseling mede dankzij positieve beheermaatregelen de gunstige staat van instandhouding van betreffende habitattypen of soorten niet kan verslechteren of niet kan verhinderen dat deze in een goede staat van instandhouding worden gebracht, of hersteld. Indiener is van mening dat een project ook zou moeten worden toegestaan indien uit de Passende Beoordeling blijkt dat het toestaan van bovenbedoelde uitwisseling ten dienste staat van de samenhang van de ecologische structuur en functies van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd.

Op basis van het landelijk Natura 2000-doelendocument (juni, 2006) is een verdeling gemaakt over de gebieden van de op landelijk niveau afgesproken doelen. Daaruit zijn de specifieke instandhoudingsdoelstellingen per gebied bepaald. De algemene doelen gelden voor elk gebied en zijn niet inwisselbaar voor de specifieke instandhoudingsdoelstellingen. Het uitgangspunt is dat met de borging van de vele (gedetailleerde) instandhoudingsdoelstellingen ook genoemde, meer abstracte, algemene doelen worden ingevuld. De interpretatie van de indiener dat "een project ook zou moeten kunnen worden toegestaan indien uit de Passende Beoordeling blijkt dat het toestaan van bovenbedoelde uitwisseling ten dienste staat van de sa-

menhang van de ecologische structuur en functies van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd" dient dan dus te worden aangetoond in een Passende Beoordeling van betreffend project en behoort in het kader van vergunningverlening Nb-wet te worden getoetst en afgewogen.

Voor de samenhang van de vele instandhoudingsdoelstellingen worden de algemene doelen uit paragraaf 5.2 van het aanwijzingsbesluit Waddenzee toegevoegd aan paragraaf 3.2 van het (ontwerp)beheerplan. Het is aan het bevoegd gezag Nb-wet, hoe en in welke mate in het kader van vergunningverlening (ook) rekening wordt gehouden met deze algemene doelen.

Aanpassing beheerplan:

Toevoeging van de vier algemene doelen uit het aanwijzingsbesluit (paragraaf 5.2) aan het begin van paragraaf 3.2 ('Instandhoudingsdoelstellingen') van het beheerplan:

"De algemene doelen uit het aanwijzingsbesluit van de Waddenzee betreffen behoud en indien van toepassing herstel van:

- 1. De bijdrage van de Waddenzee aan de ecologische samenhang van Natura 2000 in Nederland en de EU;*
- 2. De bijdrage van de Waddenzee aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de EU, die zijn opgenomen in bijlage I of II van de Habitatrichtlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op landelijk niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;*
- 3. De natuurlijke kenmerken van de Waddenzee, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;*
- 4. De op de Waddenzee van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen."*

Z9-D9: Betere afstemming vergunningverlening met beleid en beheer

Indiener geeft aan dat in de ideale situatie de aanwijzingsbesluiten, het beleid, de beheerplannen en de feitelijke vergunningverlening in lijn met elkaar zijn. Daarom is het schrappen van de paragraaf zoals opgenomen in een concept-versie van het ontwerpbeheerplan Waddenzee over de beoordeling van activiteiten, gebaseerd op de zogenaamde 'ruime jas benadering', niet goed voor het draagvlak van het plan en doet afbreuk aan de praktische toepasbaarheid van het beheerplan.

Zie voorgaande antwoorden Z9-D7 en Z9-D8. Bij natuurontwikkelingsprojecten kan door initiatiefnemer en vergunningverlener gebruik worden gemaakt van het richtinggevend toetsingskader voor natuurontwikkelingsprojecten in subparagraaf 4.6.2 van het (ontwerp)beheerplan. Bovendien heeft het ministerie van EZ het voornemen om een juridisch richtsnoer te publiceren voor het beoordelen van activiteiten gericht op de verbetering van een Natura 2000-gebied. Dit richtsnoer geeft aan wat er nodig is en welke stappen het bevoegd gezag moet zetten bij de beoordeling van activiteiten gericht op beheer of ontwikkeling van een Natura 2000-gebied. Door aan te geven welke ruimte de bevoegde gezagen hebben bij de beoordeling van activiteiten en welke afwegingen hiervoor gemaakt moeten worden, kan worden voorkomen dat natuurontwikkeling wordt vertraagd of niet gerealiseerd vanwege juridische onzekerheden of onvolkomenheden. Het gaat daarbij om vragen als wanneer natuurontwikkeling kan worden aangemerkt als beheermaatregel en in welke

gevallen het ene habitatype in kwantiteit achteruit mag gaan ten gunste van het andere habitatype. Dit document biedt daarvoor een richtsnoer, op basis van bestaande wetgeving.

4 Uitvoering

4.1 Communicatie

Z9-D1: Actief kenbaar maken regels en maatregelen

Indiener geeft aan dat het beheerplan een omvangrijk document is, deels van een hoog abstractieniveau en een complexe materie. Indiener is van mening dat van burgers, zeker toeristen, niet verwacht kan worden dat ze een document van dergelijke omvang lezen en/of zich verwittigen van de maatregelen en gedragsvoorschriften die in het beheerplan zijn opgenomen. Indiener stelt daarom dat actief aan de kenbaarheid van de voor doelgroepen geldende regels gewerkt zal moeten worden.

In de uitvoeringsperiode van het beheerplan worden relevante doelgroepen zoveel mogelijk op de hoogte gesteld van de maatregelen en gedragsvoorschriften in het beheerplan. Hiertoe wordt onder andere verwezen naar communicatie-paragraaf 9.1 van het (ontwerp)beheerplan.

Z9-D4: Rekening houden met aantrekkelijk toeristisch klimaat

Van indiener wordt verwacht mee te werken aan de uitvoering van maatregelen. Indiener rekent er dan ook op dat bij de uitvoering van maatregelen ook oog zal zijn voor de belangen van de indiener bij het handhaven van een aantrekkelijk toeristisch klimaat. Indiener verzoekt om tijdig op de hoogte te worden gebracht van de voorgenomen uitvoering van maatregelen.

In overleg met betrokkenen zullen de maatregelen worden opgepakt en de gemeentes worden bij de uitvoering nauw betrokken. Hierbij wordt rekening gehouden met diverse belangen, zoals een aantrekkelijk toeristisch klimaat. In de beheerplanperiode zijn er beheeroverleggroepen actief op de eilanden. Hierin zal nader worden afgesproken op welke wijze de eilandbesturen worden meegenomen in dit proces. Het doel is uiteraard dat de gemeenten goed op de hoogte van de voorgenomen maatregelen.

Z24-D5: Meer aandacht voor draagvlak, bewustwording en gedrag

Indieners stellen dat het in het beheerplan te weinig aandacht is uitgegaan naar communicatie gericht op draagvlak, bewustwording en gedragsverandering. Een concrete strategie en actieplan ontbreekt volledig (zowel in het Algemene deel als de verschillende ontwerpbeheerplannen). In dat licht vinden indieners het niet meer dan logisch dat de rol die het programma 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' speelt als het gaat om geleiding, voorlichting en bewustwording, in het beheerplan wordt benoemd. Het programma komt wel terug in het ontwerp voor het beheerplan Waddenzee, in relatie tot het actieplan vaarrecreatie, maar niet waar het gaat om algemene voorlichting en bewustwording.

Rijkswaterstaat heeft een Communicatieplan Natura 2000 voor het waddengebied opgesteld waarin de strategie en uitgangspunten rondom de communicatie nader zijn benoemd. In het begin van de uitvoeringsperiode kunnen provincies en rijk, samen met andere betrokken instanties, dit verder oppakken en uitwerken. Inderdaad heeft het programma 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' een belangrijke functie. In het (ontwerp)beheerplan Waddenzee is dan ook aangegeven dat wordt aangesloten bij het programma (subparagraaf 9.1.3), in de context van

het aansluiten bij bestaande initiatieven op gebied van communicatie en bewustwording, gekoppeld aan maatregelen (zoals voor watersport).

4.2 Toezicht en handhaving

Z18-D2 en Z42-D2: Erecode niet als handhavinginstrument

De 'Erecode voor Wadliefhebbers' is voortgekomen uit de organisaties voor de vaarrecreatie en kan gezien worden als zelfregulatie, een handreiking naar de vaarrecreant voor verantwoord gedrag. Een deel van de code is afdwingbaar door parallelle wetgeving. Een ander deel is dat niet. Met het oog op het laatste is de afspraak gemaakt het gedrag van de vaarrecreant te volgen om het effect van de code te peilen. Dit proces loopt de komende jaren in het Actieplan Vaarrecreatie. Door de zelfregulerende herkomst van de code en het brede draagvlak heeft het beschermingsniveau een intrinsieke waarde. Gezien bovenstaande mag de code niet gezien worden als instrument voor handhavers. Het opnemen van de erecode in het hoofdstuk handhaving kan leiden tot een ongewenste handhavingssituatie. Het risico bestaat dat de handhavingsrepressie wordt gebaseerd op regels die in een andere context zijn samengesteld. De zienswijze is de erecode te noemen als voorlichtingsinstrument en als geleiding voor de vaarrecreant en deze code en zijn inhoud af te schermen van verdergaande handhavingsmaatregelen.

In de (ontwerp)beheerplannen Waddenzee en Noordzeekustzone liggen voorlichting en communicatie aan de basis van de gehele 'handhavingketen' van voorlichting, geleiding, toezicht tot uiteindelijk repressie. Preventie en eigen verantwoordelijkheid van de gebruikers en van belangenorganisaties staat voorop bij de strategie van toezicht en handhaving. In het kader van preventief toezicht zal – in de geest ook van het 'Actieplan Vaarrecreatie Waddenzee' – nauw worden samengewerkt met belangenorganisaties en zullen verdere afspraken worden gemaakt voor de praktijk. Een en ander is beschreven in paragraaf 9.2 (beheerplan Waddenzee) en 8.2 (beheerplan Noordzeekustzone). De erecode en het Actieplan Vaarrecreatie Waddenzee zijn ook opgenomen in de context van de communicatie-paragrafen van beide (ontwerp)beheerplannen (respectievelijk de paragrafen 9.1 en 8.1). In bijlage 7 van het (ontwerp)beheerplan Waddenzee is weergegeven welke juridische grondslagen bestaan voor repressieve handhaving. Inderdaad is een deel van de erecode niet juridisch afdwingbaar door deze regelgeving en wordt het dat ook niet door opneming in het beheerplan.

Z24-D10: Pleidooi voor adequate handhaving

Indieners stellen dat bij het beoordelen van de effecten van verschillende activiteiten in de ontwerpbeheerplannen wordt uitgegaan van een fictieve situatie doordat als uitgangspunt is gesteld dat alle activiteiten plaatsvinden volgens de regels. Indieners stellen dat er hierdoor geen zekerheid is dat de effecten zo beperkt zijn als wordt aangenomen. Hierdoor ligt er een zware verplichting bij de bevoegde gezagsorganen om te zorgen voor een adequate handhaving en wordt de urgentie benadrukt om als één beheerder op te treden.

In samenwerking met alle betrokken handhavingsorganisaties is een Handhavingplan opgesteld voor de Waddenzee en de Noordzeekustzone tezamen. In dit achtergronddocument bij de beheerplannen, dat tevens ter inzage heeft gelegen, is aandacht besteed aan de aanpak, doelgroepenanalyse, nalevingsstrategie, organisatie van toezicht en handhaving, informatie-uitwisseling, monitoring en evaluatie.

In de planperiode van de beheerplannen wordt door de uitvoerende partijen veel belang gehecht aan handhaving en dit zal via jaarlijkse uitvoeringsprogramma's worden aangestuurd. Hierbij wordt overigens de gehele 'keten' betrokken, van voorlichting, geleiding, toezicht tot uiteindelijk repressie.

4.3 Monitoring en evaluatie

Z9-D10: Peilen interesse recreanten bij evaluatie

Indiener verzoekt om in de evaluatie van het beheerplan aandacht te besteden aan de mogelijke gevolgen van de beperking van de uitvoering van activiteiten (met name in de vorm van gedragsregels) op de mate van interesse van recreanten voor het gebied en hun belevenis van het gebied.

Het peilen van de mate van interesse van bezoekers van het gebied, waaronder recreanten, is niet voorzien in het Monitoringplan voor de Waddenzee. De afweging door de bevoegde gezagspartijen om dit al of niet mee te nemen in de evaluatie kan te zijner tijd in het uitvoeringsproces worden betrokken.

Z24-D9: Tekortschieten aanpak monitoring

Indieners stellen dat de monitoringsparagraaf van de ontwerpbeheerplannen op een aantal punten tekortschiet. Deze punten worden hierna puntsgewijs toegelicht:

1. De indieners missen een integrale aanpak en afstemming van de monitoring van het gehele waddengebied en stelt dat de monitoring zodanig moet worden opgezet en afgestemd, dat voldaan wordt aan de behoefte om inzicht te hebben in de stand van de natuur in het hele gebied maar ook in de stand van de natuur van de verschillende onderdelen;
2. De indieners missen een concrete beschrijving op welke momenten welke gegevens geleverd moeten worden. Volgens de indieners is zonder die concreetheid niet na te gaan of de monitoring aan de doelen voldoet;
3. De indieners hebben bezwaar tegen de suggestie die in hun optiek gewekt wordt, dat de monitoring slechts ten doel heeft om aan het einde van de beheerplanperiode te kunnen vaststellen of de doelen daadwerkelijk gehaald worden en om te kunnen voldoen aan de Europese informatieverplichtingen. Indieners zijn van mening dat de monitoring ook ten doel moet hebben om gedurende de beheerplanperiode na te gaan of de ontwikkelingen gaan zoals verwacht en – indien dat niet zo is – tussentijds te kunnen bijsturen;
4. Indieners stellen dat de monitoring over verschillende overheden en partijen versnipperd blijft. Op een tweetal punten is volgens de indieners verbetering noodzakelijk:
 - Punt 1: één overheidsorganisatie eindverantwoordelijk maken voor het totaal van de monitoring in het gehele waddengebied;
 - Punt 2: alle monitoringsgegevens binnen zes maanden na afloop van enig jaar openbaar maken;
5. Indieners stellen dat de monitoring in internationaal perspectief gezien moet worden. Hierbij worden een aantal specifieke punten door de indieners aangehaald:
 - De indieners missen in het Algemeen deel het benoemen en meenemen van de trilaterale monitoring (TMAP) die wordt uitgevoerd door drie samenwerkende landen en die bijdraagt aan het Wadden Sea Quality Status Report;
 - De monitoring van trekvogelpopulaties, zoals in de periode 2009-2018 door het programma 'Naar een Rijke Waddenzee' wordt aangejaagd dient volgens de indieners vast onderdeel te worden van het Quality Status Report, maar ook on-

derdeel te zijn van de beheerplannen in het Nederlandse deel van het waddengebied.

- In het beheerplan Waddenzee is de monitoring van het waddengebied beschreven. Daarin wordt de flywaymonitoring van het programma 'Naar een Rijke Waddenzee' wel benoemd, echter er wordt niet concreet gemaakt op welke wijze deze monitoring wordt opgenomen in de beheercyclus en aldus in het beheerplan.
- Indiener stellen dat ook op het gebied van de visstand goede monitoring noodzakelijk is.

Met betrekking tot punt 1:

De provincies zullen er samen met Rijkswaterstaat voor zorgen dat data integraal beschikbaar komen gedurende de uitvoeringsperiode van het beheerplan. Dit zal nader worden uitgewerkt in de uitvoeringsprogramma's bij de beheerplannen.

Met betrekking tot punt 2:

In paragraaf 9.3 van het (ontwerp)beheerplan Waddenzee en het eindconcept Monitoringsplan Waddenzee d.d. 7 september 2015 (achtergronddocument bij het (ontwerp)beheerplan) wordt daar op ingegaan. Dit kan tijdens de uitvoering nader worden uitgewerkt.

Met betrekking tot punt 3:

Monitoring vindt permanent plaats met een bepaalde frequentie. Zie eindconcept Monitoringsplan Waddenzee d.d. 7 september 2015: het gaat om de instandhoudingsdoelstellingen, beheermaatregelen en mitigerende maatregelen. Evaluatie van de gegevens vindt in ieder geval plaats tegen het eind van de beheerplanperiode, als opmaat naar de volgende periode. Zoals reeds vermeld in hoofdstuk 5 van dit Monitoringsplan kunnen de bevoegde gezagspartijen ook tussentijds gedurende de uitvoeringsperiode van het beheerplan voorwaarden of maatregelen bijstellen, mochten monitoringsresultaten daartoe aanleiding geven. Enkele van deze trajecten zijn ook beschreven in het (ontwerp)beheerplan (bijvoorbeeld registratie vaste vistuigen).

Met betrekking tot punt 4:

Het Rijk en de provincies zijn hiervoor verantwoordelijk in het waddengebied en hebben in hun monitoringsprogramma's aangegeven wanneer de resultaten worden gepubliceerd. Vanuit de Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee wordt gewerkt aan het coördineren van de monitoring in het waddengebied onder de noemer 'basismonitoring'. De trends en ontwikkelingen worden weergegeven in de jaarrapportage 'Wadden in beeld'. De meeste monitoringsgegevens van de Waddenzee zijn beschikbaar via de portal van WaLTER, <http://www.walterwaddenmonitor.org/>.

Met betrekking tot punt 5:

Monitoring met betrekking tot de Waddenzee is deels gerelateerd aan de internationale context. Hiertoe wordt ook verwezen naar het Monitoringsplan Waddenzee, bijvoorbeeld paragraaf 2.1 (TMAP, QSR) en paragraaf 2.4 (trekvissen). De nieuwe ontwikkelingen kunnen hierin worden meegenomen. Monitoring van trekvissen zal in het kader van de Vismigratierivier grootschalig worden uitgebreid.

5 Zienswijzen andere beheerplannen waddengebied, (ook) van toepassing op Waddenzee

Noordzeekustzone Z2-D36: Voorwaarden zandsuppleties bieden onvoldoende garanties

In het beheerplan is voorgesteld om onder voorwaarden vrijstelling van de vergunningplicht te verlenen voor de suppleties die gepland zijn tijdens de beheerplanperiode (tot en met 2022). Volgens indieners komen deze voorwaarden weliswaar overeen met de vergunningsvoorschriften zoals die tot nu toe werden gesteld, maar bieden deze onvoldoende garanties dat de resultaten van onderzoek en dergelijke voldoende tot uiting komen bij het uitvoeren van die suppleties. Volgens indieners geven de voorwaarden bovendien veel ruimte om – weliswaar gemotiveerd – af te wijken van de eisen die ten behoeve van natuurwaarden worden gesteld. Indieners geven aan op grond van het bovenstaande de voorkeur te geven aan het vergunningplichtig laten blijven van de suppleties. De voorwaarden zoals gesteld in het ontwerpbeheerplan dienen volgens indieners daarbij dan als voorwaarden waarmee het bevoegd gezag rekening moet houden bij het verlenen van die vergunningen. In eenvoudige gevallen maakt dat de vergunningverlening ook makkelijker. Administratieve eenvoud is onvoldoende onderbouwing voor het afschaffen van de vergunningplicht.

De reguliere kustsuppleties ten behoeve van het onderhoud van de basiskustlijn zijn in de Natura 2000-(ontwerp)beheerplannen Noordzeekustzone, Waddenzee en de eilandplannen opgenomen in categorie 2: vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten met specifieke voorwaarden. In andere (ontwerp)beheerplannen voor Natura 2000-gebieden langs de Nederlandse kust is dit ook het geval. Dit past binnen de methodiek zoals opgenomen in paragraaf 7.1 van het (ontwerp)beheerplan. Bovendien geldt dat met de suppleties de instandhouding van de basiskustlijn en daarmee dus ook de Natura 2000-arealen voor langere tijd gegarandeerd worden en dat deze werkzaamheden noodzakelijk zijn voor het natuurbeheer op lange termijn in de betrokken Natura 2000-gebieden. Opname van de suppleties onder specifieke voorwaarden in het beheerplan is daarom van belang.

De voorwaarden die in de beheerplannen aan de suppleties zijn verbonden garanderen een transparante werkwijze en dat er rekening wordt gehouden met resultaten van onderzoek. De resultaten van de onderzoeken voor de NEA zijn verwerkt in de opgenomen voorwaarden. Uit de NEA volgt dat significante negatieve effecten van suppleties dan uitgesloten kunnen worden.

Tenminste drie maanden voorafgaand aan de uitvoeringsperiode worden zowel het bevoegd gezag, gemeenten, de maatschappelijke organisaties en het publiek geïnformeerd over de locatie, wijze van uitvoering, hoeveelheden zand en maatregelen ter voorkoming of beperking van negatieve effecten op de beschermde natuurwaarden. Rijkswaterstaat moet op verschillende punten aantonen dat er geen negatieve gevolgen optreden, gebruik makend van de meest recente informatie.

Anders dan indieners stellen, mag niet worden afgeweken van de eisen uit het beheerplan. Als dat wel gebeurt, herleeft de vergunningplicht. De eisen zijn in sommige gevallen ruim geformuleerd, omdat de uitvoering in enkele gevallen afhangt van de specifieke omstandigheden, zoals het vóórkomen van schelpdierenbanken, embryonale duinen, de samenstelling van het suppletiezand en het vóórkomen van

zeehonden en nestplaatsen van broedvogels. In deze gevallen dient Rijkswaterstaat voorafgaand aan de uitvoering aan te tonen dat aan de gestelde eisen wordt voldaan.

Noordzeekustzone Z2-D39: Strandbroeders

Indieners stellen dat het afzetten van stukken strand voor strandbroeders als strandplevier en bontbekplevier belangrijk is om te zorgen dat er voldoende rust is voor deze soorten en zij spreken hun waardering uit voor het feit dat deze maatregel is opgenomen in de verschillende ontwerpbeheerplannen. Indieners zijn echter van mening dat dit niet voldoende is en stellen dat het van cruciaal belang is dat er voldoende oppervlakte en vroeg genoeg in het jaar stukken strand afgezet worden, zodat deze soorten ook in de vestigingsfase niet verstoord worden. Indieners voegen daaraan toe dat het succes van bovengenoemde maatregelen staat of valt met een goede handhaving en dat communicatie belangrijk is.

De maatregelen in de verschillende (ontwerp)beheerplannen van het waddengebied ten behoeve van strandbroeders bestaan uit het (preventief) afsluiten van (potentiële) broedgebieden van strandbroedvogels op delen van de stranden en strandvlaktes van de Waddeneilanden.

Met het (preventief) afsluiten van (potentiële) broedgebieden en eventueel nadere zonerings zal het betreden (bijvoorbeeld strandrijden) aanzienlijk worden ingeperkt. Als gevolg van de maatregelen zal het rijden met voertuigen in de broedperiode alleen plaatsvinden op die delen van het strand met geen of weinig potentie als broedlocatie voor strandbroeders. Met de bovenstaande maatregelen en in lijn met het verzoek van de indieners, wordt ingezet op het afzetten van locaties ook waar ze nog niet hebben gebroed. Dit zal in overleg met deskundigen vroeg genoeg gebeuren, wanneer de vogels nog niet zijn gearriveerd om zich te vestigen op een nestlocatie.

Het belang van handhaving en communicatie voor het succes van deze maatregelen wordt onderschreven. Een en ander is uitgewerkt in de paragrafen 9.2 en 9.1 van het (ontwerp)beheerplan en bijbehorende achtergronddocumenten waarnaar wordt verwezen.

Noordzeekustzone Z2-D40: Strandbroeders

Indieners betogen dat met betrekking tot de strandbroeders het halen van de instandhoudingsdoelstelling voor de dwergstern met de voorgestelde maatregelen heel misschien te halen is. Voor de andere twee soorten, de bontbekplevier en de strandplevier worden de doelen met de voorgestelde maatregelen volgens de indieners niet gehaald. Het probleem zit volgens de indieners grotendeels in de verstoring van (potentiële) broedlocaties. Verdergaande maatregelen ter bescherming van die potentiële broedlocaties zijn volgens indieneer niet overwogen. Daarbij zijn de beperkte maatregelen met betrekking tot strandrijden en het markeren van (potentiële) broedlocaties in de ogen van de indieneer onvoldoende.

In het kader van het (ontwerp)beheerplan wordt ingezet op het (zo nodig preventief) instellen van gesloten gebieden in (potentiële) broedzones bij embryonale duintjes of verstoringvrije zones rond bestaande broedkolonies (zie ook het voorgaande antwoord op NZKZ-Z24-D39). Daarnaast dienen de kansrijke broedlocaties behouden te blijven door hier bij kustsuppleties en strandbeheer meer rekening mee te houden. De gesloten gebieden worden met bebording afgezet, daarnaast wordt hierover informatie verspreid en vindt er handhaving plaats op naleving van de ge-

biedsverboden. Andere maatregelen zoals het geheel uitrusten of omheinen zijn niet realistisch en vanuit andere natuurwaarden en landschappelijk gezien niet gewenst. Door middel van monitoring wordt een vinger aan de pols gehouden en kunnen indien nodig alsnog aanvullende maatregelen worden getroffen om de doelstellingen met betrekking tot de strandbroeders te kunnen behalen.

Noordzeekustzone Z2-D41: Evenementen op strand

Indiener stelt ten aanzien van evenementen op stranden, die onder voorwaarden zijn vrijgesteld, dat het beheerplan ervoor moet zorgen dat die niet gehouden kunnen worden rond de broedperiodes.

Gezien de voorwaarden die in het (ontwerp)beheerplan Waddenzee zijn opgenomen ten aanzien van de evenementen (bijlage B3.2.3), heeft het uitsluiten van evenementen in de broedperiode in onze optiek geen meerwaarde. De voorwaarden in het (ontwerp)beheerplan moeten immers garanderen dat geen verstoring optreedt. Het belang van handhaving op naleving van deze voorwaarden is evident en krijgt de benodigde aandacht.

Duinen Ameland Z1-D1: Barrière breuksteen zeedijk

Indiener betoogt dat alle vogels die in de duinen broeden, met name de bergeend en de eidereend sinds jaar en dag genoodzaakt zijn om een lange en moeilijke weg af te leggen richting het wad, omdat alleen daar voedsel is te vinden voor hun jongen. Daar wacht hun een onneembare barrière in de vorm van enkele meters breuksteen aan de voet van de zeedijk.

In het beheerplan Waddenzee zijn in bijlage B3.3.4 enkele vrijstellingsvoorwaarden opgenomen voor onderhoud van waterbouwkundige constructies, zoals dijken. Een voorwaarde is dat gezorgd moet worden voor voldoende passerbaarheid van de steenconstructies voor (jonge) vogels in situaties waar dat relevant is. Momenteel wordt op Ameland de zeedijk versterkt. Voor dit aanlegproject is een separate vergunning verleend in het kader van de Nb-wet. In dit project is voorzien in een ecologische begeleiding en monitoring, waarin nadrukkelijk aandacht wordt besteed aan het trekken van vogels met hun jongen vanaf het eiland via de zeedijk naar het wad. Lokaal worden brede gaten gerealiseerd in de overlaging van de dijk met grove breuksteen, in overleg met de vogelwachten. Het gebruik van de steenbestorting door passerende vogels zal worden gemonitord.

Duinen Schiermonnikoog Z2-D4: Ontwikkeling kweldervorming Schiermonnikoog

Inspreker verzoekt om in de beheerplannen ruimte te maken voor een plan voor kweldervorming (met behulp van bagger uit de jachthaven Schiermonnikoog). Daarbij tekent de inspreker aan dat de kosten niet gedragen kunnen worden door de gemeente maar voor rekening van het natuurherstelplan moeten komen.

Zie antwoord Z21-D4 en Z22-D4 van paragraaf 3.1 van deze nota.

Duinen van Schiermonnikoog Z2-D5: Alternatief baggeren jachthaven

Inspreker stelt dat een alternatief, ter compensatie van het eventueel beëindigen van het baggeren van de jachthaven Schiermonnikoog, is gelegen in het feit dat in het beheerplan Waddenzee de jachthaven is aangemerkt als baggervak. Het opnemen van dit vak in de aanbesteding van een groter geheel aan baggerwerken in de Waddenzee zou een alternatieve oplossing kunnen bieden.

Het baggeren van de jachthaven wordt niet beëindigd als gevolg van het in werking treden van het Natura 2000-beheerplan Waddenzee. Het baggeren van de jachthaven is als vergunningvrije activiteit (onder voorwaarden) toegestaan in het beheerplan Waddenzee, zie tabel B3.2d van bijlage B3.3.1. Deze voorwaarden komen grotendeels overeen met de huidige voorschriften van de Natuurbeschermingswetvergunning en zullen de huidige praktijk van het baggeren van de jachthaven niet wijzigen. Het opnemen van de jachthaven van Schiermonnikoog in de aanbesteding van een groter geheel aan baggerwerken staat los van het Natura 2000-beheerplan.

Deel C – Ambtshalve wijzigingen

6 Overzicht ambtshalve tekstwijzigingen beheerplan

Hoofdstuk/ (sub)paragraaf beheerplan	Titel betreffende kop beheerplan , uitleg aanpassing, <i>letterlijke tekstwijziging</i>
Inhoudsopgave en paragraaf 7.3	Toegevoegd en subtitel gewijzigd: "7.3.4: <i>Natuurbeheer en schadebestrijding</i> "
Samenvatting (trekvissen)	Alinea verbeteren migratiemogelijkheden voor trekvissen , onder maatregelen in regel 107 (ontwerpbeheerplan), geschrapt: "en gepland".
Samenvatting (PAS)	Alinea Programmatiese Aanpak Stikstof (PAS) : De tekst met PAS-maatregel op schor Den Oever is geschrapt, omdat op basis van de recentere PAS-gebiedsanalyse (Aerius, monitor 2014.2.1) hier geen overschrijding meer plaatsvindt van de kritische depositiewaarde en er daarom geen PAS-maatregel (introductie lokale begrazing) nodig is.
Paragraaf 1.2	Korte kenschets van het gebied In het kader is de genoemde "planning in 2015" van de aanvulling met de Eems-Dollard ten zuidoosten van de Eemshaven op het aanwijzingsbesluit van het Natura 2000-gebied Waddenzee geschrapt.
Paragraaf 1.3	Functie beheerplan, Wettelijke context Toegevoegd: "De Nb-wet zal in 2017 samen met de Flora- en faunawet en de Boswet opgaan in de nieuwe Wet natuurbescherming (Stb. 2016, 34). Hiermee verandert nagenoeg niets aan de bescherming van Natura 2000-gebieden en de verplichting om een beheerplan op te stellen. Met overgangsrecht is geregeld dat het beheerplan dat op grond van de Nb-wet is vastgesteld gezien moet worden als beheerplan onder de Wet natuurbescherming, zodra deze nieuwe wet in werking is getreden."
Subparagraaf 1.6.2	Vaststelling, status, inspraak en beroep Derde alinea geschrapt en vervangen door volgende tekst: "Tegen de definitieve vaststelling van het beheerplan is beroep mogelijk bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Beroep is mogelijk voor: <ul style="list-style-type: none"> • Belanghebbenden die tijdig een zienswijze hebben ingediend tegen het ontwerpbeheerplan; • Belanghebbenden die eerder niet een zienswijze hebben ingediend, maar het niet eens zijn met een wijziging ten opzichte van het ontwerpbeheerplan. Beroep staat volgens de Natuurbeschermingswet 1998 (art. 39) alleen open voor activiteiten die in het beheerplan zijn vrijgesteld van de vergunningsplicht op grond van de Nb-wet (zie hoofdstuk 6, paragraaf 6.3 uit het beheerplan)." Geschrapt 1 ^e zin, vierde alinea over terinzagelegging PAS (PAS is definitief geworden). En voeg toe: <i>Het Programma Aanpak Stikstof (PAS) is op 15 juli 2015 in werking getreden.</i>

Hoofdstuk/ (sub)paragraaf beheerplan	Titel betreffende kop beheerplan, uitleg aanpassing, letterlijke tekstwijziging
Paragraaf 4.4	<p>Ontwikkelingen in activiteiten, Civiele werken en overige (economische) activiteiten</p> <p>In verband met wijziging van het Binnenvaartpolitiereglement (BPR) is de alinea over watertaxi's als volgt aangepast: <i>"Er is de laatste jaren een ontwikkeling in het personenvervoer van en naar de Waddeneilanden door ingebruikname van watertaxi's. Hiermee vindt ook personenvervoer plaats buiten de reguliere veerbootdiensten en is er dus sprake van enige intensivering van (snelle) scheepvaart in de betonde vaargeulen. Snelvaren door watertaxi's kan op basis van de huidige regelgeving (BPR) worden toegestaan in daarvoor aangewezen vaarwegen of gedeeltes daarvan. De wens leeft om noodzakelijk snelvaren 's nachts toe te staan. In de NEA (Lit. 21) is uitgegaan van de bestaande regelgeving uit de Regeling snelle motorboten Rijkswateren 1995, waarin alleen snelvaren overdag wordt toegestaan."</i></p>
Subparagraaf 4.6.2	<p>Richtinggevend toetsingskader natuurontwikkelingsprojecten Waddenzee</p> <p>Toegevoegd aan zin vóór kader voor 'de Nb-wet: "artikel 19^e van.", en verwijderd de voetnoot. Toegevoegd als laatste zin: <i>"Dit doet niet af aan de verplichting om ook andere belangen genoemd in dat artikel te betrekken."</i></p>
Paragraaf 6.2	<p>Beheermaatregelen, nieuw met ingang van dit beheerplan</p> <p>Sterns omgeving haven Delfzijl-Eemshaven (57c, provincie Groningen)</p> <p>De tekst bij deze maatregel is als volgt geactualiseerd i.v.m. ontwikkeling planvorming: <i>"Het veilig stellen van de broedlocaties voor visdief en noordse stern op/bij de haven- en bedrijventerreinen te Delfzijl en Eemshaven wordt gerealiseerd door de aanleg van een buitendijks broedeiland met een oppervlak van circa twee hectare buitendijks bij de Schermdijk te Delfzijl (als onderdeel van het plan Marconi Buitendijks). Daarnaast wordt een broedeiland van dezelfde omvang, ook buitendijks, ten zuidoosten van de Eemshaven aangelegd. Dit is gepland in 2017. Deze eilandjes bieden een definitieve duurzame oplossing voor veilige broedlocaties voor de visdieven en de noordse sterns in dit gebied."</i></p>
Paragraaf 7.1	<p>Methodiek, Vrijstelling van vergunningplicht in het beheerplan of niet?</p> <p>Toegevoegd (regel 5211 ontwerpbeheerplan): <i>"De vrijstelling van vergunningplicht geldt niet voor de stikstofeffecten van deze activiteiten. Stikstofeffecten worden gereguleerd binnen het kader van het PAS. Het kan betekenen dat voor het stikstofeffect een melding moet worden gedaan of een vergunning Nb-wet nodig is, ter beoordeling van het bevoegd bezag Nb-wet."</i></p>
Subparagraaf 7.6.2	<p>Stikstofdepositie</p> <p>Aangepast in verband met recentere PAS-gebiedsanalyse Waddenzee (Aerius, monitor 2014.2.1).</p>

Hoofdstuk/ (sub)paragraaf beheerplan	Titel betreffende kop beheerplan , uitleg aanpassing, <i>letterlijke tekstwijziging</i>
	<p>In derde alinea geschrapt de zin: "Wel is actualisatie van deze subparagraaf mogelijk bij definitieve vaststelling van het beheerplan, op basis van de meest recente PAS-gebiedsanalyse Waddenzee."</p> <p>Vierde alinea gewijzigd als volgt (i.v.m. schrappen van de PAS-maatregel op schor Den Oever): <i>"Binnen het Natura 2000-gebied Waddenzee, maar buiten de delen op de bewoonde Waddeneilanden, blijkt op basis van de standaardrapportage uit AERIUS (monitor 2014.2.1) dat voor de aangewezen habitattypen geen overschrijding van de kritische depositiewaarde (KDW) voorkomt."</i></p> <p>Vijfde alinea, 4^e zin iets gewijzigd als volgt: <i>"Voor het gebied met een overschrijding van de KDW zijn daarom geen extra maatregelen nodig"</i></p> <p>Zesde alinea iets aangepast als volgt: <i>"In het leefgebied voor vogelsoorten (grasland), als dat voorkomt buiten de aangewezen habitattypen, is zeer lokaal mogelijk sprake van een lichte overschrijding van de KDW. Het nemen van (extra) PAS-maatregelen ten behoeve leefgebied 08/11 is voor de Waddenzee niet noodzakelijk, omdat deze locaties zo klein zijn, circa 0,3 hectare in totaal, dat ze van gering belang zijn als leefgebied voor deze soorten en geen invloed hebben op de draagkracht van de Waddenzee met betrekking tot het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen van deze soorten. Op basis van de uitgevoerde leefgebiedenanalyse kan met zekerheid worden uitgesloten dat er op lokaal - of op gebiedsniveau negatieve significante effecten op de draagkracht van de Waddenzee voor deze soorten optreden als gevolg van stikstofdepositie (inclusief uitgifte van ontwikkelingsruimte)."</i></p> <p>Zevende (laatste) alinea iets aangepast als volgt: <i>"Voor diverse huidige activiteiten en voor toekomstige plannen en projecten is de uitstoot van stikstof één van de toetsingscriteria voor vergunningverlening door het bevoegd gezag in het kader van de Nb-wet. De beoordeling daarvan vindt weliswaar plaats buiten dit beheerplan, maar het beheerplan fungeert wel mede als toetsingskader, naast de via het PAS (met name AERIUS Monitor) beschikbare inzichten. Er dient rekening te worden gehouden met periodieke actualisatie/aanpassing van de gebiedsanalyses en het PAS-programma."</i></p>
Subparagraaf 8.5.1	<p>Doelbereik broedvogels, tabel 8.4 Bij A063 Eider: nummer "37" gewijzigd in "37b" en nummer "57" geschrapt. Bij A132 Kluut nummer "57" wijzigen in "57a, d, e".</p>
Paragraaf 8.6	<p>Overzicht van alle maatregelen, tabel 8.6 Voorwaarde 25b verwijderd (omdat beperking zandonttrekking niet direct voortvloeit uit Natura 2000).</p>

Hoofdstuk/ (sub)paragraaf beheerplan	Titel betreffende kop beheerplan , uitleg aanpassing, <i>letterlijke tekstwijziging</i>
Paragraaf 9.4	Financiering, tabel 9.2 In verband met het vervallen van de PAS-maatregel op schor Den Oever (subparagraaf 7.6.2) zijn in tabel 9.2 op de 1 ^e rij (maatregelen) de kosten van IenM gewijzigd in "0". De tabel in de samenvatting van het beheerplan is op overeenkomstige wijze aangepast.
Bijlage B3.3.1	Voorwaarden baggerwerken Laatste zin voorwaarde nummer 5 is gewijzigd als volgt: Deze voorwaarde wordt gewijzigd vanaf 2018 (zie subparagraaf 7.3.3)
Bijlage B3.3.2	Voorwaarden kustsuppleties Voorwaarde nummer 20 is iets aangepast als volgt: Gelijktijdig met de melding aan het bevoegd gezag, informeert Rijkswaterstaat de betrokken gemeente en doet Rijkswaterstaat publieke mededeling van de voorgenomen suppletie. Hierbij geeft Rijkswaterstaat ook aan op welke wijze de gegevens beschikbaar worden gesteld aan het publiek.
Hoofdstuk 11	Literatuurlijst / bronnen Lit. 9, document PAS-gebiedsanalyse Waddenzee: "Januari 2015" gewijzigd in "Mei 2015". Lit 63, gewijzigd in: "Natuuranalyse bodemdaling Groningen en Natura 2000-gebieden. Definitief rapport 078501567:0.3. Arcadis Nederland BV, 26 juni 2015." Vanaf Lit. 76, inclusief subtitel: "Ontwerp" voor ontwerpbeheerplan(nen) gewijzigd en jaartal "2015" gewijzigd in "2016".